https://archive.org/details/bk1492/page/n0/mode/1up

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

All Items on https://archive.org/details/realpatidar

Full Library on https://realpatidar.com/library

Registered No. B. 708.

॥ श्री उमादेव्याः कृपास्तु ॥

કડવા વિજય.

પુસ્તક ૯ મું. ઑકટોબર, નવે. ડીસે. સને ૧૯૧૬. અંક ૧૦-૧૧-૧૨.

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते
सजातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम् ॥

પરિવર્તન પામતા સંસારમાં મૃત્યુ પામેલો કોણ જન્મતો નથી. તેજ ખરો જન્મે છે કે જેના જન્મથી સ્વવંશ-જ્ઞાતિ-ઉન્નતિને પામે છે.

અધિપતિ,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ,
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પ્રકાશક,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ.
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક-અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું-પુરૂષોત્તમ લલ્લુભાઇ પરિખ.
કડવા વિજય ઑફીસ.
હાજાપટેલની પોળમાં ખારાકુવાની પોળ નં. ૧૪૪૭-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૧-૪-૦.

Printed by the Editor at his Satyanarayan Printing Press.
Near Civil Hospital, Panabhai's Vadi—AHMEDABAD.

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
Page 1 of 58

https://archive.org/details/bk1492/page/n1/mode/1up

Real Patidar
Unravel Truth

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

Use the Bookmarks facility in the PDF to directly go to the pages containing Highlights.

For Reference See Pages: 4.
For page numbers, see the page footer. Page numbers are in 'Page x of y' format

References by: RealPatidar.com - Created using: Create-D-File-Step2.pyw (v53)
Created on: 2026-05-02T15:34:27

https://archive.org/details/bk1492/page/n2/mode/1up

Digitally signed by realpatidar.com
DN: cn=realpatidar.com, c=IN, o=realpatidar.com, email=mail@realpatidar.com
Reason: I have reviewed this document
Date: 2026.05.02 15:35:48 +05'30'

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

Registered No. B. 708.

realpatidar.com

॥ श्री उमादेव्याः कृपास्तु ॥

કડવા વિજય.

પુસ્તક ૯ મું. ઑક્ટોબર, નવે. ડીસે. સને ૧૯૧૬. અંક ૧૦–૧૧–૧૨.

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते
सजातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम् ॥

પરિવર્તન પામતા સંસારમાં મૃત્યુ પામેલો કોણ જન્મતો નથી.
તેજ ખરો જન્મે છે કે જેના જન્મથી સ્વવંશ–જ્ઞાતિ–
ઉન્નતિને પામે છે.

અધિપતિ,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ,
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક–અમદાવાદ.

પ્રકાશક,
પટેલ મોતીલાલ કાળીદાસ.
શ્રી સત્યનારાયણ પ્રી. પ્રેસના માલીક–અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું–પુરૂષોત્તમ લલ્લુભાઇ પરિખ.
કડવા વિજય ઑફીસ.
હાજાપટેલની પોળમાં ખારાકુવાની પોળ નં. ૧૪૪૭–અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૧–૪–૦.

Printed by the Editor at his Satyanarayan Printing Press.
Near Civil Hospital, Panabhai's Vadi—AHMEDABAD.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n3/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી કડવા પા. શુ. સમાજ ખાસ ફંડમાં મંડાવેલ નાંણાં આવ્યાં તેની પહોંચ.

૫) પા. ઓંકારજી ફુંખડુજી રામએલી માલવા.
૫) પા. મોહનલાલ શીવદાસ સેરથા.
૫) પા. જોઇતાભાઇ ભગવાનદાસ બારસીદા.
૫). પા. છગનલાલ રણછોડદાસ વડોદરા.
૩) પા. માધવલાલ ગીરધરલાલ વડોદરા-
૩) પા. મોતીભાઇ રાયજીભાઈ ઇટોલા.
૧) પા. હીરાભાઇ ખેમાભાઇ ધનપુરા.

આ પ્રમાણે નાંણાં આવ્યાં છે, જેની ઉપકાર સહ પહોંચ સ્વિકારીએ છીએ. મંડાવેલ નાંણાં ની ઉઘરાણી માટે દરેક ઉદાર ચીત્ બન્ધુઓને વિનંતિ પત્ર લખી દેવામાં આવ્યા છે, એટલેથીજ જેવો આ પરોપકારી કામમાં અનુગ્રહ કરી નાંણાં મંડાવ્યાં છે તેજ રીતે મોકલી આપવાની બન્ધુઓ કૃપા કરશે તેવી આશા છે. નવાં નાંણાં ભરાવવાની પણ કાળજી રાખવા સહુને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

સેક્રેટરી.

સમાજના હિસાબ વિષે ખુલાસો.

સમાજની પાદરાની બેઠકનું નામું તૈયાર થઈ ગયું છે, જે જોતાં ત્યાં ખાતે થયેલ વાર્ષિક ફી તથા સરભરા ફી ની ઉપજ પુરી થઈ રહે છે. અજાણ્યા માણસો ટુંકી નજરથી એમ ગણે છે કે "ત્રણ દિવસના ત્રણ રૂપિયા શી રીતે પુરા થઇ રહે ? જરૂર વધારો તો પડવોજ જોઇએ." પણ મંડપ બંધાવવાનું ને દુરથી ખુરસીઓ લાવવા લઈ જવાનું અને છપામણ તથા ટપાલ ખરચ, સાથે વોલંટીઅર્સ, પાણી ભરનારા, વાસણ માંજનારાને એઠવાડ કાઢનારા મજુરો વગેરેનું ભોજન ખરચ વગેરે વગેરે બધુ એકજ ઉપજમાંથી ખરચાય તો પછી સહુની છ સાત ટંક સરભરા કરતાં પાછળ શું વધે તે હવે વિચારી જુઓ ? પાદરાની બેઠકનો હિસાબ વીરમગામ દેશાઇ નારણદાસ જોરાભાઇ હથુ તૈયાર છે, જેને જોવો હોય તે ભલે જુવે. તેને બનતી ત્વરાએ પાસ કરાવી બહાર પાડીશું. તે પહેલાંનો સઘળો હિસાબ પણ વ્હેલો મોડો ધ્રાંગધ્રા જઇ આવી બહાર પાડીશું. તે વિશે કોઇ શક નથી એજ વિનંતિ.

સેક્રેટરી.

"श्री कडवा पाटीदार सभा निमाड"

कडवा कुलमी भाइयो ! अपनी गुजरातकी माफक (घर बैठे गंगा लानेकी तरह) अपनी सभा निमाड जिल्लेमें स्थापन कीह. उसका उत्सव तारीख २० व २१ मार्च सन १७ मंगळ और बुधवार दो दिन कुवां गांवमें होवेगा क्योंकि इस साल कुवांके जात प्रेमी ग्रहस्थोने सभाका कुल खरचा मंजूर किया है इसवास्ते कुवां गांवपर सभाका मुकाम रहा.

सभामें गुजरातके सुप्रसिद्ध विद्वान सभापती कुलमा भाई आ कर जाती सुधारके व्याख्यान देवेंगे. सो आप खुद और अपने हितु, भाइ, मित्र कुलमी मात्रको खबर करके पधारे यह सभाका आमंत्रण है.

सूचना–सभाके नियम मुजब प्रतेक आदमीने १ रुपैयेका टीकीट या तो पहलेसे मंगा लेना चाहिये, या सभामें आ कर नंबरका टिकीट लेना चाहिये.

आपका–मंत्री कडवा पाटीदार सभा निमाड.
मुकाम कुवां पो. टीकरी.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n4/mode/1up

realpatidar.com

કડવા વિજય.

પુસ્તક ૯ મું. ઑક્ટોબર, નવેમ્બર, ડીસેમ્બર, સને ૧૯૧૬. અંક ૧૦-૧૧-૧૨

શ્રી કડવા પાટીદાર શુભેચ્છક સમાજ છઠ્ઠો મહોત્સવ પાદરા.

તા. ૩૦-૩૧ ડીસેમ્બર ૧૯૧૬ અને ૧ લી જાનેવારી ૧૯૧૭

આ સંસ્થાની બેઠક વડોદરા પ્રાંતમાં વસ્તા કડવા પાટીદારોના સત્તાવિશના નામે ઓળખાતા ગોળમાં પાદરા મુકામે ઉપરોક્ત તારીખોએ, અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ લશ્કરી કુટુંબના શેઠ દુર્ગાપ્રસાદ શંભુપ્રસાદના પ્રમુખપદ નીચે મળી હતી. તેમાં ભાગ લેવાને જ્ઞાતિના છેટામાં છેટેના માલવા અને કચ્છ પ્રદેશમાંથી પણ બન્ધુઓ પધાર્યા હતા; એટલે એકંદરે સભામાં દરેક વિભાગના પાટીદારોએ ઉત્સાહથી હાજરી આપી હતી. સભા મંડપને ધ્વજા પતાકા, સુબોધક મુદ્રાલેખો અને છબીઓથી સુશોભિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં સ્ત્રીઓને માટે પણ ખાસ જગા રાખવામાં આવી હતી.

તા. ૩૦મીએ મે. પ્રમુખ સાહેબ વગેરેને લેવા રીસેપ્શન કમીટીના આગેવાનો મેસર્સ તુલજાભાઇ, અંબાલાલ, જેઠાભાઇ વનમાલીદાસ, બહેચરભાઈ વગેરે તથા સમાજના સેક્રેટરી તથા પધારેલા સભાસદો વગેરે સ્ટેશન પર ગયા હતા. ત્યાં મે. પ્રમુખ સાહેબ વગેરેનો હાર તોરાથી સત્કાર કરી, કુલ દેવીશ્રી ઉમિયા માતાજીની જય બોલાવી, તેમને પાદરાના દેશાઇ શાંમળભાઇ શોભણુભાઇની ગાડીમાં બેસાડી સાજનના આકારે સઘળા સભાસદો સાથે મંડપ તરફ લઇ જવામાં આવ્યા હતા. વડોદરા પ્રાંતનાં સુબા સાહેબ તથા ધારા સભાના સભ્ય રા. રા. વ્રજભાઇ વાઘજીભાઇ વગેરે ગૃહસ્થો પણ આજે સભામાં ભાગ લેવા પધાર્યા હતા. સભાસ્થાનેથી સહુ બન્ધુઓ તેમના સારૂ નક્કી કરેલા ઉતારે થઇ ભોજન શાળાએ આવ્યા હતા. ભોજન વગેરેથી પરવારી થોડીવાર આરામ લઇ પહેલો દિવસ હોવાથી કામ બપોરના એક વાગે શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. સભા મંડપ દેશ પરદેશના વિધવિધ પોશાકોવાળા જ્ઞાતિજનોથી ચિકાર ભરાઇ ગયો હતો. સમય થતાંજ પ્રમુખ સાહેબ વગેરે અગ્રગણ્ય બન્ધુઓ પધારતાં તેમને જયઘોષથી વધાવી લેવામાં આવ્યા. પોતપોતાની બેઠક લીધા બાદ મંગલા ચરણમાં ઇશ્વરભાઇ માસ્તરની બનાવેલી કવિતા વૉલંટીઅર્સે ગાઇ હતી. તત્ પશ્ચાત રીસેપ્શન કમીટીમાં મુખ્ય પા. તુલજાભાઇએ પધારેલા સભાસદોને આવકાર આપવાનું ભાષણ કર્યુ હતું જેનો સાર નીચે મુજબ છે.

આપ સહુએ સમસ્ત જ્ઞાતિના દુરદુરના પ્રદેશથી પધારી અમારા ગોળના ખૂણામાં પડી ગયેલા ગામ પાદરાની શોભામાં વૃદ્ધિ કરી છે. આંહી એકત્ર થયેલ તમો સહુ જુદા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n5/mode/1up

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

This edition starts with Page 146.
There are no missing pages

જુદા જણાવછો છતાં પણ જ્ઞાતિ સમસ્ત રૂપે વૈરાટ પ્રભુના એક અંગ તરિકે હું તમને આવકાર આપી પ્રણામ કરૂંછું. જ્ઞાતિની ઉન્નતિ માટે આજે ૯–૧૦ વર્ષથી હીલચાલ ચાલે છે અને તેની જુદાજુદા વિભાગોમાં બેઠકો થતી રહી છે પણ આ પ્રદેશમાં તેની જરૂર હતી, તેથી અમારા ગોળના આમંત્રણને માન આપી આપ પધાર્યા છો, માટે તેઓ તરફથી હું તમારો ઉપકાર માનું છું. સભાનું કામ કરવા માટે આપણે એક બાહોશ નેતાની જરૂર છે અને તેના માટે હું અમદાવાદવાળા શેઠ દુર્ગાપ્રસાદભાઇને માટે દરખાસ્ત મુકુંછું જેને આપ વધાવી લેશો. (તાળીઓ).

આ દરખાસ્તને અનુમોદન આપતાં સમાજના સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસે જણાવ્યું કે, આ શેઠ સાહેબને સમસ્ત જ્ઞાતિ સારી રીતે પિછાને છે એટલે તે વિશે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરી સૂર્યને ઓળખાવવા હું દર્પણનું દ્રષ્ટાંત રજુ કરનાર નથી. પતિતોને પાવન કરવા સ્વર્ગમાંથી ગંગાને પધરાવવા જેમ ભગીરથ રાજાને ત્રણ પેઢી સુધી તપશ્ચર્યા કરવી પડી હતી તેમ, આ ગૃહસ્થ કુટુંબે પણ કરી બતાવ્યું છે. જ્ઞાતિની ઉન્નતિ માટે–બાળાઓનાં આંસુનો ચાલતો–સતત વહેતો ધોધ સુકાવી નાંખવા માટે–એઓશ્રીના પિતામહ સ્વ. રા. બા. શેઠ બહેચરદાસ લસ્કરીએ (તાળીઓ) આ પ્રકારની સેવાનો મહાયજ્ઞ આજે પચાસ વર્ષપર આરંભ્યો અને પોતાની જીંદગી સુધી તેને ચલાવ્યો. તેમના પછી તેમના પુત્ર અને આ શેઠ સાહેબના પિતા સ્વ. શેઠ સા. શંભુપ્રસાદભાઇએ પણ એ હિલચાલને ચાલુ રાખી, તેમના સ્વર્ગવાસ પછી એ હીલચાલને આ શેઠ સાહેબના તરફથી તેમના ફુવા શેઠ કેશવલાલભાઇએ સારીરીતે જાળવી રાખી આગળ વધારી અને પાંચ પાંચ વર્ષનાં લગ્ન કાઢયાં. હાલ બે ત્રણ વર્ષથી એજ પ્રમાણે પોતાના વડીલોના પગલે ચાલી કુલધર્મ તરિકે જ્ઞાતિસેવાના મહાયજ્ઞની આ શેઠ સાહેબે દિક્ષા લીધી છે ને પોતેજ હવે સંપૂર્ણ રીતે જ્ઞાતિના કામમાં–ઉન્નતિ સારૂ જીગરથી ભાગ લેછે. ત્રીજી પેઢી સુધી આ યજ્ઞ અનેક પ્રકારનાં વિઘ્નો વચ્ચેથી પસાર થઇ પોચ્યો છે. મને આશા છે કે ભગીરથ રાજાના પ્રયત્નના અંતે જે ઇષ્ટ સીધ્ધી થઇ હતી, તેજ પ્રમાણે આપણને પણ ત્રીજી પેઢીએ સેવા ધર્મની આરંભાયેલી તપશ્ચર્યામાં શેઠ દુર્ગાપ્રશાદભાઇ દ્વારા ફ્લસીદ્ધી પ્રાપ્ત થશે. હું તેથીજ તેઓશ્રીને પ્રમુખપદ સ્વીકારવા મુકાયેલ દરખાસ્તને અનુમોદન આપુંછું ને તેમને તે પદ ધારણ કરવા વિનતિ કરૂંછું. (તાળીઓ).

તાળીઓના અવાજો વચ્ચે શેઠ સા. દુર્ગાપ્રસાદભાઇએ પોતાની પ્રમુખ તરિકેની બેઠક લીધી અને તેમને પુષ્પહાર પહેરાવવામાં આવ્યો. બાદ પોતાનું ભાષણ તેમણે વાંચવા માંડયું હતું જેની નકલો તેજ વેળા સઘળા સભાસદોમાં વહેંચાઇ હતી જે આ સાથે સામેલ છે.

તેઓશ્રીના ચાલુ ભાષણમાં વડોદરાના મે. સુબા સાહેબ માણેકલાલભાઈ એમ. એ. વગેરે પધાર્યા હતા. તેઓને વળતી ગાડીમાં પધારવાનું હોવાથી આપણી સભાને ઉદ્દેશી કાંઇક સદ્‌બોધ આપવાને તેમને સમય આપવામાં આવ્યો હતો. તેઓ સાહેબે તાળીઓના અવાજો વચ્ચે જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ:—

આજકાલ જમાનો મારે તેની તલવારનો આવ્યો છે એટલે કે વિદ્યાભ્યાસ કરી જે જે કોમ પોતાની ઉન્નતિ કરે તે કોમ ઉત્તમ ગણાશે માટે આપણે પણ તેમ કરવું જોઇએ. આપણે જાણવું જોઇએ કે Charity begins at home ધર્માદામાં ને બીજા ત્રીજા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n6/mode/1up

realpatidar.com

રસ્તે આપણું ધન તણાઈ જાય છે. તે બધાનો જ્ઞાતિ ઉદ્ધાર માટે વિદ્યા ભણાવવામાં આપણે ઉપયોગ કરવો જોઇએ; ને તે તમે ધારો તો સ્હેજ બની શકે. દરેક જણ જો પોતાનાં ઘર સ્વચ્છ રાખે તો ગામ આખુ સ્વચ્છ રહે, તેમ દરેક પોતાની પ્રજાને કેળવવા ઠરાવ કરે તો દેશ આખો વિદ્વાન બની જાય. સરતમાં દોડીને આગળ વધતા ઘોડાને સાથેનો ઘોડાવાલો અગવડ કરી પાછળ પાડવા પ્રયત્ન કરે, તેમ તમે અંદર અંદર કદી કરો ના, તમો સુધરો ને અન્ય આગળ વધેલાને પાછળ ન પાડતાં તેનાથી આગળ વધવા ઉત્સાહ રાખો. ના. મહારાજા સાહેબે ફરજીઆત કેલવણી અને બાળલગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધ એ બે ઘણાં ડહાપણયુક્ત પગલાં ભર્યાં છે જેનું રૂડુ ફળ અમને અલ્પ સમયમાં જણાય છે વળી ફરજીયાત દંડમાંથી પાંચ ટકા બાદ જતાં બાકીના ૯૫ ટકા તેઓ ના. મહારાજાશ્રીએ કેળવણીમાં વાપરવાનો ઠરાવ કર્યો છે, એ તેઓશ્રીની વિદ્યા પ્રતિ અદ્‌ભૂત અભિરૂચી બતાવે છે.

આ જ્ઞાતિ અંતિમ બાળ લગ્ન માટે નામાંકિત થઇ છે તેમ કહેવામાં મારી ભુલ તો નથીજ (તાળીઓ). આપણા વડીલોએ કહ્યું છે તેમ શરીરને મન પર અમુક ઉમર સુધી કાબુ રાખી બ્રહ્મચર્ય પાળી તેને પ્રૌઢ થવા દઈ ભણી રહ્યા પછી આપણે પરણવું જોઇએ. આપણે માનીએ છીએ કે પુત્ર હોય તોજ સ્વર્ગે જવાય, તેથી વહેલું પરણવું ને વહેલા પિતા થવું એ ઇચ્છા થાય છે પણ તે માનવું વ્યાજબી નથી. આપણે ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રમાણે ૨૫ વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઇએ. એવી ના. મહારાજા સાહેબની તીવ્ર ઇચ્છા છે. પોતે ચાહે છે કે પ્રજા શારીરિક અને માનસિક બળમાં ઉત્તમ થાય અને તેજ હેતુથી તેઓશ્રીએ બાળલગ્ન પ્ર. બં. નિબંધ અને ફરજીઆત કેળવણીના કાયદા ઘડયા છે. એક ગામમાં જ્યારે ના. મહારાજા સા. પધાર્યા હતા ત્યારે લોકો પગે લાગવા આવ્યા. બૈરાં પણ હતાં. શ્રીમંતની આજ્ઞા થતાં મેં બાળલગ્ન વિશે બૈરાંને કહેવા માંડયું કે તમો પુરૂષોને પજવીને બાળલગ્ન કરાવોછો તે સારૂ નથી. એક બૈરાએ જવાબ આપ્યો કે જો છોડી બાર વર્ષની થઇ જાય તો પાપ લાગે તેનું કેમ ? જવાબમાં મેં જણાવ્યું કે આપણા દેવાધિદેવ કૃષ્ણ ભગવાને રૂકમીનીનું તેમના પત્ર પરથી હરણ કર્યું હતું; અર્જુને પણ સુભદ્રાનું યોગ્ય વયેજ હરણ કર્યું હતું, રામચંદ્ર ભગવાન પણ સીતાના સ્વયંવરમાં પરણ્યા હતા, તે બધી કન્યાઓ શું બાર બાર વર્ષની હતી ? આ સાંભળી તેમણે કહ્યું કે તમે સાચુ કહોછો માટે બૈરાંઓને ઉપદેશવાની ઘણી જરૂર છે.

ભાઇઓ ! શેઠ સા. બહેચરદાસને હું જાતે પીછાનતો હતો. તેઓ પુરૂષાર્થ બળે કરી સ્વાશ્રયથી આગળ આવ્યા હતા તેમ તમે પણ કરો. જ્યારે જ્ઞાતિ સુધારાની બિલકુલ હિલચાલ નહોતી ત્યારે તેમણે એને શરૂ કરી હતી જે આજ સુધી ચાલુ છે ને તેનું રૂડું ફળ તમને જરૂર અલ્પ સમયમાં મળશે (તાળીઓ).

બાદ ધારા સભાના સભાસદ રા. રા. ?જભાઈ વાઘજીભાઇ પટેલે પણ સમયોચિત ઉપદેશ આપ્યો જેનો સાર નીચે મુજબ છે—

ભાઇઓ ! કડવા પાટીદારો, તમો વારંવાર કૉન્ફરન્સો ભરો છો પણ તમારો બાળલગ્નનો રિવાજ કટ્ટો શત્રુ છે. વડોદરા મુકામે જ્યારે તમોએ સભા ભરી હતી ત્યારે ને. ના. મહારાજા સાહેબને માનપત્ર આવી क કલમ કાઢી નાંખવા અરજ કરી હતી, તે પર હજુ વિચાર ચાલે છે. તમો શામાટે ઘણી સંખ્યામાં છુટાં લગ્ન કરતા નથી ? કરો એટલે સુધારો આપો.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n7/mode/1up

આપ થશે. તમારી વિરૂદ્ધ બાળલગ્ન ચાલુ રાખવા કડી પ્રાંતમાંથી હીલચાલ થઇ છે ને અરજી આવી છે. તમો સમાજમાં ઠરાવ કરી ના. મહારાજા સાહેબને જણાવશો એટલે તેઓ શ્રી તમને મદદ કરશે. હું પણ ધારા સભામાં મારાથી બનશે તે યોગ્ય કરીશ. આપણા મે. સુબા સાહેબે "બાળલગ્ન નિષેધક મંડળ" સ્થાપ્યું છે. પોતે તેના પ્રમુખ છે. હું સેક્રેટરી છું. તમોને તેના મેમ્બર થવા હું આમંત્રણ કરૂં છું. (તાળીઓ).

બાદ નિમાડ (હોલ્કર સ્ટેટ) કસરાબાદવાળા પા. કાળુભાઇ ગોવીંદભાઈ એ પણ બે શબ્દો કહ્યા. તેનો સાર એવો હતો કે— નિમાડના જ્ઞાતિ જનોમાં સુધારાની સુચના કરી અમને આભારી કર્યા છે. અમારા સ્ટેટમાં પણ બાળલગ્ન અટકાવવાનો કાયદો ઘડવા હીલચાલ ચાલે છે. જ્ઞાતિમાં પણ હિલચાલ ચાલુ છે તેને મારાથી બનતી મદદ કરી હું કૃતાર્થ થઈશ. (તાળીઓ).

બાદ આ ગૃહસ્થોને વળતી ગાડીમાં પાછા વડોદરે પધારવાનું હોવાથી તેમની પાન સોપારી કરી હતી અને સમાજ તરફથી સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસે, તેઓએ આપણા કાર્ય માટે પરોપકાર વૃત્તિથી જે તસ્દી લઈ સદુપદેશ આપ્યો, તે વાસ્તે તેઓનો આભાર માન્યો હતો.

દરમ્યાન ધ્રાંગધ્રાથી રા. રતીલાલભાઇ સીતવાળા તથા રા. પોપટલાલભાઇ બંને વડોદરાથી પગ રસ્તે પધાર્યા હતા, તેમને સભાસદોએ સન્માન પૂર્વક વધાવી લીધા હતા.

મે. પ્રમુખ સાહેબનું ભાષણ પૂર્ણ થતાં સેક્રેટરીએ નીચે મુજબ સબજેક્ટ કમીટીનાં નામો વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં.

૧. મે. પ્રમુખ સાહેબ.

૨. મેસર્સ તુલજાભાઇ, અંબાલાલ, જેઠાભાઇ, બહેચરભાઈ. વગેરે રીસેપ્શન કમીટી.

૩. ના. કુ. શ્રી લાલસિંહજી, દે. નારણભાઇ, દે. અમરસિંહજી, રા. રતીલાલભાઇ, રા. પોપટલાલભાઇ, મી. પુરૂષોતમદાસ. વગેરે વ્ય. કમીટી.

શેઠ અંબાલાલ મનસુખરામ અમદાવાદ.
શેઠ જગજીવનદાસ દુધવાળા. ,,
પા. ભોગીલાલ નથુભાઈ ,,
રા. કેશવલાલ માધવલાલ વકીલ. ,,
પા. ચુનીલાલ અને પા. નાથાભાઇ લાડોલ.
પા. ચતુરભાઈ અને પા. અંબારામભાઈ થોળ
પા. ધનશાહ જયકરણદાસ આદ્રજ
પા. નાથાભાઇ છગનલાલ સેરથા
પા. ઇશ્વરભાઈ અને છગનલાલ સરઢવ
પા. જેઠાભાઈ, હીરાભાઈ, છોટાલાલ ગરબડ રાયજી ભગવાન, નાથાભાઈ, કેશવલાલ ચોકસી વગેરે પાદરા.
પા. મોતીભાઈ રાયજી ઇટોલા

પા. બેચરભાઈ અને ગોરધનભાઈ ગણપતપુરા
પા. હીરાભાઈ ગરબડ સાંપલા
પા. ગરબડ કાલીદાસ સાંગમા
નીમાડ કડવા પા. સભાના પ્રમુખ દેવાજી રોંસાત
પા. અમરચંદ પુંજરાજ પાડલ્યા. (નીમાડ)
પા. નારણજી, રતનસી, વિશ્રામ વગેરે ઘાટકોપર
પા. જીવરાજ ખેતસી ગડાણી (કચ્છ)
પા. પુરૂષોતમ નારણભાઇ તતારપુરા
પા. જેઠાભાઇ તથા ઇશ્વરભાઈ તરસાળી
પા. નાથાભાઇ રાયજી વટાદરા
પા. નારણજી રતનજી વાંકડા
પા. મહીજી સખીદાસ સુવાલ
પા. શંકરભાઈ ખુશાલભાઈ વડોદરા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n8/mode/1up

પા. ઝવેરભાઈ લલુભાઈ ચકલાદ
પા. નગીનભાઈ વૃજલાલ અમદાવાદ
પા. હીરાલાલ વસંતદાસ „
પા. માણેકલાલ જેઠાભાઈ „
દે. કાળીદાસ, પરી. લાલજીભાઈ, પરી સોમનાથ, પરી મફાભાઈ, વગેરે વીરમગામ
પા. દેસાઈ મોહનભાઇ દામનગર
પા. દેસાઈ મથુરભાઈ પાતરવેણી
પા. ગરબડ દુલ્લભ સાણુપોર
પા. મુળજી બાપુભાઇ સરસવણી
પા. મનોરભાઈ રાયજીભાઈ ગવાસદ
પા. છગનલાલ નરોત્તમદાસ અધાર
પા. આશાભાઇ ઝવેરભાઈ અભોર
પા. ગોરધનભાઇ હરજીવન મુ. વડદલા
પા. પુરૂષોતમ હીરાભાઈ આંતી
શ્રી રામચંદ્ર વ્યાસ વગેરે નીમાડી.
પા. છીતરજી બેચર વગેરે કસરાબાદ
પા. મોહન ધરમદાસ જાખોરા

બાદ સભા બરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી અને સબજેક્ટ કમીટી બીજા દિવસોના ઠરાવો નક્કી કરવા બેઠી હતી.

તા. ૩૧—૧૨—૧૬ બીજો દિવસ.

બીજા દિવસે પણ બપોરના એક વાગેથી કામની શરૂઆત થઇ હતી, કારણ કે આપણી સમાજ તરફથી ને. ના. શ્રીમંત મહારાજા સાહેબને તા. ૨૫—૧૨—૧૬ ના દિવસે શેઠ દુર્ગાપ્રસાદજી, કુ. શ્રી લાલસિંહજી, મે. ડૉ. સા. પીતાંબરદાસભાઇ, દે. અમરસિંહજી, વકીલ કેશવલાલભાઈ વગેરે ભાઇઓ સભામાં પધારવા આમંત્રણ આપવા હજુરમાં ડેપ્યુટેશનના રૂપમાં ગયા હતા. તેઓની સઘળી બીના ના. શ્રીમંત મહારાજા સાહેબે ઘણી કૃપાથી વીશ મીનીટ સુધી સાંભળી હતી બાદ સમાજનો પ્રોગ્રામ જોયા પછી આમંત્રણ સમ્બંધી વિચાર પર રાખ્યું હતું. એ પરથી પ્રોગ્રામ તેઓશ્રી તરફ માનપૂર્વક નમ્રતાથી રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓશ્રીની આપણી સમાજનું કામ જોવાની ઇચ્છા હતી પરંતુ શારીરિક અસ્વસ્થતાથી આપણાં કમનસીબે તેમ ન બન્યું. મે. ન્યાયમંત્રી સાહેબને તેઓ નામદારશ્રી એ પાદરા સમાજમાં પધારવા સુચના કરી અને તે મુજબ મે. ન્યાયમંત્રી સાહેબ આજરોજ પધાર્યા હતા, એ પણ મોડું થવાનું કારણ હતું. તેઓશ્રી મંડપમાં પધારે તે પહેલાં સભાનું કામ શરૂ થયું હતું.

પ્રથમ કુલ દેવીશ્રી ઉમા તથા ભગવાન શંકરની સંગીતના સાહિત્ય સાથે સ્તુતિ કરી અને કામ શરૂ થયું. મે. પ્રમુખ સાહેબે નીચેનો ઠરાવ રજુ કર્યો.

ઠરાવ ૧ લો.

“ આ સમાજ, ને. ના. શહેનશાહ પાંચમા જ્યૉર્જ અને શહેનશાહબાનુ મેરીનું દીર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છી; બ્રીટીશ તાજ પ્રત્યેની પોતાની સંપૂર્ણ વફાદારી જાહેર કરે છે અને ચાલતા યુરોપીય મહા વિગ્રહમાં તેમને ન્યાય અને નીતિના ખાતર ઉતરવું પડ્યું છે, તેમાં તેમને મિત્ર રાજ્યો સહ સત્વર વિજય પ્રાપ્ત થાય તે માટે પરમાત્માને અંતઃકરણ પૂર્વક પ્રાર્થના કરે છે.” તાળીઓના અવાજ વચ્ચે આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨ જો.

“ ને. ના. સેનાખાસખેલ સમશેર બહાદુર શ્રીમંત સરકાર સર સિયાજીરાવ મહારાજે “ફરજીયાત કેળવણી, તથા બાળ લગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધ ” ના કાયદા ઘડી આપણી જ્ઞાતિ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n9/mode/1up

realpatidar.com

પર અનહદ ઉપકાર કરેલો છે, તેથી આ સમાજ તેઓ નામદારશ્રીનું સહ કુટુંબ દીર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છે છે. ”

આ ઠરાવ પણ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૩ જો.

“ ધર્મ અને વૈદક શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ, પાપ યુક્ત અને જ્ઞાતિનાં તન, મનં અને ધનની પાયમાલી કરી રહેલા બાળ લગ્નના અદ્વિતીય નઠારા રિવાજ પ્રતિ આ સમાજ સંપૂર્ણ તિરસ્કારની નજરથી જુએ છે અને તેને હરેક રીતે નાબુદ કરવા સઘળા જ્ઞાતિ શુભેચ્છકોને આગ્રહ પૂર્વક ભલામણ કરે છે. ”

આ ઠરાવ વડોદરા જેલ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ પ્રસિદ્ધ વક્તા મે. ડૉ. સા. ધનજીશાહભાઇએ રજુ કર્યો અને તેના સમર્થનમાં ઘણું કીંમતી ભાષણ કર્યું હતું જેનો સાર નીચે મુજબ છે.

તમારી સભામાં આ ઠરાવ રજુ કરવાની મને તક આપી ઘણું માન આપ્યું છે. તમે જાણોછો કે ને. ના. મહારાજા સાહેબની ફરમાયશથી મેં “ બાળ લગ્નની બદી ” નામક પુસ્તક રચ્યું છે અને તે લોકોમાં વહેચ્યું છે ને તેજ વિષયપર હું બધે ભાષણો આપુંછું. આપણા દેશમાં તમે જુવાનોને સુકા, નબળા બાંધાના, પાંસળાં દેખાતા અને મંદ બુદ્ધીના જુવોછો. કેટલાક બુદ્ધિમાં ઝળકી પ્રકાશી દેશનું-જ્ઞાતિનું કલ્યાણ કરી શકે તે પહેલાં અશક્ત બની સ્વર્ગે સીધાવતા પણ તમે જુઓછો, વળી મારા ડૉકટર તરિકેના અનુભવમાં મેં બાળ લગ્નના લીધે ઘણા યુવાનોને મીઠા પિસાબના દર્દથી પીડાતા અનુભવ્યા છે. પુનાના એક હીંદુ ડૉકટરે વીર્ય વિહીનતાના ૩૦ ટકાનું પ્રમાણ જણાવ્યું છે. સ્ત્રીઓની એથી પણ વધારે અવદશા છે. તપાસ કરાવતાં આપણા ના. મહારાજા સાહેબને માલુમ પડયું છે કે ઘણી સ્ત્રીઓ સુવાવડમાં મરી જાય છે. સ્ત્રીઓ નબળા બાંધાની અને અશક્ત મનની હોવાનું કારણ તેઓ વહેલી ઉંમરે સંસાર માંડે છે તે છે. જે ઉંમરે તેઓ નિર્દોષ રમત રમતી હોય તે ઉંમરે તેમને વિધવા થયેલી જોઇએ છીએ, તે કેટલું દિલગીરી ઉપજાવનાર છે. દેશમાં નાની વયની જબરજસ્ત સંખ્યા વિધવાઓની જોઈ હૃદય કંપી ઉઠે છે. તેમનો એવો દુઃખી જન્મારો કેમ જતો હશે તેનો વિચાર કરો. એ બધું બાળ લગ્નનું ફળ છે. તેઓ પાપ કર્મ કરે છે, ગર્ભપાત થાય છે, સાસુ નણંદ તેમને સંતાપે છે, તેઓ આપઘાત કરે છે અને અફીણ ખાય છે. ન્હાની વયમાં પરણેલી સ્ત્રીઓના પેટે જે બાળકો થાય છે, તે તદ્દન વાંદરાના બચ્ચા જેવાં ઝીણા કદનાં ને રોગી હોય છે, ને પ્રમાણમાં ઘણાં મરી જાય છે. દર પાંચમાં એક મરણ પામે છે. આ પ્રમાણે મરી જવાથી દેશને કેટલું નુકશાન થાય છે? આવાં બીજા કારણો પણ હોય પરંતુ મોટા ભાગે બાળ લગ્ન એ આનું મુખ્ય કારણ છે. રાનાડેના મત પ્રમાણે મુસલ્માનોના આવવાથી પરદેશ જવાનું બંધ થયું. જ્ઞાતિઓ વધી પડી અને સુધારો અટકી પડી ઘણા નઠારા રિવાજો પ્રવેશી ગયા છે. વેદ ભુલી જવાયા છે. સ્ત્રીઓનો દરજ્જો અર્ધાંગના—ગૃહદેવીથી ઉતરી દાસી તરિકે થયો છે ને તેમાં પણ પાટીદારોમાં તો વહુ મરી જતાં, મને શરમને દિલગીરી થાયછે કે, તે ઉંદરડી મરી ગઈ તેમ કહેવાય છે. સ્ત્રી-ભવિષ્યની માતાનો આ દરજ્જો! આ અનાથ ને દાસી જેવી સ્ત્રીઓના પેટે વશીષ્ટ, ભીષ્મ-અર્જુન-ભીમ-રામ-કૃષ્ણ આદિ દેવાંસી નરો કદી ઉત્પન્ન થશે એમ તમે આશા રાખોછો?

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n10/mode/1up

realpatidar.com

આ દશામાં ઉતરતી ઉતરતી પદ્વી પામતાં સ્ત્રીઓમાં પણ અહલ્યા, તારા, સીતા, દમયંતી દ્રૌપદી વગેરે મહા સતીઓ શું પાકવાની તમે આશા રાખોછો ? બિલકુલ નહિ. બાળ લગ્નના પરિણામે આપણા દેશમાં વીર નરો કે વીરાંગના સતીઓ થતી નથી. કડવા પાટીદારોમાં તો બાળક તેની માતાના પેટમાં હોય છે, ત્યારથીજ પરણાવવાની વેતરણ કરી રાખે છે તે કેટલું બધું બેહુદું છે ? અમરેલીમાં એક વાણીઆએ પોતાની પુત્રીને મોટી કરી છતાં પરણાવી નહિ. તેથી લોકો તેની બહુ નીંદા કરવા લાગ્યા અને અંતે કેટલાક સુધારાના વિચારવાળા સંકોચાવા લાગ્યા. કડવા પાટીદારોમાં કેટલાક પુરત-ચાંલ્લાનાં નાણાં લઈ કન્યા મેળવી શકે છે. તેવાઓ પૈસા મળવાની લાલચે અલ્પ અપરાધે પણ બીજી સ્ત્રી, ત્રીજી સ્ત્રી કરી પૈસા મેળવી મોજ ઉડાવે છે ને બિચારી દુઃખી સ્ત્રીઓને રઝળાવે છે એ ઘણું ખરાબ છે. એ પણ બાળ લગ્નનુંજ પરિણામ છે. હીંદુસ્તાન દેશના જુદા જુદા વિભાગ કરતાં આ વિભાગમાં બાળલગ્ન બહુ થાય છે. શાસ્ત્રોમાં ૨૫ વર્ષનો પુરૂષ ને ૧૬ વર્ષની કન્યાનું લગ્ન કરવા કહેલું છે. તે વહેલાં સંસાર માંડે તો બાળક મરેલું જન્મે, યા થોડું આયુષ્ય ભોગવી મરી જાય યા બહુ રોગી ને દુર્બળ રહે. વિદ્વાનો ચરક, શુશ્રુત, વાગ્ભટ વગેરે પણ મોટી વયે લગ્ન કરવાનું કહે છે, જેનાં શાસ્ત્રોમાંથી ઘણા શ્લોકો વાંચી તેમણે પ્રમાણ આપ્યાં હતાં. ૧૬ વર્ષ સુધી શરીરની વૃદ્ધિ થાય છે, ૨૫ વર્ષ સુધી વિર્ય વધે છે. ૪૪ વર્ષ સુધી તે સ્થિર થઈ રહે છે અને પછી શરીરમાં તેનો ઘટાડો થવા માંડે છે. ધર્મ શાસ્ત્રો, મહા નિર્વાણતંત્ર, વગેરે પણ એજ મત ધરાવે છે. રૂગ્વેદનું ૪૬ મું સુક્ત એવું કહે છે કે " તું તારા ગૃહમાં અધિકારીણી થજે, તું પથ્થર પર ચડ અને પથ્થર જેવી દ્રઢ થજે. આ વગેરે વચનો શું સ્ત્રીના બાળપણાનું સુચન કરે છે ? યાજ્ઞવલ્કય કહે છે કે " કન્યા તરૂણ પસંદ કરો " અંગ્રેજ વિદ્વાન ડૉકટરો કહે છે કે કન્યા રજસ્વલા થઈ એટલે તે સંસારને યોગ્ય થઈ તેમ માનવાનું નથી. એ તો યુવાનીની શરૂઆતની નિશાની છે. પાશેરામાં પહેલી પુણી છે. શું બાળકને દાંત આવવા માંડયા કે તમે તેને તુરતજ ચાવવાનો ખોરાક આપોછો ? ના બિલકુલ નહિ. ડૉ. આત્મારામ પરભુ કહે છે કે રૂતુ આવવા માંડયા પછી તેને નિયમીત આવવા દેવું ને છેવટે ૨૦ વર્ષે સ્ત્રીનું લગ્ન કરવું જોઇએ. બેંગાલમાં તો એક કન્યાએ બાળલગ્નને લીધે આપઘાત કીધો હતો; પણ આપણા દેશમાં તો બાળ લગ્નના પ્રતાપે હજારો સ્ત્રીઓ કવખતે મૃત્યુ પામે છે. એક સ્ત્રી ડૉકટર કહે છે કે ગામડાંમાં સ્ત્રીને રૂતુ પ્રાપ્તિ મોડી આવેછે. પુખ્ત ઉમર પહેલાં લગ્ન કરવાથી ચાર ગેરફાયદા થાય છે. વાંઝીઆપણું, દેશમાં પચાસ ટકાથી વધુ નિસંતાન રહેવું; ખોડખાપણવાળાં બાળકો, દુઃખી, દરદી ને કંગાલપણું; છેવટે નિર્બળવંશ થવો. આ પ્રમાણે બાળલગ્નથી પેઢી ઉતાર નિર્બળતાને અલ્પઆયુષ્ય વારસામાં મળતું રહેવાથી આખરે આખી કોમમાં આ દશા થાય છે. બાળલગ્નની બાબતમાં, " મગર, મંકોડી, હરીયળ, કાદી, યાતે બુદ્ધ ત્રિયાકી માદી. " એ કહેવત મુજબ સ્ત્રીઓની હઠથી એવું કરવું પડે છે પણ તમો તેમને તેવા વખતે તાબે ન થાવ. ઘણીવાર માણસ સારા ઘરનો વર કે કન્યા મેળવવા બાળલગ્ન કરી નાંખે છે. તમો ઢોરની જાત સુધારવા મજબુત ઢોર શોધી સમ્બંધ કરાવો છો, ખરીદતાં પણ પુષ્કળ તપાસ કરી ઢોર ખરીદો છો પણ વહુ કે વરનો સમ્બંધ કરતાં એક ઢોરની પરીક્ષા જેટલી પણ તપાસ કરતા નથી કે કાળજી રાખતા નથી. બાળલગ્નથી છોકરો ને છોકરી પોતાનો વિદ્યાભ્યાસ આગળ ચલાવી શકતો નથી. તમો કહો છો કે,

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n11/mode/1up

realpatidar.com

દેશ ગરમ હવાવાળા ઉષ્ણુ કટીબંધમાં છે ને તેથી આપણાં બાળકોને યુવાની વહેલી આવે છે પણુ તમે ખ્યાલ કરો કે વેદના સમયમાં–પ્રાચીનકાળમાં શું દેશ ઉષ્ણુ કટીબંધમાં નહોતો? એતો બાળલગ્ન કરવાની નઠારી રૂઢીના ભકતોનું લુલુપાંગળુ બાનુ છે, બીજી કોમોમાં જ્યાં મોટી ઉમર સુધી કન્યાઓ કુંવારી રહે છે તેમાં શું બગાડો થાય છે? બિલકુલ નહીં. છોડીઓ અને છોકરાને યુવાની વહેલી આવે તે તેમના મનના વિકારને નબળાઈનું કારણ છે.

આ વગેરે વિચાર કરી આપણું ભવિષ્ય સુધારવા ના. મહારાજા સાહેબે બાળલગ્નનો ધારો ઘડયો છે, તેને તમો પ્રજાના એક ઘણા અગત્યના મુખ્ય અંગ તરિકે અનુસરી સુધરી દેશના સુધારામાં ખાસ ભાગ લ્યો. આ બાબતમાં રાજ્યબળ કરતાં પણ ધર્માચાર્યો ઘણું કરી શકે. જો ગોસ્વામી મહારાજો ઠરાવ કરે કે ૧૬ વર્ષ પહેલાં પુત્રી અને ૨૫ વર્ષ પહેલાં પુત્ર પરણાવનાર પિતામાતાને મંદીરમાં આવવા નહિ દેવાં, બસ થયું. બીજેજ દિવસથી સુધારો વિના સંકોચે અમલમાં આવી જશે.

છેવટે હું એટલુંજ કહીશ કે તમો તમારા પરોપકારી આગેવાનોની શીખામણને અનુસરો, તેમને સહાય થાઓ અને માતાજી ઉમિયા દેવીના સેવક તરિકે તેમની આજ્ઞા માગો કે પાંચ પાંચ વર્ષે લગ્ન આપે અને તમો માગશો તો મને ખાતરી છે કે તે દેવી જરૂર આપશે. (તાળીઓ).

આ ઠરાવને અનુમોદન આપતાં આદ્રજમેડા, તા. કડી, વાળા પા. ધનશાહ જયકરણદાસ પટેલે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ.—

બાળલગ્ન માટે આપણે સહુ હવે સમજ્યા છીએ પણ તેને ટાળવા ખરેખરો પ્રયત્ન કરતા નથી. આપણે તેથી કજોડાં કરી જાણી જોઇને દુઃખ વ્હોરીએ છીએ ને પછી કલેશમાં જીંદગી જાય છે. આપણાં એક તીથીનાં લગ્ન વખતે બધી વસ્તુઓ મોંઘી મળે છે. દેખાતુ ઓછું ખરચ પરિણામે વરકન્યાના મરવાથી તથા પાછું પુંખવા વખતે ફરી ખરચ એનું એજ કરવાથી આખરે ડબલ નુકશાન થાય છે. બાર વર્ષ પહેલાં છોકરાં પરણાવવા રૂ. ૧૦૦) વ્યાજે લાવ્યા હોઇએ તો છોકરાં પુંખવા યોગ્ય થતાં તે નાંણાં વ્યાજ સાથે ડબલ થઈ જાય. આ રીતે આપણી ગરીબાઇનું બાળલગ્ન પણ એક મુખ્ય કારણ છે. સગામાં કુસંપ કલેશ થાય છે વગેરેનો વિચાર કરી ના. મહારાજા સાહેબે " બાળ લગ્નને અટકાવવા કાયદો " ઘડયો છે. તેઓશ્રીની ઇચ્છા મુજબ આપણે ચાલવું એ આપણો ધર્મ છે (તાળીઓ).

આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં સરઢવના પા. છગનલાલ પીતાંબરદાસે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે.

આપણા જ્ઞાતિબંધુઓને બાળલગ્ન કરવાની ફરજ પાડનાર ઉંઝામાંથી જે લગ્ન એકજ તીથીનાં આવે છે તે છે. વળી રિવાજ પડયો એટલે બાળકો કુંવારાં રાખે તો આબરૂ જાય. તેથી ગમે તેટલી અગવડો હોય તોપણુ દેવું કરીને પણ લગ્ન કરે છે. આથી કજોડાં થાય છે. બે સ્ત્રીઓ થાય છે. છેડા છુટકા અપાય છે. આવા પ્રસંગોમાં જાસાચીઠીઓ બંધાય છે ને ઘણાં નુકશાન થાય છે. રૂપાલમાં એક કન્યાવાળાએ વરને માંથે ઉનું પાણી રેડીને મારી નાંખ્યો હતો. લગ્નની તીથી ફરે તો આ બધાં દુઃખ દુર થઈ જાય. બાળલગ્ન બંધ કરી અમારૂ જીવન સફળ કરવા ના. મહારાજા સાહેબે કાયદો કર્યો છે પણ અમારા કમનસીબે વચ્ચે એક

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n12/mode/1up

realpatidar.com

क અપવાદ રાખ્યો છે જે દુર નહિ થાય ત્યાં સુધી, અમારૂં શ્રેય થનાર નથી. આ બાબતથી વિરૂદ્ધ ને. ના. મહારાજાસાહેબને અરજ કરનારા મોટા ભાગે લગ્ન કાઢનાર પટેલો છે, જે પોતાના હકવગેરે વિધ વિધ સ્વાર્થથી તેમ કરે છે. હવે છુટાં લગ્ન ઘણાં થાય છે, માટે શ્રીમંત મહારાજા સાહેબ અમને પોતાનાં બાળકો ગણી અમારૂં દુઃખ દુર કરશે તેવી વિનંતિ છે. કેળવણી લેવાનાં આટલાં આટલાં સાધનો છતાં એકે કડવો પાટીદાર આગળ વધતો નથી, તેનું કારણ માત્ર બાળલગ્નના પરિણામે વ્હેલું સંસારમાં પડવું પડે છે તે છે. આ વગેરે દુઃખો તરફ દયા દ્રષ્ટિ કરી ના. મહારાજાસાહેબ બાળલગ્નને દુર કરશે તેવી મારી આશા છે (તાળીઓ).

બાદ આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં સેરથાના પા. નાથાલાલ છગનલાલે પણ વિદ્વતા ભરેલું ભાષણ વાંચ્યું હતુ જે પુનરૂક્તિ દોષના ભયથી અત્રે આપવું મુલત્વી રાખી બીજા અંકમાં આપવાનું ઠરાવ્યું છે.

બાદ આ ઠરાવને છેલ્લું અનુમોદન સમાજના સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસે આપ્યુ હતુ અને સઘળા વક્તાઓના વ્યાખ્યાનમાં વધારો કરતાં જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે.—

ભાઇઓ ! આખી પૃથ્વિપર વસ્તાં માણસો બધાં એકજ પદ્ધતિથી લગ્ન કરે છે એટલે પુત્ર પુત્રી યુવાનીમાં આવે ત્યારે એક બીજાં અન્યો અન્ય પરિક્ષા કરી સમ્બંધમાં જોડાય છે. આપણા દેશમાંહેની પણ માત્ર આપણી જ્ઞાતિ સિવાયની સઘળી જ્ઞાતિઓ આપણા ઘણા આશયયુક્ત શાસ્ત્રો પ્રમાણે વીધીસહ વરકન્યા સમજુ થાય ને ઉંમરે આવે ત્યારે લગ્ન કરે છે; પણ આખી આલમથી આપણે જુદીજ રીતે લગ્ન કરીએ છીએ. દોઢ દોઢ માસનાં બાળકો પરણાવી દઇએ છીએ, ત્યારે એક મહાન પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે આતે આખી દુનીઆંથીએ આપણે ડાહ્યા ? શું આખી આલમથી આ પણ ડાહ્યા ને તે બધી દુનીઆના બીજા લોક અજ્ઞાન હશે ? ના. દુનીઆંના લોકો અજ્ઞાન નથી. આપણા દેશની અન્ય જ્ઞાતિઓ અજ્ઞાન નથી પણ આપણાથી ઘણી ડાહી છે, કારણ તેઓ આપણા શાસ્ત્રકારો જે વિશ્વવંદનીય હતા, તેમનાં વચનોને પાળીને ચાલે છે જ્યારે આપણે તે પવિત્ર વિશ્વમાન્ય વચનોનો ભંગ કરીએ છીએ વાસ્તે મૂર્ખ છીએ. શું આવું બધું આપણે સમજતા નથી ? સમજીએ છીએ છતાં અજ્ઞાન વિભાગના અપવાદથી ડરીએ છીએ ને સ્વતંત્ર વર્તન કરવા પુરતું હૃદય બળ ધરાવતા નથી ને તેથી સમજવા છતાં પણ આપણ આગળ પગ ધરી શકતા નથી. અરે આપણે ધર્મ ધર્મ કરી તેના નામે મરવા પણ તૈયાર થઇએ છીએ, પણ ધર્મશાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે તે જાણવા ને તે પ્રમાણે ચાલવા—પાળવા બિલકુલ બેપરવાહ રહીએ છીએ; રૂઢીને લોકાપવાદથી ડરી ને ધર્મશાસ્ત્રોપર પગ મુકતાં પાછા પડતા નથી. અને આપણી આજની અધમદશા એ પાપનું ફળ છે. આપણા વેદ, શાસ્ત્રો, ઉપનિષદો, સ્મૃતીઓ વગેરેને પ્રાચીન હોવાનું માનો છો, ત્યારે મુસલમાનોના વખતમાં આફત ધર્મ તરિકે અંગીકાર કરેલા આજકાલના આ અધર્મ્ય રિવાજને શાથી વળગી રહો છો ? સુધારો કરવો એ જો મૂર્ખતા હોય તો તમે જુઓ કે આપણા પ્રાચીન મનુમહારાજની સ્મૃતી ઉપર યાજ્ઞવલ્કય મુનીએ સુધારો કરી થોડા ફેરફાર સાથે નવી સ્મૃતી લખી, વળી તેમના પર થોડા સુધારા વધારાવાળી પારાશર રૂષીએ સ્મૃતી લખી. શું એ બધા મહાપુરૂષો મૂર્ખ હતા કે ? કદી નહિ. તેમણે જમાનાની સાથે દેશકાળને અનુસરી પોતપોતાના મત મુજબ અસલ અભિપ્રાયમાં સુધારા વધારા કર્યાં છે. બન્ધુઓ ! તમો જાણો છો કે રાજા એ પ્રભુનો પૃથ્વિપરનો પ્રતિનીધી છે. (**नराणांच नराधिपम्** મનુષ્યોમાં

realpatidar.com

realpatidar.com

રાજા એ મારી વિભુતી છે. ગીતા). હું એક રાજ્યનિષ્ટ પ્રજા તરિકે તમને જણાવું છું કે આપણા ને. ના. શ્રીમંત મહારાજા સાહેબ પણ તેજ કૃષ્ણ પરમાત્માની વિભુતી છે. વળી પ્રભુનાં વચનામૃત–આદેશને વેદમાં વર્ણવ્યાં છે. વેદના મંત્રોને શ્રૃતીસ્મૃતી આદિએ સ્પષ્ટ કર્યા છે ને તે પ્રમાણેજ આપણા કૃપાળુ મહારાજાએ પણ પોતાની સ્મૃતી, કાયદાપોથીમાં ધર્મશાસ્ત્ર સ્મૃતીના નિયમને અનુસરી " બાળલગ્ન અટકાવવા ધારો " ઘડી પ્રભુની વાણી જે વેદમાં છે, તેને સંસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃતમાં મુકી છે. એ પ્રભુની આજ્ઞાને પ્રભુના પ્રતિનીધી તરિકે આપણા મહારાજા સાહેબ અમલમાં મેલે, તેનો ભંગ કરીએ તો કેવું મહા પાપ લાગે ? આમ જાણવા:છતાં અત્રે એકત્ર થયેલામાંથી કોને આ કાયદો તોડવાની કે બાળલગ્ન કરવાની ઇચ્છા છે ? કોની એ પાપમાં પડવાની મરજી છે ? કોને શ્રીમંતની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ આચરણ કરવું છે ? બોલો બોલો? કોઇને નહિ. રાજા પ્રજા વચ્ચે પિતાપુત્રના સ્નેહ સમ્બંધને લીધે આપણી જ્ઞાતિ જેવી તેમની અજ્ઞાન પ્રજાના કકળાટથી તે પ્રસંગે તેઓશ્રીએ क અપવાદ રાખ્યો હતો. હવે વધુ વખત વીત્યો છે. પ્રજા સમજુ બની છે. છુટાં લગ્નો થાય છે. બીજી પ્રજાઓ આગળ વધે છે. આપણે ક્યાં સુધી क અપવાદનો વિસામો લેવો છે? આપણે આમતો દિનપ્રતિ પાછળ પડતાજ જઇશું. બન્ધુઓ ! તમને પ્રભુએ બાળકોના પિતા કર્યા એટલે શું તે તમારી ખાંનગી મિલ્કત થઈ ગઇ કે ? ના. જેમ એક ગૃહસ્થ પોતાની મિલ્કતનું વીલ કરી આબરૂદાર–સારા માણસને તેનો ટ્રસ્ટી બનાવી સોંપે છે, તેમ તમને પ્રભુએ પોતાનાં બાળકોરૂપ મિલ્કત સારા માણસ ધારી વહીવટ કરવા સોંપી છે. તેને તમારા મમત્વને ખાતર જો ઉપયોગમાં–દુરૂપયોગમાં વાપરશો, તો પ્રભુના ટ્રસ્ટનો ભંગ કર્યાનું મહાપાપ લાગશે, જેના પરિણામે પુનર્જન્મમાં વાંઝીઆ થવું પડશે. ભાઇઓ! આપ દ્વિજોત્તમ ક્ષત્રિ છો, છતાં શામાટે શુદ્રના રિતરિવાજ ઝાલી રાખી શુદ્ર બનવા લલચાવ છો ? વિદ્યાભ્યાસ કરતા, પ્રભુના એક પ્યારા નિષ્પાપ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચારીના હૃદયમાં, જ્યાં સરસ્વતિ દેવીએ પ્રસન્ન થઇ પોતાનો પ્રાદુર્ભાવ જણાવ્યો હોય છે, તેવા હૃદયમંદીરમાં શામાટે તમે તેને પુંખી ગૃહદેવીનું મંદીર બનાવો છો ? એવા નિર્મળ મન મંદીરમાં વિદ્યાદેવીને બદલે વહુદેવીના વિચારો આવતાં, તે ભ્રષ્ટ થયેલા મંદીરમાંથી પવિત્ર બ્રહ્મચારીણી સરસ્વતી રૂપણું લઈ અંતર્ધ્યાન થાય છે, ને પછી વાંચતાં, વારંવાર તે નવા પુંખેલા વિદ્યાર્થીને વહુનો ભાસ થાય છે એટલે તે મનન કરે છે, ને તેને તે સ્થિતિમાં વારંવાર વહુનો સાક્ષાતકાર થાય છે. અરે બન્ધુઓ ! વિચારો વિચારો, આ છોકરો હવે ભણવા જઇ તેના માબાપનું ને તેનું શું વાળશે ? શું તમે એમ કહેવા તૈયાર છો કે મહાદેવી ઉમાની આવી આજ્ઞા છે ? તમે બતાવશો કોઈ ગ્રંથમાં ? જે ઉમાએ પોતાના પ્રભુ શંકરને પ્રસન્ન કરવા–વરવા ત્રીશવર્ષની વય સુધી હીમાલયનાં બરફથી ઢંકાયેલાં શીખરોમાં, પોતાના અતિ શીતળ જળથી મંદ મંદ વહેતી, ગંગા નદીના ગળાપુર પાણીમાં તપ કરી, ભગવાન શંકરને પ્રાપ્ત કર્યા હતા; તે મહાસતી શું પોતાના બાળકોને આમ ચાલીશ ચાલીશ દિવસની વયમાં વરાવવા આજ્ઞા કરે ખરાં? ઓ મારા પતિત ભ્રાતાઓ ! શામાટે મહાદેવીને દોષ દઈ પાપમાં પડો છો? શા માટે ના. મહારાજાસાહેબના કાયદાને ઠગવાની બારીઓને છીંડાં શોધો છો? તમો ફુલના દડાને બાંહ્યવરનાં લગ્ન કરી કાયદામાં આપેલી છુટનો લાભ લઇ પછી પરણાવવાને બદલે, તેવાં ન્હાની વયનાં બાળકોને પુંખી નાંખી ગૃહસંસારમાં પાડો છો ને કાયદાથી નાસી છુટો છો. તમો ખોટા બ્હાને વિવાહ કરતાં પરવાનગી મેળવીને પણ ધારાના હેતુ મુજબ્બ વરકન્યા વચ્ચે ચાર વર્ષનો તફાવત (કન્યાથી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n14/mode/1up

realpatidar.com

વર ચાર વર્ષે મોટો) રાખતા નથી. વગેરે વગેરે રીતે કાયદામાંથી મૂક્તિ મેળવવા કકળાટ કરી ના. મહારાજા સાહેબને ખોટી અરજ ગુજારો છો. એવા સ્વાર્થીઓની અરજપર લેશ પણ લક્ષ આપવામાં આવે, તે પહેલાં અમે ના. શ્રીમંત સરકારના ન્યાય પ્રિય અધિકારીઓને વિનતિ કરી પુછીશું કે, રાજ્યની કઇ પ્રજાએ ફરજીઆત કેળવણીના અને બાળલગ્નના ધારાને આ-વ્હાન—આમંત્રણ મોકલ્યું હતું ? કઇ ઉચ્ચ જ્ઞાતિઓએ પણ આ ધારાને બિલકુલ બબડયા વિના વધાવ્યા છે ? ને કઇ ઉચ્ચ જ્ઞાતિના, આ ધારાના ભંગ માટે દંડ થયા નથી ? તો પછી અમારા જેવી જ્ઞાતિ, આ ધારાના સમ્બંધમાં કદાચ બબડે તો તેથી શું સમસ્ત જ્ઞાતિ—જાતના હિતના વિચારને બાજુએ મુકવો ઇષ્ટ ગણાય ? છેવટે આ ધારાનો અન્ય જ્ઞાતિઓની માફક અમને પણ સમ્પૂર્ણ લાભ મળે તેવી ગોઠવણ કરવા મે. ન્યાય મંત્રીજીને અરજ ગુજારી હું બેશી જવા રજા લઉં છું (તાળીઓ).

બાદ આ બધાં વિવેચનોના મે. ન્યાયમંત્રી સાહેબે વળતા જવાબમાં જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ:—

ના. મહારાજાસાહેબ પોતે અત્રે પધારવાના હતા પણ તેઓશ્રીના પગને જરા ઇજા થવાથી તેઓશ્રીની આજ્ઞાનુસાર હું અત્રે આવેલો છું. અત્રે જે ભાષણો થયાં, તે જો શ્રીમંત-મહારાજા સાહેબે સાંભળ્યાં હોતતો તેઓ નામદાર ઘણા ખુશી થાત. હું કહીશ કે "બાળ-લગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધ"માં જે क અપવાદ મુકવામાં આવ્યો છે, તે કોમની લાગણીને માટે રાખવામાં આવ્યો છે. જો તમો એવી માગણી કરશો કે તેવો અપવાદ અમારે હવે ન જો-ઇએ, તો ના. મહારાજાસાહેબ તે અરજ સ્વિકારશે. શ્રીમંત મહારાજાસાહેબને મેં હકીકત રજુ કરી જણાવ્યું હતું કે લોકો સાથે વાટાઘાટ કરી શી હરકત છે, તે જાણવા પ્રયત્ન કરવો. મુજબ આજ્ઞાનુસાર મેં આ જ્ઞાતિના ગૃહસ્થો સાથે વાતચીત કરી છે. અત્યાર સુધી જે ૯–૧૧ વર્ષની લગ્નની રૂઢી છે, તે બદલીને પાંચ પાંચ વર્ષનાં લગ્નનો પ્રયાસ જો થાય તો તે અનુકુલ છે. એ ઉપરથી ઉંઝા આસપાસના લોકોને પુછાવવું કે પાંચ વર્ષે લગ્ન કરવામાં કાંઇ હરકત છે? આ બાબતમાં ત્યાં કડી પ્રાંતના મે. સુબાસાહેબ વાટાઘાટ કરે તે વખતે અત્રેથી જઈ તેમની ગેરસમજ હોય તો તમે સમજાવશો. જો અપવાદ क દુર કરવાની તમે માગણી કરશો તો તે કાઢી નાંખવામાં આવશે. (તાળીઓ.)

બાદ આ પ્રમાણે મે. ન્યાયમંત્રીસાહેબ તથા ડૉ. સા. ધનજીશાહે આપણા વાસ્તે પોતાના અમુલ્ય વખતનો ભોગ આપી તસ્દી લીધી, તે માટે સમાજ તરફથી સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે તેઓ મહેરબાનોનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માન્યો હતો. મે. પ્રમુખસાહેબના હાથે તેઓશ્રીની પાનસોપારી અત્તર ગુલાબ વગેરે સત્કાર થયો હતો. અને તે પ્રસંગે ફોટો લેવાયો હતો (ફોટો ઠીક ઠીક છે કીંમત વી. પી. ખર્ચ સુદ્ધાંત એક રૂપિયો છે.) બાદ પોતે વળતી ગાડીમાં પધારવાના હોવાથી શ્રીમંતના ત્રણ જયઘોષ અને તાળીઓના અવાજો વચ્ચે તેઓ વિદાય થયા હતા.

આ ઠરાવને મે. પ્રમુખસાહેબે સર્વાનુમતે પાસ થયેલ જાહેર કર્યો હતો. બાદ

ઠરાવ ૪ થો.

"આ સમાજ" બાળલગ્ન પ્રતિબંધક નિબંધની ૮ મી કલમનો क અપવાદ દુર કરી સદરહુ ધારો અન્યજ્ઞાતિઓની માફક આપણી જ્ઞાતિને પણ સમ્પૂર્ણ રીતે લાગુ કરવા, પો-

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n15/mode/1up

realpatidar.com

તાની પહેલી, બીજી, ત્રીજી, ચોથી અને પાંચમી બેઠકના ઠરાવ પ્રમાણે ઓણસાલ પણ ને. ના. શ્રીમંત સરકાર સર સિયાજીરાવ મહારાજને આતુરતા પૂર્વક પ્રાર્થના કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૫ મો.

"આ સમાજ, ને. ના. ધ્રાંગધરાના મહારાજા શ્રી ઘનશ્યામસિંહજી બહાદુરને બાળલગ્ન, કન્યાવિક્રય, લખણાં, દેવું કરીને જમણ વરા વગેરે કડવા પાટીદાર કોમની પાયમાલી કરી રહેલા રિવાજને નાબુદ કરવા તથા કેળવણી ફરજીઆત કરવા, ગઇ બેઠક વેળા માનપત્ર દ્વારા કરેલી અરજ પ્રમાણે, કાયદા ઘડવાને આતુરતા પૂર્વક પ્રાર્થના કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખસાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીયોના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૬ ઠો.

"આપણી જ્ઞાતિના જુદા જુદા જથામાં ચાલતા કન્યાવિક્રયના અતિ પાપયુક્ત, અધર્મયુક્ત અને જ્ઞાતિની પાયમાલી કરનારા નઠારા રિવાજને નાબુદ કરવા આ સમાજ સઘળા જ્ઞાતિ શુભેચ્છકોને આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૭ મો.

"આપણી જ્ઞાતિમાં લગ્ન, પુનર્લગ્ન અને અન્ય પ્રસંગોમાં કન્યાપક્ષ પાસેથી ચાંલ્લા અને કરકરીઆવરની ફરજીઆત રકમ લેવાના ચાલતા રિવાજ પ્રતિ આ સમાજ પોતાનો અણગમો પ્રદર્શીત કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૮ મો.

"છુટા છેડાના શરમ ભરેલા, નીચ અને ત્રાસદાયક રિવાજ પ્રતિ આ સમાજ સંપૂર્ણ તિરસ્કારની નજરથી જુએ છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખસાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૯ મો.

"એક સ્ત્રીની હયાતિમાં ખાસ કારણ સિવાય અને તેણીની ૩૦ વર્ષની વય પહેલાં બીજી સ્ત્રી નહિ કરવા આ સમાજ સઘળા જ્ઞાતિ બન્ધુઓને આગ્રહ પૂર્વક ભલામણ કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખસાહેબે રજુ કર્યો જે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૧૦ મો.

"લગ્નસમ્બંધ કરતાં કન્યાની વયથી વરની વય ઓછામાં ઓછાં ચાર વર્ષે મોટી રાખવાની આ સમાજ સઘળા જ્ઞાતિબન્ધુઓને ભલામણ કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે પાસ થયો

ઠરાવ ૧૧ મો.

"આ સમાજ સ્વતંત્ર રીતે લગ્ન કરનારા સાચા શુભેચ્છકોને ધન્યવાદ આપવાનો ઠરાવ કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખસાહેબે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે તાળીઓના અવાજ વચ્ચે પાસ થયો.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n16/mode/1up

realpatidar.com

ઠરાવ ૧૨ મો.

"પોતાનાં પુત્ર પુત્રીઓને વિદ્યારૂપ અમુલ્ય સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવવા, અને ત્યાંસુધી કેળવણી આપવાની આ સમાજ સઘળા જ્ઞાતિબન્ધુઓને આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરે છે."

આ ઠરાવ રજુ કરતાં ભરૂચવાળા રા. ચુનીલાલ વનમાલીદાસે જે ભાષણ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છેઃ—

કેળવણીમાં આપણી જ્ઞાતિ ઘણી પછાત છે. ગ્રેજ્યુએટસ્ આપણામાં માત્ર સાડાત્રણ જેટલાજ છે. આપણને અજ્ઞાન ભાઇઓ કહે છે કે ખેતીવાડીનો આપણો ધંધો છે તેથી કેળવણી લેવાનો આપણને વખત મળતો નથી, તો મારે કહેવું જોઇએ કે આપણા ભાઇઓ લેઉવા પાટીદારો પણ ખેતીવાડી કરે છે, અને દરેક રીતે આપણા જેવા છે, છતાં તેઓ વિદ્યાભ્યાસ કરી આપણાથી ઘણા આગળ વધ્યા છે. નિશાળમાં પણ ભણનાર છોકરાઓમાં કડવા કરતાં લેઉવા પાટીદારના છોકરા ઘણા હોય છે. આનું કારણ તપાસતાં માલૂમ પડયું કે કડવાનાં છોકરાં વ્હેલાં વ્હેલાં પુંખાઇ નિશાળ તજી જાય છે. દરેક ધંધામાં કેળવણીની જરૂર પડે છે, તેટલીજ આપણી ખેતીવાડીમાંય કેળવણીની જરૂર છે. તે વિના આપણે શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ પ્રમાણે ખેતીવાડી સમજી શકતા નથી. એ માટે આપણે અંગ્રેજી ભાષા પણ જાણવી જોઇએ. ગામડાનાં બાળકોના સવડના ખાતર આપણે ઠામ ઠામ બોર્ડીંગ સ્થાપવી જોઇએ. અમે ભરૂચમાં અમારા રતનવાડી નામે બાગમાં પાટીદારનાં બાળકો વાસ્તે એક બોર્ડીંગ સ્થાપી છે, જે ઠીક ચાલે છે. પ્રયાસ થતાં મદદ મળશે, તેમ તેમ તે ઉચ્ચ સ્થિતિપર આવે તેવી અમારી આશા છે (તાળીઓ).

આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં તરસાળીના પા. જેઠાભાઇ વનમાલીદાસે નીચે મુજબ જણાવ્યુંઃ—

કેળવણીની મહત્તા અને કિંમત આપણે સહુ સમજ્યા છીએ એ સુભાગ્યની વાત છે. ગાયકવાડી પ્રજા ફરજીઆત કેળવણીના કાયદાથી વિદ્યામાં આગળ વધે તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ કેળવણી લેવાના સાધન તરિકે બોર્ડીંગનો સવડ જોઇએ, એ તરફ આપનું ધ્યાન ખેંચાયું છે તો હવે આપણી ઉન્નતિ થશેજ. આપણી જ્ઞાતિમાં ના. પાટડીના તથા વિરમગામના દરબારશ્રી અને બીજા ઉદાર ગૃહસ્થોએ મળીને મોટું ફંડ એકઠું કરીને પોતાની જ્ઞાતિનાં બાળકોના માટે અમદાવાદમાં બોર્ડીંગ ખુલ્લી મુંકી છે. ભરૂચમાં પણ રા. ચુનીભાઈની દેખરેખ નીચે બોર્ડીંગ ખુલ્લી મુકાઇ છે, તો હવે અમારા સત્તાવીશના જથા માટે યોગ્ય સ્થળે બોર્ડીંગ ખુલવાની ખાસ જરૂર છે, જે માટે અમારા આગેવાનો પ્રયત્ન કરે છે. વિનતિ કરવાની એજ કે આપ ખરા જીગરથી અંતઃકરણપૂર્વક લાગણી ધરી તેની સ્થાપના કરશો અને તેના ચાલુ નિભાવ માટે ગોઠવણ કરશો તો જરૂર તે આશીર્વાદરૂપ થઈ પડશે, મને પોતાને ખાત્રી છે કે મારા મુરબ્બી આગેવાનો નીચેની કવીતા ધ્યાનમાં લેશે અને યોગ્ય કરશે. (તાળીઓ).

છંદ લલીત.

અરર ઇશ્વરા મૂર્ખ હું રહ્યો, જનમ તો બધો દુઃખમાં ગયો;
નવ ભણ્યો ગણ્યો પ્રેમથી જરી, ઉમર તો બધી એળે મેં કરી. ૧

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n17/mode/1up

realpatidar.com

(રાગ કલ્યાણ. શ્રી જગત્પતિ પ્રભુ આપ સન્મતિ).

સ્વ જ્ઞાતિ બન્ધુઓ, વિચારીને જુઓ,
દુઃખી થતાં આ બાળ કેરૂ દુઃખ તો ખુઓ...
ધનવાનોએ ધર્મ કરીને, કરીઆં રૂડાં કામ,
મહા મંડલની બોર્ડીંગ સ્થાપી, ઝાઝાં ખરચી દામ......સ્વજ્ઞાતિ. ૧
એવી રીતે જીલ્લે જીલ્લે, ધરજો રૂડી હામ,
બાળકને વિદ્યા બહુ દેતાં, રહેશે અમર નામ......સ્વજ્ઞાતિ. ૨
સર્વ દાનમાં શ્રેષ્ટ ગણાતું, છે વિદ્યાનું દાન,
ઇશ્વર સહુને સુબુદ્ધિ આપો, અરજી સુણજો કાન......સ્વજ્ઞાતિ. ૩

રાગ માઢ. તાલ દાદરા.

(વીરા વેશ્યાના યારી ઉભા અંટારી.)

અરે તાત અમારા, કાઢો કુધારા, કરો સુધારા, વંદીએ વારંવાર,
વિદ્યા ભણવા આળસ કરતાં, નીજ જ્ઞાતિનાં બાળ,
સુખ સંપત્તિ ખોઈ બેઠા, બુરા બનીઆ છે હાલ— રે ઓ તાત. ૧
બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરાવી, ગાળ્યાં અમારાં ગાત્ર,
બાળ લગન બહુ બહુ કીધાથી, કયાંથી બનીએ સુપાત્ર— રે ઓ તાત. ૨
કેળવણીનું ફંડજ કરવા, ધરજો રૂડું ધ્યાન,
સ્વજ્ઞાતિનાં બાળને સ્નેહે, દ્યો વિદ્યાનું દાન— રે ઓ તાત. ૩

બાદ આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં તતારપુરાવાળા યુવાન બન્ધુ પટેલ શાંમળદાસ પુરૂષોત્તમદાસે નીચે મુજબ વિવેચન કર્યું:—

અભણ રહેવાથી આપણને બહુ નુકશાન થાય છે. આપણે ખેતીવાડી કરીએ છીએ, રળીએ છીએ પણ આપણા ખાતાવાળા વાણીયા ૧૬×૫=૮૨ ને બે મુંકયા છુટના થયા ૮૪, એ પ્રમાણે હીસાબ ગણાવી ખાતામાં ચડાવી પૈસા પડાવે છે. આપણું ઉત્પન્ન કરેલું બધુય એ રીતે વાણીઆના હાથમાં જાય છે. સિવાય કેળવણી વિના આપણો ઘરસંસાર બગડે છે. માટે બાળકોને જરૂર કેળવણી આપવી જોઇએ. ૨૭ના જથામાં ભણનારા ગામડાના વિદ્યાર્થીઓના સવડ ખાતર ખાસ બોર્ડીંગની સ્થાપના કરવી જોઇએ, ને તે માટે ઘરદીઠ રૂપિયો ઉઘરાવવાની ગોઠવણ કરી છે તે ઘણી ઉત્તમ છે, તેને અમલમાં મુકી ફતેહમંદ પાર ઉતારશો તેવી મારી વિનંતિ છે. (તાળીઓ).

આ ઠરાવને વળી વિશેષ અનુમોદન આપવા બારસીદાના પા. જોઈતનદાસ ભગવાનદાસ ઉઠયા હતા. તેમણે પણ આ વિષયપર યોગ્ય વિવેચન કર્યું હતું.

બાદ તેને અનુમોદન આપતાં પાટડીના વતની પરીખ માણેકલાલ ગોવીંદલાલ કસ્ટીઆએ જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છેઃ—

કેળવણી માટે આપણે જુદી જુદી યોજનાઓ ઇચ્છીએ છીએ, જે વિષે ઘણું કહેવાયું છે છતાં હું યથામતી તેમાં વધારે કહેવા ઇચ્છુંછું. હિંદુસ્થાનમાં આપણે અગત્યનું સ્થાન

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n18/mode/1up

realpatidar.com

ભોગવીએ તેવા છીએ—આપણા પર આખા દેશનો આધાર છે, છતાં આપણે અજ્ઞાન દશાધિન પારકાના આધારે રહીએ છીએ. કેટલાક કહે છે કે હાલ સ્વચ્છંદી કેળવણી મળે છે પણ તે ધારણા નકામી છે, કેમકે અજ્ઞાન રહેવા કરતાં ત્યાં ભણીને ઘણા વિદ્વાનો થયા છે. કદાચ કોઇ કહેશે કે, આપણે આટલી કેળવણી બસ છે. પણ ભલે એક માણસ આગળ વધી આબરૂદાર, ડાહ્યો અને વિદ્વાન થવા પ્રયત્ન કરે. એટલે—જેને જેટલો બને તેટલો સગવડ મળે તે પ્રમાણે કેળવણીનો વધારે લાભ લે, એ સર્વમાન્ય સુખરૂપ રસ્તો છે. આપણાં ધર્મશાસ્ત્રોમાં જે અગાધ જ્ઞાન ભરેલું છે અને તેમાં શું ફરમાવ્યું છે, તે જાણવા માટે પણ આપણે કેળવણી લેવી જોઇએ. જ્યારે આપણે પોતેજ અજ્ઞાન છીએ ત્યારે કન્યાઓને કેળવવાનો તો આપણને વિચાર પણ કયાંથી આવે ? પરંતુ સ્ત્રી કેળવણીપર દેશની ચડતી પડતીનો આધાર છે; તો પછી સ્ત્રી કેળવણી ઘરસંસારની ચડતી સ્થિતિ માટે કેટલી બધી જરૂરની છે તે માટે વિશેષ કહેવાની જરૂર નથી. જ્યારે નેપોલીઅન યુરોપમાં વિજય કરી પોતાના દેશમાં—ઘેર આવ્યો ત્યારે ઉન્નત મસ્તકે તેણે સગર્વ પોતાની માતાને કહ્યું કે—" હે માતા ! તું મારા આ વિજયી હાથને ચુંબન કર" જવાબમાં તેની વીરમાતાએ કહ્યું કે "હે બેટા ! તને ધન્ય છે તે કરતાં મારી જાતને ઘણીવાર ધન્યવાદ ઘટે છે, કે મેં તારા જેવા એક વીર પુત્રને જન્મ આપ્યો છે. માટે તું પ્રથમ મારા હાથને ચુંબન કર" આ શબ્દો સ્ત્રી કેળવણીનું કેટલું ગૌરવ બતાવે છે ! તે કહી ગયો છે કે "જો દેશને આબાદ કરવો હોયતો સ્ત્રીઓને કેળવણી આપો." માટે આપણે પણ આપણી જ્ઞાતિમાં સ્ત્રી કેળવણીના પ્રચાર સારૂ કાંઇક કરવું જોઇએ. ના. શ્રીમંત મહારાજાસાહેબે ફરજીઆત કેળવણીનો ધારો ઘડી આપણે વાસ્તે ઘણું કર્યું છે, તે માટે આપણે તેઓ નામદારસાહેબનો ખાસ ઉપકાર માનવો ઘટે છે. છોકરાંના જીવનનું બંધારણ જે જ્ઞાતિમાં તે હોય, તે પર આધાર રાખે છે, તેથી દરેક જ્ઞાતિએ તેમનાં ઉચ્ચ જીવન સારૂ સગવડ કરી સંસ્થાઓ ઉભી કરવી જોઇએ. આવી બાબતોમાં યુવક વર્ગપર દોષ મુકવા કરતા, હું દરેક રીતે વડીલોને દોષીત માનુંછું. તેમની રીતભાત સારી ન હોવાથી છોકરાં પણ સારાં થતાં નથી. આપ જુઓ કે દેશના ઉદ્ધાર માટે સ્ત્રીઓની કેળવણી માટે એક મોટી સંસ્થા સ્થાપવા, પુનામાં પ્રોફેસર કર્વે મહા ભગીરથ યત્ન કરી રહ્યા છે. તમો સહુને મોટા અધિકારી, શ્રીમંત, અને વિદ્વાન થયેલા જોવાને હું ઘણો ઈંતેજાર છું. તમે સહનશીલ છો, તેથી ઘણું સહન કરી શકો છો, તે જો કે એક ઉત્તમ ગુણ છે, પણ એ પરથી આપણી અધમદશા વધારે વખત સાંખીને આપણે શી રીતે જીવવું તે જાણવા પ્રયત્ન પણ ન કરવો તે ઠીક છે તેવું ઠરતું નથી. બન્ધુઓ ! આગળ વધવા પુત્ર પુત્રીઓ બંનેને કેળવણી લેવાની કેટલી બધી જરૂર છે તે આપ સમજી શકયા હશો તેમ માની બેસી જવાની રજા લઉંછું. (તાળીઓ).

આ ઠરાવને સર્વાનુમતે પાસ થયેલો મે. પ્રમુખસાહેબે જાહેર કર્યો.

ઠરાવ ૧૩ મો.

" ખેતીવાડી, આ દેશનો તેમજ આપણી જ્ઞાતિનો મુખ્ય આધાર હોવાથી તેનું ઉચ્ચ અને શાસ્ત્રીય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, તે ધંધાને ખીલવવા અને ગૌ પાલન કરવા આ સમાજ સબળા જ્ઞાતિબન્ધુઓને ભલામણ કરે છે."

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n19/mode/1up

realpatidar.com

આ ઠરાવને રજુ કરતાં પાદરા નીવાસી રા. મણીલાલ મોહનલાલે વિવેચન કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે—

પાદરા ગામમાં આ પ્રમાણે આવા સભ્ય ગૃહસ્થોને આજે હું સંમેલનના રૂપમાં પહેલ વહેલાજ જોઉંછું અને તેથી મને ઘણો આનંદ થાય છે. ખેતીવાડી ઉપર આખા વિશ્વનો આધાર છે. જો ખેડુતો માત્ર એકજ સાલ કામ કરવું બંધ કરે તો દેશમાં હાહાકાર થઈ જાય. આવી તેમની શ્રેષ્ટ પદ્વી છતાં, તેમની અથાગ મહેનત છતાં ને પુરૂષાર્થ છતાં તેઓ તેનો લાભ લઈ શકતા નથી. તેઓ ટાઢ તાપ તડકો શરદી વગેરેમાં પણ ખેતીની મહામહેનત કરી સરકારી તિજોરીઓ છલાછલ ભરે છે અને જગતનું જીવન ચાલે છે, તોપણ તેમનાં સંતાનોને તો ભડકું અને સુકો રોટલોજ ખાવાનો ભાગ્યમાં રહે છે. એવા સત્તાવાર રીપોર્ટો બહાર પડયા છે. આ દોષ—ખામી કયાં ને કોની છે તેની તપાસ કરવી જોઇએ. જે કણબીઓ પાદશાહનું પેટ ભરનાર ગણાય છે, તેમનું પેટ ભરવાનો વિચાર કરવાનો વખત આવે, એ કેટલું શોચનીય છે. (તાળીઓ) ચુલામાં બળતણવિના અગ્ની અને દીવામાં દીવેલવિના બત્તીની માફક ખેતીનું બુદ્ધિશાળી સમજણવાળું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન નથી અને તેથી કરવામાં આવતો અનહદ પરિશ્રમ યથાર્થફલ આપતો નથી. આ સહુ કેળવણીની ખામીનું કારણ છે. ખેડુતો રૂપી જે ઝાડના મૂળમાં સડો લાગ્યો છે, તે ભલે ગમે તેવું મોટું હોય, પણ થોડા સમયમાં જરૂર પડી જવાનુંજ. તેને પડતું ટકાવવા સુધારો ઉપલક નહિ પણ મૂળમાંથી કરો. ખેડુતોનાં છોકરાં આજકાલ નોકરી ચાકરી તરફ લલચાય છે અને તેઓ ગાંમડાં છોડી શહેરમાં વસવા ખેંચાય છે પણ ખેતી જેવો ઉત્તમ ધંધો કરવા તેઓ ચાહતા નથી. સુધારો એટલે સુધી વધવા માંડયો છે કે ભંગીઓ પણ તેમનો ધંધો કરવાનું છોડી દેછે. બ્રાહ્મણ વાણીઆ વગેરે અન્ય જ્ઞાતિઓ પોતાના ધંધા તજી દે, તેમની જગાએ અન્ય કોમો કદી કામ કરી શકશે પરંતુ ખેતીકારો જો પોતાના ધંધાથી ત્રાસી—કંટાળી તે ધંધાને તજી દેશે તો તેમની જગાએ ખેતીનું કામ કરવા બીજી કોઇ લાયક કોમ મળનાર નથી, તેથી તેમને સુધરેલી પદ્ધતિએ ખેતી કરવાનું જ્ઞાન આપવું જોઇએ. આ કામને વાસ્તે સરકારે ખેતીવાડી ખાતુ કાઢેલ છે, જ્યાં સુધરેલી પદ્ધતિનાં હથીઆરો વડે નવી ઢબથી ખેતીવાડી થાય છે, ત્યાં કોઇ ધ્યાન પણ દેતું નથી કે જોવા પણ જતું નથી, તે કેટલું બધું શોચનીય ગણાય? આપણે બીજા વિષયોથી ખેતીવાડી પર વિશેષ ધ્યાંન આપવું જોઇએ. જેમ જેમ જમાનો બદલાતો જાય, તેમ તેમ તમો સુધરેલી ઢબનાં જમાનાને અનુકુલ હથીઆરો, સાધનો વાપરો. જે દેશોમાં પ્રથમ ખેડુતોને રહેવાને ઝુંપડાં હતાં, તે દેશના ખેડુતો સુધરેલી ઢબનાં હથીઆરથી સુધરેલી ઢબની ખેતીવાડી શાસ્ત્રીય જ્ઞાનથી કરીને આજે પથ્થરના મહેલોમાં રહેવા લાગ્યા છે. તેઓ સઘળો વ્યવહાર સહકારી મંડળોથી કરે છે. તમે તેમ કરો તો કદીપણ વાણીઆની ચુંગાલ—જાળમાં ફસાઓ નહીં. આ બધુ કરવા—સમજવાને અનુસરવા તમારે કેળવણીની ખાસ જરૂર છે જે પ્રથમના મારા યુવાન બન્ધુ રા. માણેકલાલ કહી ગયા છે. તેઓએ કહેવાનું કહ્યું છે પણ દુનીઆંમાં સુખના ખરા સાધનરૂપ ગૃહસંસારને ઉત્તમ બનાવનાર સ્ત્રી કેળવણી વિશે તેમણે દબાઇ જઇને માત્ર મૃદુ શબ્દોમાં ઇસારો કર્યો છે. તેમનું હૃદય અને વિચારો ઘણા સુંદર પણ કોમળ છે. તેમણે સ્ત્રી કેળવણી વિશે બિલકુલ દબાયા સિવાય પોતાના હૃદયમાં જે વિચારોનો ઉભરો આવ્યો હતો, તેને સ્પષ્ટ રીતે જણાવવો જોઇતો હતો.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n20/mode/1up

realpatidar.com

જેઓ પોતાના હૃદયમાં જે હોય છે, તેજ વિચારો સાચા સ્વરૂપમાં બહાર પાડે છે, તે મરદો સંસારમાં રહ્યા છતાં સત્યવક્તા સાધુ જેવા પવિત્ર છે. હું તે યુવાન મિત્રના વિષયને મે. પ્રમુખ સાહેબની રજાથી અત્રે અસ્થાને પણ ચિતરવા પ્રયત્ન કરીશ.

સંસારની ગાડીનાં બે પૈડામાં એક ઉત્તમ અને બીજું રગસીઉ હોયતો એ ગાડી વિના દુઃખે શી રીતે ચાલશે? ગાડીને વહન કરનાર બે બળદોની જોડીમાં એક ઉત્તમ રીતે કેળવાયેલ હશે ને બીજો બિલકુલ કેળવ્યા વિનાનો હશે, તો તે કેવી સુંદર રીતે ચાલશે ? સ્ત્રી પુરૂષોના ગૃહસંસારમાં પુરૂષ અંગ ઉત્તમ કેળવાયેલું ને સ્ત્રી નિરક્ષર હશે તો, હંમેશ હર એક વાતમાં ભેદ રહેશે ને કલહ ઉભો થશે. મરદ કેળવણી લઈ દરેક રીતે જમાના સાથે કેળવાઇ તૈયાર હશે પણ તેના ગૃહસંસારમાં પ્રવેશતાં દુનીઆ આખીનું અંધારૂં એકઠું થયેલું જણાશે. મારા એક બૅરીસ્ટર મિત્રને ત્યાં મેં જોયું તો તે બિચારો પશ્ચિમની સુધરેલી વ્યવસ્થાસર રહેનારો, પણ ઘરમાં તેના દિવાનખાનામાં ઘોડીઉં, ખુરસીપર કપડાં ટીંગાતાં, વચ્ચે વચ્ચે લોટા પ્યાલા ઉંધા પડેલા વગેરે અવ્યવસ્થીત ચિત્ર રજુ થતું. એ બિચારો ઘણોય કેળવાયેલો હતો પણ સ્ત્રી બિલકુલ કેળવાયેલી નહોતી. સ્ત્રીઓની આ દશા માટે હું તમને જવાબદાર ગણું તે કરતાં તેમના માતા પિતા અરે પછી પતિને હું જવાબદાર ગણું છું. તેઓ બાળપણમાંજ પરણે છે એટલે પીતાને ત્યાં કેળવણી લઇ શકે નહિ. પછી સાસરે સાસુ નણંદના સામ્રાજ્યમાં પરવશ બૈરી કયાંને કયારે કોની પાસેથી શીખે ? તે વખતે તેને કેળવવાનો સમય હોય છે, ને તે તેના પતિએ કરવું જોઇએ. તેને બદલે સ્ત્રી માત્ર પ્રજોત્પત્તિનો સાંચો હોય તેમજ માનવામાં આવતું હોય તેમ જણાય છે (તાળીઓ). તેમને કેળવવા માટે બહુ બેદરકારી બતાવાય છે. તે બિચારીઓને પણ પોતાના જીવનની ખરી કિંમત હોતી નથી. આવી કફોડી દશામાં ઉત્તમ રીતે કેળવાયેલ પતિ માત્ર હાથની આળસે મુછો મોંમાં આવવા દઇ દુઃખી થાય છે. આપણે છોકરાની કેળવણીપર જેટલું લક્ષ આપીએ તેટલુંજ છોકરીઓને કેળવવા માટે લક્ષ આપવું જોઇએ. એટલું કહી વિષયાંતર કરવા માટેની ક્ષમા ચાહી બેસી જઉ છું. (તાળીઓ).

બાદ આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોહન આપતાં રા. રા. હીરાલાલભાઇ વસંતદાસે પોતાનું છાપેલું ભાષણ વાંચ્યુ તેનો સાર કેળવણીમાં ખેતીવાડીની કેળવણી કોમને જરૂરી છે. બોર્ડીંગમાં ભણવા આવનારા છોકરાઓ ભણીગણી ખેતી જેવા ઉત્તમ ધંધાને અંગીકાર કરતા નથી પણ નોકરી લેવા લાગ્યા છે ને લેશે; તે જોતાં બોર્ડીંગનો જો કે હું વ્યવસ્થાપક છું છતાં સત્યને ખાતર મારે કહેવું જોઇએ કે બોર્ડીંગ ખેડુતો ઓછા કરે છે. અત્યાર સુધી ભણીને બોર્ડીંગમાંથી બહાર પડેલા બધાએ નોકરી લીધી છે ને હવે પછી જેઓ બોર્ડીંગમાંથી બહાર પડશે તે નોકરીમાં નહિજ જોડાય એવી કોઇ આશા નથી. આપ જોઇ શકશો કે બોર્ડીંગ ચાલુ રહેશે ત્યાં સુધી તેના બધા બોર્ડરો નોકરો થશે ને તેઓ ખેડુતો મટી જશે. બોર્ડીંગમાં ગામડાના છોકરાઓ ખેડુત પુત્રો છે તેમના બાપ ખેડુત રહેશે ને તેઓ નોકર થશે તો તેટલાતો નિર્વિવાદ ખેડુતો ઓછાજ થશે. તો શું આપણે ખેડુતો ઓછા કરવા ઇચ્છીએ છીએ ? દેશનો ખેતીપર ૮૫ટકા આધાર છે; માટે આપણા છોકરાઓને નોકર કરી આપણે આપણી ઉન્નતિ બિલકુલ કરી શકતા નથી એ નક્કી છે. આપણા ખેડુતોના છોકરાઓએ ખેડુત બનવાની જરૂર છે, નોકર બનવાની બિલકુલ જરૂર નથી. કોઈ ભણતાં હોદ્દેદાર થાય

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n21/mode/1up

realpatidar.com

તો સારૂ, પણ બધા તેટલું ભણે ને હોદ્દેદાર થાય તેવી આશા થોડી છે. આજ કાલ વિદ્વાનો ને ગૃહસ્થો ખેતી તરફ લલચાયા છે તો આપણે ખેડુત મટી જવું ન જોઇએ, એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઇએ. માટેજ આપણા છોકરાઓને ખેતીનું શિક્ષણ આપી ખેડુતો બનાવવા જોઇએ. તે માટે ખેતીની નિશાળ કાઢવાની અનિવાર્ય જરૂર છે ને તે તરફ આપણ સહુનું ધ્યાન ખેંચવું જોઇએ. ખેતીવાડીની નિશાળની આવસ્યકતા બતાવી બોરડીંગની જરૂર નથી તેમ હું નથી કહેતો. તેની જડ ઉંડી છે, તે ચાલે છે તેમ ચાલ્યાં કરશે. તે ઉપરાંત ખેતીની નિશાળની જરૂર છે તે તમારા ધ્યાન પર મુકવાનો મારો વિચાર છે. બોર્ડીંગ સાથે પણ ખેતીશાળા નિકળી શકે ને તે ઘણું સ્હેલું થાય. મુંબાઇના ખેતીવાડી ખાતાના રીપોર્ટ જોતાં જે છોકરા ત્યાં ભણે છે, તેમાં એ ત્રણ પાટીદાર તે પણ લેઉવા હતા. પુનાની એ સરકારી ખેતીવાડીની કૅાલેજમાં એક બીજો સાધારણ ક્લાસ કાઢયો છે, જેમાં સાધારણ અંગ્રેજી સમજી શકે તેવા જમીનદારના પુત્રોને દાખલ કરે છે. ત્યાં બે વર્ષ શીખવાનું છે. ગુજરાતમાં આવી દેશી ભાષામાં ખેતીવાડીની સ્કુલ નથી. દક્ષીણમાં પુનાની પાસે લોની ગામમાં એક, દેવી હાસુરમાં બીજી અને અલીબાગમાં ત્રીજી નીશાળ છે. તેનું સારૂ પરિણામ આવ્યું છે. કોકણમાં એવી શાળા ઉઘાડવા હીલચાલ ચાલે છે. સીંધમાં એક શાળા ઉઘડી છે. ખાનદેશમાં ચોપડા ગામમાં તથા થાણા જીલ્લામાં જાંબુલ ગામમાં નિશાળ ઉઘાડવા પેરવી ચાલે છે. પુના ખેતીવાડી કૅાલેજમાં પંદર સ્કૅાલરશીપ જમીનદારના પુત્રો માટે કાઢી છે, જેમાં બેજ માત્ર ગુજરાતી મેળવી શકયા છે. સરકાર પણ પોતાના ખેતીવાડી ખાતાના રીપોર્ટમાં જણાવે છે કે પુના કૅાલેજમાંથી દરસાલ ૨૦ ગ્રેજ્યુએટ નીકળે છે. રાજા રજવાડા તરફથી પણ ખેતીના ગ્રેજ્યુએટસની માગણી ચાલુ છે, વળી આપણા ખાતામાં પણ એવા ગ્રેજ્યુએટસની તાણ છે. આપણાં કેટલાંક કામો મુલતવી રાખવાં પડયાં છે. ખેતીવાડીમાં આગળ વધવાથી યુરોપ અમેરીકાના ખેડુતો મોટા ગૃહસ્થો થઇ પડયા છે ને આપણા આંહી દેવાદાર બની ખેડુતોને મીલકત વેચી શહેરમાં મંજુરી કરવા આવવુ પડે છે. આપણને મજુર પણ મલતો નથી ત્યારે અમેરીકામાં ખેડુતો સેંકડો મજુરો રાખી ખેતી કરાવે છે. આપણે દુર સુધી પાણી લઇ જઇ શકતા નથી ત્યારે અમેરીકામાં ખેડુતો ૬૦—૬૦ માઇલ પાણી પોચાડે છે. આ વિશે સધન પુરૂષોએ વિચાર કરવો ઘટે છે. આપણા કડવા પા. હિ. મહા મંડળના હેતુમાં ખેતીવાડીની ઉન્નતિ કરવાનું રાખ્યુ છે. આ હેતુ પાર પાડવાને ખેતીવાડીની કૅાલેજની જરૂર છે. કૅાલેજ જેવી મોટી ખરચાળ સંસ્થા ઉભી કરી શકીએ નહિ તો દેશી ભાષામાં શીખવતી નિશાળ કહાડવાને તો આપણે પ્રયત્ન કરવોજ જોઇએ એવો મારો નમ્ર મતછે, પુના પાસેના લોની ગામની નીશાળમાં મરાઠી ચાર ચોપડી ભણેલા ૧૪ થી ૧૭ વર્ષના છોકરાને દાખલ કરી બે વર્ષ મફત રાખવામાં આવે છે. તેઓ નોકર નહિ પણ ખરા ખેડુત થઇ બહાર પડે છે, તેઓ જમીનની પારખ, ખાતરની ઉપયોગીતા, પાક રોગ વિનાશ, ખેતીને જરૂરી હિસાબ, તગાવી કેમ મેળવવી, સહકારી મંડળ, પાકનું નફાકારક વેચાણ, પાણીના પંપ, ખેતીનાં સુધરેલાં નવાં ઓજારો, ચલાવવાં, બગડેલાં સુધારવાં, વગરે ત્યાં શીખે છે. દેશની ભુગોળ પણ શીખે છે, ઉપરાંત આરોગ્ય વિદ્યા, ગ્રામ્યપંચાયત, વગેરે પણ જાણે છે. આ સ્કુલ વિશે પુના ખેતી કૅાલેજના પ્રિન્સીપાલ ડૅા. હેરલ્ડમાનનો પણ ઉંચો અભિપ્રાય છે. એ રીતે ખેતીની નિશાળની અનિવાર્ય આવસ્યકતા જણાવી પોતે તાળીઓના અવાજે વચ્ચે બેસી ગયા હતા,

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n22/mode/1up

realpatidar.com

બાદ સમય થવાથી કામ બંધ કરવામાં આવ્યું હતુ અને રાત્રીએ મહાલક્ષ્મીનું મહાકષ્ટ યાને બાળલગ્નના બળાપા ભાગ ૨ જો આખ્યાન દેશાઇ અમરસિંહજીએ સંગીત સાથે કર્યું હતુ જેની શ્રોતાઓ પર સારી અસર થઈ હતી. આખ્યાન લાંબુ હોવાથી અને સમય વધારે જવાથી તેને અપૂર્ણ બીજા દિવસ માટે રાખ્યું હતું.

સબજેક્ટ કમીટી બેઠી હતી ત્યારે સમાજની આર્થિક સ્થિતિ તદ્દન ખરાબ હોવાનું જણાવી સેક્રેટરીએ ફંડ માટે વિનતિ કરી, તે પરથી શે. સા. દુર્ગાપ્રસાદભાઇ તથા કુ. શ્રી લાલસિંહજીભાઈ, શેઠ રતીલાલ, રા. પોપટભાઇ, વગેરેએ સારી મહેનત લઇ તેજ વખતે લગભગ ૧૯૦૦ રૂ. મંડાવ્યા હતા.

ત્રીજો દિવસ ૧—૧—૧૭.

આજે સવારમાં પા. તુલજાભાઇ તથા માનકારી સાહેબ દેશાઇ શાંમળભાઇ થોભણભાઇના ત્યાં પાંનસોપારી તથા પાર્ટી હોવાથી ભોજનશાળાએ મોડું થયું હતું અને સભાનું કામ બપોરે એક વાગ્યાથી શરૂ કરવામાં આવ્યું. શરૂમાં સંગીતના સાજ સાથે કુલદેવીશ્રી ઉમાની સ્તુતિ કરી હતી. બાદ

ઠરાવ ૧૪ મો.

" વિરમગામના દરબારશ્રી સરદાર રાયસિંહજીભાઇને નામદાર બ્રિટીશ સરકારે " સરદાર " નો માનવંતો ખિતાબ બક્ષ્યો છે તે માટે આ સમાજ તેઓશ્રીને મુબારકબાદી આપવાનો ઠરાવ કરે છે. "

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કરતાં નીચે મુજબ વિવેચન કર્યું હતું.

તમારી સમક્ષ આ ઠરાવ મુકતાં મને ઘણી ખુશાલી ઉપજે છે. જે પુરૂષે સમાજની સ્થાપના કરવાના ઉત્તમ કાર્યમાં શરૂથીજ પોતાના બંને પુત્રો કુમારશ્રી લાલસિંહજીભાઈ તથા શીવસિંહજીભાઇને પ્રયોજ્યા તથા તે સંસ્થા ચાલુ રહે તે માટે વખતો વખત નાણાં સમ્બંધી પણ મદદ કરી પોતાની ખરી સહાનુભુતી દર્શાવી છે, તેવા નરરત્ન દરબારશ્રી રાયસિંહજીભાઇને આપણા માયાળુ ના. બ્રીટીશ સરકારે " સરદાર " નો માનવંતો ઇલ્કાબ બક્ષ્યો છે. જ્ઞાતિમાં પોતે પહેલાજ " સરદાર " થયા છે. તેને માટે હું આ સમાજ તરફથી તેમને અભિવંદન આપુછું અને ના. સરકારનો પણ ઉપકાર માનુંછું. આ ઠરાવને તમો સહુ ગૃહસ્થો તાળીઓના અવાજ વચ્ચે વધાવી લેશો તેવી મને આશા છે. (તાળીઓ).

આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પાસ થયો બાદ કુમારશ્રી લાલસિંહજી ભાઇએ વળતા જવાબમાં જણાવ્યું કે જ્ઞાતિની સેવા કરવા માટે અમે જે કાંઈ સ્વલ્પ પણ કર્યું હોય તે અમે અમારી ફરજ બજાવી છે ને તેથી તેને અમારા ધર્મ કરતાં વિશેષ માની શકાય નહિ. છતાં પણ તમે જ્ઞાતિ ભાઇઓ અમારા પુજ્ય પિતાશ્રી પ્રત્યે જે માનની લાગણી જાહેર કરો છો તે માટે હું તમો સઘળાનો ઉપકાર માનુછું. (તાળીઓ).

ઠરાવ ૧૫ મો.

" ધર્મ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ, અયુક્ત, અતિ ખરચાળ અને જ્ઞાતિને પાયમાલ કરનારા મરણ પાછળ જ્ઞાતિ ભોજનના નઠારા રિવાજને નાબુદ કરવાને આ સમાજ સઘળા જ્ઞાતિ બન્ધુઓને આગ્રહ પૂર્વક ભલામણ કરે છે. "

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n23/mode/1up

realpatidar.com

આ ઠરાવને રજુ કરતાં વિરમગામવાળા દેશાઈ કાળીદાસ હરજીવનદાસે ભાષણ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે—

મરણ પાછળ જે જમણ આપણે કરીએ છીએ તે કરવાનું ગરૂડપુરાણમાં લખ્યું નથી. બીજી બધી ક્રિયાઓ વિશે વર્ણન છે. હાલ જમણની જે પ્રથા છે તે પાછળથી પડી હોય તેમ જણાય છે. બહાર ગામથી પહેલાં પગે ચાલીને કાંણે આવવાનું હશે ત્યારે મેમાનને થાકયા પાકયા એક દિવસ રોકવા પડે, તેવા પ્રસંગે વૃદ્ધના મરણમાં મેમાનને મીઠુ ભોજન આપવામાં આવતાં તે પ્રથા વધી વધીને આવું રૂપ થયું હશે તેમ હું અનુમાન કરૂંછું. એજ રીતે દેખાદેખી ઘણા રિવાજ પડે છે જે પાછળથી રૂઢીનું રૂપ લેછે. પાછળથી તે ઘણો નુકશાનકારક જણાતાં તેનું મૂળ શોધતાં જડતું નથી છતાં તેને તજી શકાતો નથી. આપણે ધર્મ પ્રમાણે ચાલનારા હિંદુઓ છીએ, અને મરણ પાછળનાં જમણો જે ધર્મશાસ્ત્ર યુક્ત નથી, જે અન્ન અપવિત્ર ગણાય છે તેને શા માટે વળગી રહેવું—જમવું જમાડવું જોઇએ? મરણ એ મહાન શોકનો પ્રસંગ છે તેમાં એક બાજુ મરનારનાં વિધવિધ પેરે વખાણ કરતાં બૈરાંઓ છાતીફાટ રૂદન કરી રહ્યાં હોય, આંખમાંથી શ્રાવણ ભાદરવા પેઠે અશ્રુ વરસી રહ્યાં, તેવા પ્રસંગે વિપરીત રીતે મિષ્ટાન્ન ભોજન ઉડાવી આનંદ કરવો એ કેવી અમાનુષી રીતભાત કહેવાય? અને તે પણ અતિ ખરચાળ થઇ ગયું છે. તેના પુરાવામાં તમે તપાસી જોશો તો જણાશે કે ગામડાના વાણીઆને ત્યાં જેટલી જમીન હોય, તે બધી તેમને ત્યાં આવાં ભોજન કરનાર કણબીના લેણામાં આવેલી હોય છે, શહેરમાં મીલોમાં હલકી મજુરી, વહેરવાનું અને વાણીઆદિ અન્ય કોમોને ત્યાં રાંધવાનું, એઠાં વાસણ ઉટકવાનું અને સ્ટેશને પોટકાં ઉચકવાનું કામ કરતા સેંકડો કણબી બન્ધુઓ જડે છે, તે સઘળાના બાપ દાદા યા તેઓ પોતે શું અસલ જમીન જાગીરવાળા નહોતા તેવું તમે હિંમત ધરી કહોછો? શું તેઓએ પોતાની મિલકતો કોઇ વેપાર રોજગાર, સટ્ટામાં યા હલકી મોજ મઝામાં યો નાયકા નચાવી ગુમાવી હશે તેવું તમે કોઇ કહોછો? નાજ. એ બધા રૂડા પ્રતાપ મરણ પાછળના વરાનાજ છે. તમે હવે આ રિવાજને, આવું તેનું પરિણામ જાણી, શું આજને આજ અટકાવવા તૈયાર નથી? હાલ જીંદગી બહુ ખરચાળ થઈ ગઈ છે. પેદાશો પણ ઘણી કમી થઇ ગઈ છે. માટે હું સહુ ભાઇઓને આવાં શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ, લોકલજ્જા વિરૂદ્ધ અને અતિખરચાળ જમણોને બંધ કરવા આગ્રહ પૂર્વક જણાવું છું. કેટલીક ડાહી અને બ્યવહારકુશળ જ્ઞાતિઓએ આ રિવાજ બંધ કરી મોટાં ફંડ ઉભાં કર્યાં છે જેમાંથી, જ્ઞાતિના સેંકડો વિદ્યાર્થીઓને કેળવણી માટે ઉત્તેજન મળી શકે છે. આ જમણો અપવિત્રછે તેના આધારમાં તમે જોશો કે વૈષ્ણવમંદીરોમાં તે નિમીત્તે કાંઈપણ લેવામાં આવતું નથી. માટે આ રિવાજને બંધ કરવો જોઇએ (તાળીઓ).

આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં સેરથાવાળા પા. નાથાભાઈ છગનલાલે જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે—

આપણા બન્ધુ કાલીદાસભાઇના કહેવા મુજબ આવાં જમણોમાં સેંકડો ખેડુતો ડુબી ગયા છે ને પાયમાલ થઈ ગયા છે. હવે આપણા ધંધા ખેતી વાડીને ખીલવવા આપણી પાસે એક પાઇ પણ નથી ને જમણ કરવા વખતે નાંણાં ઉભરાઇ આવે છે. અમારાં સરઢવ, રૂપાલ, આદ્રજ, શેરથા, ચોળ, વામજ વગેરે બાર ગામના ગોળમાં બારમાં બંધ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n24/mode/1up

realpatidar.com

થઇ ગયાં છે અને કોઇ નામ પણ દેતુ નથી; માટે આવાં ભોજનોનાં નાંણાં બચાવી મોટુ ફંડ એકઠું કરી તમારાં ને જ્ઞાતિનાં બાળકોને કેળવો ને શાસ્ત્રની આજ્ઞાઓ જાળવો, એ રીતે એકપંથે દો કાજ જેવું પુણ્ય થશે. જ્યાં સુધી આ રૂઢીને તજશો નહિ ત્યાં સુધી આપણો ઉદ્ધાર થવાનો નથી. માટે દરેક જણ પ્રતિજ્ઞા લ્યો અને બીજાને તેમ કરવા પ્રેરો અને ઉડાઉ ખરચો બંધ કરી બંધુઓને બચાવો એ મારી વિનંતિ છે. (તળીઓ).

આ ઠરાવને વિશેષ અનુમોદન આપતાં ભરૂચવાળા બન્ધુ રા. ચુનીલાલ વનમાલીદાસે જે જણાવ્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે.—

મરણુ પાછળ જમણો કરવાં તે તો કોઈ વાતે યોગ્ય નથી. હાલ મોંઘવારી છે એટલે તો આપણે તે ફરજીઆત અટકાવવાં પડયાં છે અને હજી પણ પડશે. પણ જમવાના સ્વાદીઆઓ તો જેમ ઢોર મરી જાય છે, તેને ઘસડી જતું જોઈ ગીધડાં તાકીને બેશી રહે છે, તેમ મરણની તીથીથીજ જમણના દહાડા ગણવા માંડે છે. શાસ્ત્ર પ્રમાણે તો શ્રાદ્ધમાં પણ ત્રણજ જમી શકે, વળી જે લોકો વૈષ્ણવ ધર્મની "બ્રહ્મસમ્બંધ" દિક્ષા લે છે તેમનાથી મરણનિમીત્તનાં ભોજનો જમાતાં નથી. એ વગેરે બતાવી આપે છે કે આવાં જમણોની શાસ્ત્રમાં સંમતિ નથી. આવા વખતે ઘર ધણીને તેની મરજી વિના પણ આગેવાનો દોરે છે જે કડવા વિજયના આવતા અંકમાં તે સમ્બંધના લેખ સાથે આવશે. તેમની કવિતાથી શ્રોતાઓ ઘણા પ્રસન્ન થયા હતા અને તાળીઓના અવાજ વચ્ચે ભાષણ પુરૂ થયું હતું. જે આવતા અંકમાં લેવામાં આવશે.

બાદ આ ઠરાવને રા. અમરસિંહજી દેશાઇએ પણ વિશેષ અનુમોદન આપ્યું અને જણાવ્યું કે કારજ વરા વિશે ઘણું કહેવાયુ ને સાંભલ્યું છે અને દરેકને વીતી પણ હશે. આનુ તો તરત દાન ને મહાપૂણ્ય જેવું ફળ મળે છે. દેવું થયું કે તુરત ગામ મુકી શહેરમાં મજુરી શોધવા આવવું પડે છે આપણી આ દશાના કરનારા આપણી નાતનો બંધો સાચવવાની ફીકરવાળા પરોપકારી આગેવાનો હોય છે. ગયા વૈશાકી પુનમના મેળા વખતે હું ઉંઝા ગયો, ત્યાં આ વિષય પર આખ્યાન કરતાં લોકોમાંથી બે ત્રણ વિરૂદ્ધ બોલવા લાગ્યા. એટલે એમનામાંથીજ, એક પટેલ ઉંઝા તળનોજ રહીશ, વગર પુછે ને વગર બોલાવે, ઉઠીને પોતાની આપવિતેલી કહેવા લાગ્યો, તેનો સાર—થોડા વખત પર મારી બાયડી મરી ગઈ. લોકો કહે તું ત્રણ દિવસ ખવરાવ, મેં કહ્યું કે હું એક દહાડો ખવરાવું. પટેલો તો પુંછડું ઝાલીને બેઠા કે ના ત્રણ દહાડા ખવરાવ તોજ ખાઇએ. મે કહ્યું જો ખાવું હોય તો એક દહાડો ખાઈ જાવ નહિ તો ઘીના ડબા વેચી મારૂં છું. પટેલોએ ધાર્યું કે આ તો હાથથી હિંડયો, માટે હાલ એક દિવસની હા કહો પછી વાત, તે પ્રમાણે હા કહી પંચના વાસણ પૈકી હું તાવડો લઈ ગયો. દિવસ આવ્યો ત્યારે ભાઇઓને એક દહાડો જમવાનું કહેવરાવ્યું. ભાઈઓ કહે બે દહાડાની કબુલત આપ નહિ તો નથી આવવું. આ ઘર ધણી અકળાયો હતો, તેણે ચોખ્ખું જણાવ્યું કે જમવાની હા હોય તો તે, નહિ તો ઘી વેચી નાખું છું. પટેલોએ "ખેંચ પકડ મીજે જોર આતા હય" તાણી ઝાલ્યું તે તુટી ગયું. પેલા પટેલે ઘીના ડબા ભાવ આવ્યો તે બે બે રૂપિયા વધુ લઇ વેચી માર્યા. તાવડો પંચનો પાછો પોચાડયો. પંચ થયું ગુસ્સે. ભેગા થયાને ઠરાવ્યું કે એ તો ઘી તાવવા તાવડો લઇ ગયો હતો ને વેપાર કરી પંચને ઠગ બાજી કરી ગયો, વાસ્તે એકાવન તાવડાના દંડને

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n25/mode/1up

ઢગબાજીના એકાવન બીજા આપે; નહિ તો આજથી પંચ બહાર. પેલો કહે પંચ બહાર તો શો વાંધો છે? ગામ બહાર તો નથી ને? કયાં કોઈ નઠારા કામથી પંચ બહાર છીએ? બન્યુ ત્યાં સુધી ખરૂં ને ના બન્યુ ત્યાંથી નીકળી ગયા. એણે કહ્યું કે આ દશા પંચમાંને જમવામાં છે. આગેવાનો પંચના ગોળને અને આ જમણના રિવાજને ગળા સાથે વળગી રહ્યા છે, તેનું કારણ બીજું મને નરોડા ગામ માંહેના એક પટેલ સાથેના વિવાદથી જડયું છે, તેમને મેં આ રિવાજનાં અનેક દુઃખો જણાવ્યાં, જે મુસ્કેલીએ તેમને સ્વિકારવાં પડયાં. છેવટે કહે એ બધુય તમારૂ ખરૂ, પણ લોક બંધામાં (કબજે) ના રહે તો. મને એના એ જવાબથી ઘણો ગુસ્સો ચડયો, કારણ પોતે પણ એક પટેલ આગેવાન હતા. માત્ર પોતાના તાબામાં નીચે માંથે ના રહે તેને વ્યવહાર બહાર કરવો ને નમાવવો આટલાજ મદમાં મસ્ત થયેલ પટેલો, એક એક માણસને સત્તાના દોરમાં જેમ અજ્ઞાન પ્રાણીઓને ચલાવે તેમ ચલાવવા ઈચ્છે છે. ડાહ્યા ઉપરીના હાથે કચરાઈ મરવું તે પણ સુખ રૂપ હોય છે પણ આવા અજ્ઞાન શુન્ય હૃદયના ને મુર્ખ શિરોમણી પટેલોના કબજે યા કાબુમાં રહેવું તે અંધેરી નગરીના ગંડુ રાજાની રાજ સત્તામાં રહેવા બરાબર છે. આ રિવાજને તેથી પણ હું સદંતર નાબુદ થયેલો જોવા ઈતેજારછું. (તાળીઓ).

બાદ વેમારના પા. રાયજીભાઇ બ્હેરા ને મુંગા છતાં કવિતા કરી લાવ્યા હતા જે નીચે મુજબ સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસે ગાઈ હતી.

"જ્ઞાતિ વરા વિરૂદ્ધ ગરબી."

(કર્તા. વેમારના પા. રાયજીભાઇ બાપુભાઇ.)

જશ લોભી જીવ, નાત વરામાં નામ તમે બહુ કાઢીયું,
બહુ નામના કીધ, ખરચ ખરાબીમાં બાપનું નામ બગાડીઉં.
કંઇ ગાંઠની મુડી ખરચી ખરી, કંઈ ઉછીના લાવ્યા વ્યાજ ભરી,
કંઇ મીલકત બીજાને ગીરો કરી, જશ લોભી જીવ... ૧
થયું દેવું દુભાયું મનડું ઘણું, પરવારીઆ પુણ્ય સહુ પેઢી તણું,
જોત જોતામાં આવીયું કષ્ટ ઘણું, જશ લોભી જીવ... ૨
પછી દેશ દલાલી કરતા ફરતા, નર સારા મટીને થયા નરતા,
પછી કામ કપટનાં કંઇ કરતા, જશ લોભી જીવ... ૩
એમ એક બીજા બગડે જનથી, તેનો તોલ કરોને તમે મનથી,
રૂવે **રાયજી** દેશ વિના ધનથી, જશ લોભી જીવ... ૪

બાદ તાળીઓના અવાજ વચ્ચે આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૧૭ મો.

"સમાજ તરફથી ચાલતા "કડવાવિજય" માસિકને તન, મન અને ધનથી બનતી મદદ કરવા સઘળા જ્ઞાતિ શુભેચ્છક બન્ધુઓને આ સમાજ ભલામણ કરે છે."

આ ઠરાવને રજુ કરતાં અધારવાળા પા. છગનલાલ નરોતમદાસે જે ભાષણ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે.

realpatidar.com

આ માસિક પત્ર નહોતું ત્યારે જ્ઞાતિમાં બિલકુલ અંધારા કુવા જેવું હતું. જ્ઞાતિના

https://archive.org/details/bk1492/page/n26/mode/1up

realpatidar.com

જુદા જુદા ભાગો એક બીજાથી બિલકુલ અજાણ્યા હતા. તેના બદલે આજ આપણે જોઇએ છીએ તેમ એક બીજા પોતાના કુટુંબીઓ મુજબ એકઠા થઇ જ્ઞાતિના સુખ દુઃખનો વિચાર કરીએ છીએ, તે પ્રતાપ માસિકનો છે. તપાસ કરતાં જણાય છે કે લવાજમ આપણે મોકલતા નથી ને તેનું ખરચ માથે પડે છે, તો પછી આ પ્રમાણે સમાજના પૈસાનો મફત ઉપયોગ કરવો તે ધર્માદાને નુકશાન કરવા જેવું છે તો આપણે તુરતજ લવાજમ મોકલી દેવું જોઇએ, યા જો બે ત્રણ જણ યા ગામ આખુ થઇને પણ જો સવા રૂપિયો લવાજમ આપવા અશક્ત હોય તો ના લખવી જોઇએ યા ટપાલવાળાને ના કહેવી જોઇએ કે ભાઈ! હવે નથી જોઇતું, પણ મફત આવતું હોય તેમ આપણે રાખે જવું ને પૈસા બિલલ મોકલવા નહિ, ત્યારે શું તમે સમાજના સેક્રેટરીને કાંઈ ધર્માદા ફંડ કરીને સોંપ્યુંછે? તે એ ખરચ કર્યા કરશે? કડવા વિજય ખાતે દેવું થઈ ગયું છે. જ્ઞાતિમાં માત્ર હવે એટલું એજ પેપર રહ્યું છે, જો મદદ નહિ કરો ને લવાજમનું દેવું નહિ ભરો તો તે બંધ થશે ને પછી આપણી આ હિલચાલ જોસભેર ચાલે છે તે પણ બંધ થશે. મોળી તો જરૂર પડશેજ. જો તમારે એવું કરવું હોય તો ભલે! જેણે એવું કરવું હોય ને જેની દાનત એવી હોય, તેણે નાહક મફતનું માસિક શા માટે રાખવું? ના લેવું. નાહક ધર્માદાનું દેવું ચડાવવું એ શા વાસ્તે? માટે મારા ભાઇઓ! તમો લવાજમ ચડેલું તુરત મોકલી આપશો. યા વી. પી. કરવામાં આવે તો પાછુ ના કાઢશો એ મારી વિનંતિ છે. ચુંવાળનાં ૮૦ તથા વઢીઆરનાં ૪૫ ગામોમાં માસિક ખપાવવાને લવાજમ ઉઘરાવવા હું પોતે પ્રયત્ન કરવા માથે લઉંછું, ને તેમ કરવા બીજા બન્ધુઓને પણ પ્રાર્થના કરૂંછું. (તાળીઓ).

આ ઠરાવને અનુમોદન આપતાં વિરમગામવાળા દેશાઇ અમરસિંહજીએ વિશેષમાં જણાવ્યું કે બીજી બધી જ્ઞાતિઓનાં માસિકો કેવાં મજેનાં ચાલે છે. આ વખતે લડાઇને લીધે કાગળો વગેરે મોંઘા થવાથી ઘણાં પેપરો બંધ પડી ગયાં પણ આપણું ધીમે ધીમે ચાલે છે. કારણ નાંણાં નહિ તેથી. આપણે અત્રે બિરાજમાન થયેલા ઘણાખરા તેના ગ્રાહક છીએ. જેણે લવાજમ ન મોકલ્યું હોય તેણે આ પરથી વિચાર કરવો ઘટે છે. આ બધું આપણું મોટા ભાગે તો આળસમાંજ જાય છે. પણ આપણી આળસમાં માસિક બંધ થઈ ગયા પછી તેને બેઠું કરવાનું કેટલું મુશ્કેલ છે તેનો વિચાર કરવો જોઇએ. હું છેવટે એટલુંજ કહીશ કે આમાં આપણે શી મોટી મદદ કરવાની છે? માસિક બાર મહિનાસુધી આપણા ઘેર આવે છે, તેના બદલે સવા રૂપિયો આપવાનો છે, તેમાં ચાર આનાતો ટપાલખર્ચના જાય એટલું પણ આપણે ન કરી શકીએ તો પછી બીજું શું કામ કરી શકીશું? માટે સહુએ પોતપોતાનું અને પોતાના સ્નેહીનું લવાજમ મોકલી આપવાને કાળજી રાખવી એ મારી ભલામણ છે (તાળીઓ).

ઠરાવ ૧૮ મો.

"સમાજની આર્થિક સ્થિતિ છેક નબળી હોવાથી તેના માટે એક ખાસ ફંડ ઉભુ કરવાનો આ સમાજ ઠરાવ કરે છે."

આ ઠરાવને રજુ કરતાં સમાજના સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે જણાવ્યું કે, કોઇના મનમાં એવું હોય કે સમાજપાસે મોટુ ફંડ છે. તો તેવું કાંઇજ નથી ને ઉલટું સમાજને દેવું છે. કેટલાક એમ પણ ધારે કે, મેમ્બર દીઠ એક વાર્ષિક ફીનો ને બે સરભરાના મળી ત્રણ રૂપિયા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n27/mode/1up

realpatidar.com

લેવાય છે. તે એમાં સરભરા વગેરે થતી હશે ને રૂપિયે રૂપિયે પડયો રહેતો હશે; પણ તે માનવું ગેરસમજ ભરેલું છે. પહેલી ને બીજી બેઠકમાં કસર કરી બચાવેલા છસો રૂપિયાની પાંચસો ખુરસીઓ કરાવી નાંખી છે. પછીથી બાવળા, વિરમગામ કાંઇ વધ્યુ નહિં પણ ઉલ્ટું દેવું થયું. આજ ૮—૧૦ વર્ષ થયાં છે છતાં તમારી પાસે કાંઇ ન માગવું તેવો ઇરાદો હતો તે આજ સુધી નભાવ્યો છે. હવે મારે આપના એક વગર પગારના સેવક તરીકે આપણી સંસ્થાની આર્થિક સ્થિતિથી તમને નાચાલે વાકેફ કરી નાંણાં માગવા પડે છે. જો હું એમ ન કરૂં તો ધન સમ્બંધી સ્થિતિ એવી બગડી જાય કે તેને ન સુધારી શકાય, તોપણ મારી તે મોટી કસુર ગણાય અને હવે આવી દેવાદાર અને નિર્ધન સ્થિતિમાં હું પોતે પણ વધારે વખત સંસ્થાની સેવા કરી શકું નહિ. તમોને મારે આગ્રહ પૂર્વક જણાવવું પડે છે કે, હવે આ સંસ્થાને ધનવિના ચાલે તેમ નથી. જો તમો તેને આગળ નિભાવવા ઇચ્છતા હોતો અવશ્ય મારા હાથમાં નાંણાં આપો. સમાજ તરફથી કડવાવિજય માસિક ચાલે છે, તેને પણ છેલ્લાં બે વર્ષમાં કેટલાં લવાજમ મલ્યાં છે, તે તેના છેલ્લા અંક પરથી તમો જોઇ શકયા હશો અને વધારામાં પોતપોતાની જાતને પુછવાથી ખાતરી થશે. એને નિભાવવાની પણ ઓછી અગત્ય અને મુસ્કેલી નથી. લડાઇના લીધે કાગળોના ભાવ દોઢા બમણા થઇ ગયા છે. લવાજમ આવે નહિ. શી રીતે પણ ભુખ્યા પેટે તે તમારી સેવા બજાવે? એ દેવું પણ આપણી સંસ્થાના શીરપર છે. દર મહિને ટપાલ ખરચ, વગેરે મારે તેના અંગે જોઇએજ. આ સ્થિતિ હોવાથી ગઇ રાત્રે સબજેકટ કમીટીમાં ફંડને વાસ્તે મેં ઠરાવ રજુ કર્યો હતો ને વસ્તુ સ્થિતિ આપણા એ આગેવાન બન્ધુઓને બહુ બારિકાઇથી જણાવી હતી. જેપરથી તેમણે તુરતજ ફંડની વાત હાથપર લઇ તેજ વખતે લગભગ ઓગણિસે રૂપિયા ભર્યા છે. જે આપ સહુની જાણ સારૂ વાંચું છું. (લીસ્ટ વાંચ્યું હતું જે છેવટે આપવામાં આવ્યું છે.) અને હવે તમો બિરાજેલાઓને હું કહેવાનું કહી ગયો છું. તમારી આ સંસ્થા છે, તમે બધા તેના માલીક છો, અમે તો માત્ર તમારૂં સુંપરત કરેલું કામ શુદ્ધબુદ્ધિથી બને છે ત્યાં સુધી કરીએ છીએ ને કરીશું, તેવી ઇચ્છા છે. આ પ્રમાણેની આતુર માગણીથી, હું નાંણાં માગુછું પણ કોઇને શરમાવી કે કચવાવીને મારે એક પાઈ પણ જોઇતી નથી, તમાંરા હૃદયના ઉમળકાથી જે આપવા શ્રદ્ધા હોય તે "ભાઇ ફલાણા તમે શું મંડાવો છો?." તેવું કદી પણ હુ મારા જેવા સાધારણ બન્ધુઓને કહેનાર નથી, તેથી ખુશીથી મંડાવશો તે એક પાઇ લાખોનું કામ કરશે. પ્રભુના અને શ્રી લક્ષ્મીદેવીના સુપુત્રોને હું આગ્રહ કરી કહી ચુકયો છું અને હજુ પણ લાખોવાર કહી કહી નાંણાં માગીશ. (પ્રભુ તેમને આંગણે હંમેશ જનસમાજના મારા જેવા ભિક્ષુકોને માગવા મોકલે) આપ જુવો કે, આ આપની સંસ્થા સારૂ, આજે આપનો આ સેવક નાંણાંની જોગવાઇ કરી આપવા આતુરતા પૂર્વક હાથ ધરે છે, તે સ્થિતિમાં તમારૂ એક શુદ્ધ કણબી ક્ષત્રિયનું ઉદાર અંતઃકરણ ઉભરાતાં મને જે મળશે તે ઉપકાર સાથે સ્વિકારીશ. સમસ્ત ગુજરાત, કાઠીઆવાડ એ આ સંસ્થાનું હૃદય છે, જ્યારે હું માળવા અને કચ્છને તેના બે બલિષ્ટ બાહુ જાણુંછું. તેમાં પણ જાગૃતિ આવી છે, બળ આવ્યું છે; તો કૃપા કરી તેઓએ પણ યથાશક્તિ આ સંસ્થા પ્રત્યે મમત્વ દર્શાવી આપવો ઉચિત ગણાશે. માળવા અને કચ્છી બન્ધુઓએ પણ ઉદારતાથી નાંણાં મંડાવ્યાં હતાં. આ વખતે એવો અદ્‌ભુત દેખાવ થયો હતો કે જાણે નાંણાંની વૃષ્ટી થતી હોયને! બાદ સમય વધારે થઇ જવાથી આ કાર્યને હાલ બંધ રાખી તેને પાછળથી મદદ કરવા. નીચે મુજબના બન્ધુઓએ માંથે લીધું હતું. બાદ ઠરાવ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n28/mode/1up

realpatidar.com

સર્વાનુમતે પાસ થયો.

૧ સેરથા પા. નાથાલાલ છગનલાલ. પોતાના જથાનાં બાર ગામોમાં પ્રયત્ન કરી ફંડ ઉઘરાવવા તજવીજ કરવી તથા તેમને સરઢવ અને આદ્રજના પા. છગનલાલ તથા પા. ધનશાએ મદદ કરવી.

૨ વિરસગામ, કુમારશ્રી લાલસિંહજીભાઇ વગેરે.

૩ કચ્છ, મીસ્ત્રી નારણજી રામજી તથા તેમના મંડલના સભ્યો અને ગડાણી વીગેરેના પટેલો સમસ્ત.

૪ ગણપતપુરા, પા. બહેચરભાઇ તથા બન્ધુઓ.

૫ પાદરા, મેસર્સ તુલજાભાઇ તથા અંબાલાલભાઇ વગેરે.

૬ તરસાળી, પા. જેઠાભાઇ તથા ઇશ્વિરભાઇ વગેરે.

૭ વટાદરા, પા. નાથાભાઈ રાયજીભાઈ.

૮ મુંબાઇ, દેશાઇ ચંદુલાલ મણીલાલ તથા ભાઇ મંગુભાઇ કીલાભાઈ.

૯ મોરબી, વાંકડા પા. નારણજી રતનજી.

૧૦ ધ્રાંગધ્રા, રા. રતીલાલભાઈ તથા રા: પોપટલાલભાઇ.

૧૧ માળવા, રા. અમરચંદજી પુંજરાજજી પાડલ્યાવાલે વીગયરા.

૧૨ અધાર (ચુંવાળ) પા. છગનલાલ નરોત્તમદાસ.

ઠરાવ ૧૯ મો.

"સમાજના ઉદ્દેશ અને થયેલા ઠરાવોનો જ્ઞાતિનાં ગામોનાં પ્રચાર અને અમલ કરવા જુદાં જુદાં ગામોમાં ઉત્સાહી બન્ધુઓનાં પેટા મંડળો સ્થાપવાનો આ સમાજ ઠરાવ કરેછે."

આ ઠરાવને રજુ કરતાં તતારપુરા વાળા પા. શામળદાસ પુરૂષોતમદાસે નીચે પ્રમાણે ભાષણ કર્યું હતું.

આ ઠરાવથી વૃદ્ધોએ એમ નારાજ થવાનું નથી, કારણ કે વૃદ્ધો વિના આ કાર્ય ચાલી શકેજ નહિ; તેથી તેમણે આ સુધારાના મંડળને ટેકો આપી એકે મતે કામ કરવાનું છે. ગઇ કાલ રા. પાદરાકરે સહ કારી મંડળો વિશે જે કહ્યું હતું, તેવાં સહ કારી મંડળો-સંપ અને ખરા જીગરનો સંપ તેજ આ યુવક મંડલના જીવન પ્રાણ રૂપ છે. તે માટે હાલ ઘણું બોલય છે પણ યથાર્થ રીતે પળાતું નથી તેથી ઘણી મહેનત વ્યર્થ જાય છે. જ્ઞાતિના જુના બંધારણમાં જમાના પ્રમાણે નડતી અડચણો દુર કરવા જ્યારે કોઇ પણ જાતની યોજનાઓ કરવા પરોપકાર બુદ્ધિથીં પ્રયત્ન થતો નથી, ત્યારે તેમાં કુસંપ થાય છે. આવાં નવાં મંડળોમાં તો પ્રેમ પૂર્વક દરેક વ્યકિતનું જોડાણ થવાથી આ બંધારણ મજબુત અને સુધારાનાં કાર્ય કરવામાં અનુકુળ-લાયક થાય છે. આવાં જે કાર્યો એક માણસના હાથે થવાં મુસ્કેલ--અશક્ય જેવાં હોય છે, તે સંપીને આવી રીતે એકઠા થવાથી સહેલાં થાય છે. પાણીના ન્હાના રેલાથી એક કાંકરો પણ ખસતો નથી, ત્યારે નદીઓની રેલોમાં મોટા પહાડ-પર્વતો પણ ખેંચાઇ જાય છે તો અત્રે પધારેલા સર્વે બન્ધુઓએ જ્ઞાતિ હિત માટે મંડળોની યોજનાને ધ્યાનમાં લઈ તેમાં એક સંપે સામેલ થવું તેવી મારી વિનંતિ છે. જેમ ઝાઝી કીડીઓ સાપને તાણે તેમ આપણે ઘણા યુવક સુધારક બન્ધુઓએ એકત્ર થઈ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n29/mode/1up

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

કુધારા રૂપી સાપને રહેવા દેવા નથી. એ મારી વિનંતિ પર ધ્યાન આપશો (તાળીઓ).

આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨૦ મો.

"સમાજે આ વખતે પાસ કરેલ ઠરાવ બીજા તથા ચોથાની નકલ કડી પ્રાંતના સુબા સાહેબ શ્રીમંત શ્રીસંપતરાવ મહારાજ સાહેબ ગાયકવાડની સેવામાં નમ્રતા પૂર્વક મોકલી આપવાનો આ સમાજ ઠરાવ કરે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૨૧ મો.

"આગ્રા ખાતે મળેલી" ઑલ ઇન્ડીઆ કૂર્મી ક્ષત્રિય મહાસભા "ની હરેક પ્રકારે આ સમાજ પ્રગતિ અને ફત્તેહ ઇચ્છે છે."

આ ઠરાવ પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે પાસ થયો.

ઠરાવ ૨૨ મો.

"જુનાગઢ ખાતે મળનારી" સારાષ્ટ્ર પાટીદાર પરિષદ "ની આ સમાજ હરેક રીતે ફત્તેહ ઇચ્છે છે."

આ ઠરાવ સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨૩ મો.

"સમાજની બેઠકના અંગે સેવા કરનારા સઘળા બન્ધુઓનો આ સમાજ ઉપકાર માને છે."

આ ઠરાવ પણ સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨૪ મો.

"સમાજના ધારા–નિયમો છે તેને કાયમ રાખવાનો અને આ વખતે થયેલ ખાસ ફંડને તેથી નિરાળુ ગણવાનો આ સમાજ ઠરાવ કરે છે."

આ ઠરાવ પણ સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે રજુ કર્યો, જે સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨૫ મો.

"આવતી બેઠક પોતાના ગામે મેળવવા આમંત્રણ કરનારા નીચેના શુભેચ્છકોને આ સમાજ ધન્યવાદ આપે છે."

૧ ગણપતપુરા પા. બહેચરભાઈ રાયજીભાઇ.

૨ અધાર પા. છગનલાલ નરોતમદાસ.

૩ સેરથા પા. નાથાલાલ છગનલાલ.

૪ વીરમગામ શ્રી કડવા પાટીદાર હિતવર્ધક મંડલ તરફથી પરીખ માણેકલાલ જેઠાલાલ વગેરે.

આ ઠરાવ સેક્રેટરી મી. પુરૂષોતમદાસે રજુ કર્યો હતો જે સર્વાનુમતે પાસ થતાં, આમંત્રણ વિશે વિચાર કરી પાછળથી જવાબ લખવા ઠર્યું હતું.

બાદ માળવા—નિમાડવાળા રા. રા. રામચંદ્ર વ્યાસને મે. પ્રમુખ સાહેબે બે બોલ કહેવાની રજા આપી હતી તેમણે જે સદ્બોધ આપ્યો તેનો સાર નીચે મુજબ છે—

જ્ઞાતિ એવી વિશાળ છે કે જો તે ધારેતો સંપ કરી મહાન કાર્ય સાધી શકે. સ્થિતિ ગરીબ થઈ ગઈ છે એ વાત સાચી, તેમ છતાં રાસલીલા, રામલીલા, ભવાઈ વગેરે કરાવી તેમાં દાન કરતાં ઉદારતાથી ઘણું ધન કણબી ભાઇઓ આપે છે, એવા નિરૂપયોગી દાન

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n30/mode/1up

realpatidar.com

કરવા કરતાં ખેતીવાડી અને કેળવણી માટેનાં ફંડ ઉભાં કરી તમો તેમાં દાન આપો. જ્ઞાતિની વસ્તિના પ્રમાણમાં જો દરરોજ દરકણબી એક એક પૈસો આ ફંડમાં આપે તો એક વરસમાં રૂા. ૭૮૦૦૦૦૦, જેવી મોટી રકમ થઇ જાય. એ રીતે જો કરીએ તો વિચાર કરોકે, આપણે કેવી મોટી સંસ્થા ઉભી કરી શકીએ ? ને કેટલા વહેલા આગળ વધી શકીએ ? ભાઇઓ ! આપણે ધંધાના અંગે ટાઢ, તાપ, વરસાદ, શરદી વગેરે વેઠી મહાન તપ કરીએ છીએ, જેના પ્રભાવે અન્ય જ્ઞાતિઓના પ્રમાણમાં આપણો ઘણો વ્હેલો અભ્યુદય થવો જોઇએ, પરંતુ મિથ્યાભિમાન અને ખોટા મમત્વમાં આપણે સ્થિતિ કરતાં વધારે ખરચો કરી પાયમાલ દેવાદાર બનીએ છીએ, તો તેવો મમત્વ ને અભિમાન જ્ઞાતિ સુધારા તરફ રાખો તો આપણે આપણો અને સાથે સમસ્ત જ્ઞાતિનો પણ સત્વર ઉદ્ધાર કરી શકીએ. તેમ થતું હાલ જણાતું નથી. તેને બદલે તો જ્ઞાતિમાં અનેક કુધારા જણાય છે, જેનો માત્ર હું ચિતારજ આપું છું.

રાગ ગઝલ કવાલી (જબ નજર પડને લગી જોબનપે...)
(નિમાડી—વ્યાસ રામચંદ્ર લક્ષ્મણ—કસરાવાદવાલા)

हे कणबी बन्धुओ तमे जोया तमासा छे घणा,
नाटक, सीनेमा, सर्कसो, राखी हशे ना कंई मणा,
भाळी भवाई कई हशे पण आ निरखवा आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. १
आ लग्न मंडपमां जुओ वीधी रहीत मंत्र भणाय छे,
न्हानी उंमरना वरवधु शुं लग्न योग्य गणाय छे ?
वरतो उंचे कन्या रुवे ए अश्रु लहोवा आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. २
आवो नवी वहुजी तणी अत्रे अघरणी आज छे,
वाजां वगाडी लोकने भेगा करे क्यां लाज छे ?
वहुने वनावा वाघ भुंडां गीत गावा आवजो.
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. ३
गौरी पुजननुं पर्व छे बाळा जुओ टोळे मळी,
भुंडु परस्पर भाखती नखरां करे निरलज वळी,
कई कुटती रोती अरे ते साथ रोवा आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. ४
आ बारमानी न्यात छे पुत्रे पितानुं रुण भर्युं,
घरबार सहु गीरो मुकी पकवाननुं भोजन कर्युं,

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n31/mode/1up

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

realpatidar.com

पङ्‌ुु गयुं पत्नी रडे पकवान जमवा आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. ५
दीकरीना दोकडा लेनार जीवीदास छे,
कन्या कुवामां नांखवानो नीच धंधो खास छे,
कन्या दलाली पण करे तेने खटावा आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. ६
भाई भवाई भाळतां आजे अधुरुं थई गयुं,
मळजो फरी कोदी हजु जोवुं घणुं बाकी रह्युं,
जो झांख आंखे होय तो चश्मां चडावी आवजो,
मुंगळ विनानी आ भवाई भाई जोवा आवजो. ७

આ કવીતાથી શ્રોતાઓ અતિ પ્રસન્ન થયા હતા અને તાળીઓના અવાજો વચ્ચે તેમણે પોતાની બેઠક લીધી. બાદ બીજા નિમાડી બન્ધુએ પણ સમયોચિત વિવેચન કરી તેમના પ્રદેશના જ્ઞાતિબન્ધુઓની સ્થિતિનું સારૂ ચિત્ર રજુ કર્યું હતું. બાદ પોતાની સાથે સાત વર્ષનો એક છોકરો તેઓ લાવ્યા હતા. તેને સમાજને હવાલે કરી દેવાને ઇચ્છા દર્શાવી. સમાજ તેને ઉછેરે, ભણાવે ગણાવે, કેળવણી આપે ને પછી તેને સમાજ સેવક તરીકે જે રીતે ઉપયોગમાં લેવો હોય તે રીતે લેવા સમાજ મુખત્યાર છે. આ હેતુથી તે સાહસિક સાચા સુધારકે ગુર્જર જ્ઞાતિબન્ધુઓની અસાધારણ અન્તયબી વચ્ચે જાતી સુધારણાર્થે પોતાના પુત્રને અર્પણ કરવા ઇચ્છા દર્શાવી હતી; પરંતુ મે. પ્રમુખ સાહેબ વગેરેને તેની વય બહુ નાંની લાગવાથી તેને ત્રણ વર્ષ સુધી પોતાના પિતા સાથે રાખી ઉછેરવા દર સાલ મે. પ્રમુખસાહેબે (રૂા. ૫૦)) સ્કોલરશીપ પોતાના પદરથી આપવા જણાવ્યું. હાલ તેથી તેને પાછો તેના પિતાને હવાલે કર્યો છે ધન્ય છે આ સ્વાર્થત્યાગી—આત્મભોગ આપનારને! આવા સર્વસ્વ અર્પણ કરનારાઓની હવે જરૂર છે. મોઢે બોલનારા તો અસંખ્ય થઈ ગયા છે. બાળક બહુ ચાલાક ને એના પિતાથી વિખુટો પડવા ખુશી દેખાતો હતો.

ઠરાવ ૨૬ મો.

"વ્યવસ્થાપક મંડલ તથા ઓનરરી સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસની સેવા પ્રતિ આ સમાજ પોતાનો સંપૂર્ણ સંતોષ જાહેર કરે છે અને તેમની નીમણોક કાયમ રાખે છે."

આ ઠરાવ મે. પ્રમુખ સાહેબે રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે પાસ થયો હતો.

ઠરાવ ૨૭ મો.

"સમાજમાં પાસ થયેલા સઘળા ઠરાવોનો યોગ્ય અમલ કરવા મે. પ્રમુખ સાહેબને આ સમાજ સઘળો અધિકાર આપવાનો ઠરાવ કરે છે."

આ ઠરાવ મી, પુરૂષોતમદાસ સેક્રેટરીએ રજુ કર્યો જે સર્વાનુમતે મંજુર થયો હતો.

બાળલગ્ન કરવાથી જે ભયંકર પરિણામો આવે છે, તેનો આબેહુબ હૃદયભેદક

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n32/mode/1up

ચિતાર આપનાર "મહાલક્ષ્મીનું મહાકષ્ટ." નામક આખ્યાન આપણા બાહોસવક્તા દેશાઈ અમરસિંહજીએ શરૂ કર્યું હતું, તેનાથી શ્રોતાજનોપર જે અસર થઇ હતી તેનું યથાર્થ વર્ણન કરતાં પાનાં ભરાઈ જાય તેમ છે પરંતુ તત્ સમ્બંધે એટલુંજ જણાવી સંતોષ માનીશું કે આખ્યાનનો આખો બીજો ભાગ મહાલક્ષ્મીને માંથે કજોડું, કુલીનોની કૃતઘ્નતા, કરકરીઆ-વર, બે સ્ત્રીઓ–શોક્ય વગેરે કારણોથી વિધવિધ પ્રકારના જુલમો ગુજર્યા, તેનું નાટક રૂપે યથાર્થ વર્ણન કરેલું છે, જેમાં લેખકે વસ્તુ સંકલના, રસ અને ભાવ એવા તો કડીબંધ ગોઠવી જાળવ્યા છે, કે તેનો કોઇ પણ ભાગ, અરે કોઈ પેરીગ્રાફ કે એકે વાકય કે શબ્દ સુદ્ધાંત નિરસ થયો નથી. રસની જમાવટથી કરૂણારસમાં શ્રોતાઓ અને ખુદ વક્તા તથા ગાયકો એવા તો રંગાયા હતા કે પુલ્પીટ તથા નીચે ખુરસીઓ ભણી જોતાં સંખ્યાબંધ સહૃદયના શ્રોતાઓ હાથમાં રૂમાલ કે દુપટ્ટો પકડી મ્લાન વદને અશ્રુ વર્ષાવતા હતા. રાત્રીના દશ થતાં સુધી શાંતિથી સહુએ આખ્યાન શ્રવણ કરી તેનો લાભ લીધો હતો. આખ્યાન પૂર્ણ થતાં વિરમગામના દેશાઇ કાળીદાસ હરજીવનદાસે, દેશાઇ અમરસિંહજીનાં મૂક્તકંઠે વખાણ કર્યાં હતાં અને સમાજને પોતાના મગજમાંથી ઉત્પન્ન કરનારા પહેલા અમરસિંહજી હતા તેવું જણાવ્યું હતું. જવાબમાં દે. અમરસિંહજીએ, તેમની આ પ્રશંસનીય કૃતિને પોતાની સ્વલ્પ સેવા જણાવી કહ્યું કે, વિરમગામમાં આ જ્ઞાતિ સેવાની હવાને ઉત્પન્ન કરનાર અને લાંબા સમય સુધી એકલા હાથે પ્રયત્ન કરનાર, તે અમારા વૃદ્ધ દેશાઇ નારણ-દાસ જોરાભાઇ તથા બન્ધુ કાલીદાસભાઇ છે. તેમણે ઘણાં વર્ષો સુધી મહેનત ઉઠાવી અમને જાગૃત કર્યા હતા. આમ અન્યો અન્ય શિષ્ટાચાર કરી રહ્યા બાદ, સેક્રેટરી મી. પુરૂષોત્તમદાસે નીચેનો છેલ્લો ઠરાવ રજુ કર્યો.

ઠરાવ ૨૮ મો.

"પોતાના અમુલ્ય વખતનો ભોગ આપી સમાજનું પ્રમુખપદ સ્વિકારી ત્રણ દિવસ પૂર્ણ કુનેહથી સંતોષ કારક કામ ચલાવવા માટે આ સમાજ મે. પ્રમુખ સાહેબનો ઉપકાર માને છે."

તાળીઓના અવાજ વચ્ચે આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પાસ થતાં મે. પ્રમુખ સાહેબે પોતાનું છેવટનું ભાષણ શરૂ કર્યું હતું જેનો સાર.—

આજ ત્રણ દિવસથી આપણા વિદ્વાન ભાઇઓ પાસેથી આપણે જે જે સદુપદેશ સાંભળ્યો છે, તેને ઘેર જઈ ભુલી ન જતાં અને તેટલા પ્રમાણમાં અમલમાં આપણે મુકીએ તો કરેલું ખરચ અને આપણી ઉઠાવેલી મહેનત નકામાં ન જાય. ભાષણોથી આપણને જે જે તજવા લાયક જણાયું છે, તેને તજીને ઉત્તમ ગુંણ અંગીકાર કરવાની મારી તમને ખાસ ભલામણ છે. આપે મારાં વારંવાર વખાણ કર્યાં છે, તેમ ન કરવા હું તમને સહુ બન્ધુઓને ભલામણ કરૂં છું. કારણ તેમ થતું રહે તો કદાચ હું મારી ફરજ વિસરી જઉં; એથી હવે તેમ ન કરવાની કૃપા કરશો. હું મારા તરફથી દેશાઇ અમરસિંહજીને અને દે. નારાયણદાસ દે. કાળીદાસ વગેરે વીરમગામવાળાઓને તેમની સમાજ સેવા માટે ધન્યવાદ આપું છું. હવે આપણે આપણા કરેલા ઠરાવોને દાખલા રૂપે અમલમાં બેસાડી આપણા કામને દિપાવવું જોઇએ. વળી આપણી સમાજના માટે અત્રેના વતની દેશાઇ શાંમળભાઈ શોભણભાઈએ જે પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે માટે તેમને હું ધન્યવાદ આપું છું. અને સમાજ બરખાસ્ત કરૂં છું, (તાળીઓ) શ્રી ઉમિયા દેવીનો જય ઘોષ થયો હતો.

મે. પ્રમુખ સાહેબે ઉભાથઇ ના. શહેનશાહ તથા ના. શ્રીમંત સિયાજીરાવ મહારાજનો ત્રણવાર જય ઘોષ કર્યો હતો.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n33/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી કડવા પાટીદાર શુભેચ્છક સમાજ ખાસ ફંડ ૧૯૧૭

૫૦૧) શેઠ સા. દુર્ગાપ્રસાદજી લશ્કરી.
૨૫૧) કુ.શ્રી લાલસિંહજીભાઇ.
૧૫૧) શેઠ. રતીલાલભાઈ સીતવાલા.
૨૦૧) શેઠ મનસુખરામ કહાનદાસ અમદાવાદ.
૧૨૫) રા. પોપટભાઇ શીવલાલ સરન્યાયાધિશ ધ્રાંગધ્રા.
૧૦૧) મીસ્ત્રી નારણજી રામજી વિરાણી (કચ્છ)
૧૨૫) દેશાઇ ચંદુલાલ મણીલાલ વીરમગામ.
૧૦૧) રા. મગનલાલ ગોવીંદલાલ એન્જીની-અર—પાટડી.
૧૦૧) રા. કેશવલાલ માધવલાલ વકીલ વીરમગામ
૫૧) શેઠ જગજીવનદાસ અમથાશાહ અમદાવાદ.
૩૫) રા, ચુનીલાલ વનમાલીદાસ ભરૂચ.
૩૧) દેશાઈ કાલીદાસ હરજીવનદાસ વીરમગામ
૨૫) રા. જેસીંહભાઈ હરગોવીંદ. વીરમગામ.
૨૫) પા. અમરચંદ પુજરાજ પાડલ્યા માળવા
૫) પા. નાથાભાઈ છગનલાલ. સેરથા.
૫) પા. નાથાભાઈ રાયજીભાઇ. વટાદરા.
૨૫) પરી. માણેકલાલ જેઠાલાલ. વિરમગામ.
૫) પા. મોહનલાલ શીવદાસ સેરથા.
૫) રા. ઇશ્વરભાઈ નારાયણભાઇ ભરૂચ.
૫૧) પા. દેવાજી રૂસાત. કુંવા (માળવા).
૧૦) પા. હરજીવનદાસ. ખારાઘોડા
૫) પા. બહેચરદાસ બાપુજી મુ. પાદરા.
૫) પા. કેશવલાલ ગીરધરદાસ સરસપુર
૫) પા. છગનલાલ નરોત્તમદાસ. અધાર
૫૧) શેઠ ફીલાભાઇ લલ્લુભાઇ અમદાવાદ
૫) પા. જોઇતનદાસ ભગવાનદાસ બારસીદા
૨૫) દેશાઇ દેશાઈભાઇ ગગલભાઈ વીરમગામ.
૫) પા. ઓંકારજી રૂખડુજી ·રામબેલી. કવાણા (માળવા)
૩૧) પરીખ દલપતભાઇ કેશવલાલ વીરમગામ.
૨) પા. નારણજી રતનજી—વાંકડા.
૨) પા. પુરૂષોતમદાસ કલ્યાણજી—ચરાડવા,
૧) પા. ગંગારામ ખોડીદાસ ચરાડવા.
૩૧) પરીખ ગુલાબચંદ મોતીરામ વિરમગામ.
૨૫) પરીખ લાલજીભાઇ દયારામ વિરમગામ.
૫) પા. મગનભાઇ બાપુજી મુવાલ.

૨૧૨૮)

૨૧૨૮)
૫) પા. નથુભાઇ છતુજી મુકાતી-બાલસમુંદ. માળવા.
૫) પા. ઓંકારજી હીરાજી દાવડા—માળવા.
૫) પા. ભીલાજી ખુશાલજી મુકાતી કસ-રાવાદ (માળવા)
૫) પા. ત્રીભોવનદાસ લવજીદાસ ત્રેંટ.
૫) પા. ભગવાનદાસ રઘુભાઇ દાળોદ.
૨૧) પા. જીવરાજ ખેતસી મુ. ગડાંણી.
૫) પા. ભોગીલાલ નથુભાઈ—અમદાવાદ.
૨૫) મીસ્ત્રી વિશ્રામ દેવજી વિરાણી. (કચ્છ)
૨૫) મીસ્ત્રી રતનસી કરસનદાસ ગઢશીશા (કચ્છ).
૧૦) પરીખ સોમનાથ નારણદાસ વીરમગામ
૧૨૫) પા. રાયજીભાઇ રામદાસ ગણપતપુરા
૮) પા. વાલજીભાઈ શીવાભાઇ બાલસમુદ
૫) પા. કાલીદાસ ઓદરજી ઉચાવદ માલવા
૩) પા. ઓંકારજી રામજીશાહ મંદોરી માલવા
૫) દેસાઈ નાગરદાસ ગીરધરદાસ વીરમગામ
૧૦) પા. શીવજીદાસ દેવરાજ સેરથા
૨) પા. બાબરભાઇ જીભાઈ ભુવેલ
૫) પા છગનલાલ રણછોડભાઈ વડોદરા
૫) માસ્તર પુરૂષોતમદાસ હરગોવીંદદાસ
૫૧) સત્તાવીશ ગામનાં પંચ સમસ્ત હીરા-પુરા તથા જેપુરના હા. પા. પરભુદાસ રામદાસ હીરપુર, તા. વિજાપુર
૨૦) પા શીવલાલ મનસુખભાઈ વડોદરા
૫) પા. ઇશ્વરભાઈ મનોરભાઇ તરસાળી
૧૦) આદ્રજમેડા તરફથી પા, ધનશાહ જયાકરણદાસ
૫) પા. જોઈતારામ ભાવજી કડોલી.
૩) પા. માધવલાલ ગીરધરલાલ વડોદરા.
૩) પા. મોતીભાઈ રાયજીભાઇ ઈટોલા.
૧૦) પા. અંબાલાલ રામભાઈ વીરમગામ.
૧) પા. હીરાભાઇ એમાભાઈ ધનપુરા.
૧૦) પરીખ લાલજીભાઇ હરીલાલ વીરમગામ
૧૦) પા. કેશવલાલ જીભાઇ વીરમગામ.
૨૦૧) શેઠ કેવળદાસ ત્રીકમદાસ વીરમગામ.

૨૭૩૬) (છેલ્લી ત્રણ રકમો સમાજ પછીથી મંડાવી છે.)

realpatidar.com

realpatidar.com

શ્રી કડવા પાટીદાર શુભેચ્છક સમાજનો છઠ્ઠો મહોત્સવ.

પ્રમુખસાહેબનું ભાષણ.

મુ. પાદરા.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n35/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી સત્યનારાયણ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ—અમદાવાદ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n36/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી. ક. પા. શુ. સ. છઠી બેઠક પાદરા મુકામે શેઠ દુર્ગાપ્રસાદભાઇએ પ્રમુખપદેથી આપેલું ભાષણ.

પ્રિય જ્ઞાતિ બંધુઓ.

અહિં પાદરા મુકામે આપણે જુદાં જુદાં સ્થળેથી આવી શ્રી કડવા પાટીદાર શુભેચ્છક સમાજનો છઠ્ઠો મહોત્સવ પાલવા એકઠા થયા છીએ; મહોત્સવ પાલવાના કાર્યમાં મારા તરફ સદ્ભાવથી જોઈ મને પ્રમુખપદ આપી જે માન આપ્યું છે તે માટે હું આપનો અંતઃકરણથી અત્યંત આભાર માનું છું, વળી હું અહિં આવ્યો તે વખતે જે ઊત્તમ આવકાર આપે મને આપ્યો છે તે માટે પણ આપ સર્વનો ખરા દીલથી હું ઘણોજ આભાર માનુંછું.

આપ સર્વ સારી પેઠે જાણો છો કે ઉમ્મરમાં તેમજ અનુભવમાં હું બહુ વધેલો નથી. તેથી કરીને આવી ગૌરવવાળી સભાનું પ્રમુખપદ સ્વીકારી તેનું કાર્ય કરવા જેટલી યોગ્યતા મારામાં હોય એમ હું પોતે ધારતો નથી. મારે બદલે કોઇ વયોવૃદ્ધ અને અનુભવ તેમજ જ્ઞાનમાં વૃદ્ધ થયેલા બંધુને આ પદ આપ્યું હોત તો તે મારા કરતાં વધારે સારૂ કામ કરી શકત. પણ સમાજના કાર્યભારીઓએ આ પદ મારેજ સ્વીકારવું એવો આગ્રહ કર્યો, એટલે એમની ઇચ્છાને માન આપીને આધિન થયા વિના મારે ચાલ્યુંજ નહિ. પ્રમુખ તરીકે સભાનું કાર્ય કરવામાં આપ સર્વ મને યથાશક્તિ સહાય આપશો અને જે કોઇ ખામી વખતે આવી જાય તે આપ આપની સુજ્ઞતા વાપરી પુરી કરી લેશો એવી સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાથી આ પદ મેં સ્વીકાર્યું છે; અને મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે મારી એ શ્રદ્ધા સફળ થશે અને પરિણામે આપણે સઘળા હળી મળીને એક બીજાને સહાય આપીને નિર્વિઘ્ને અને સંતોષકારક રીતે આપણો મહોત્સવ ઉત્તમ રીતે પાળવામાં ફત્તેહમંદ થઈશું.

આપણી શ્રી કડવા પાટીદાર શુભેચ્છક સમાજે પહેલો વિરમગામ મુકામે ડો. પીતાંબરદાસના પ્રમુખપણા નીચે, બીજો વડોદરા મુકામે રા. કસ્સનદાસભાઈના પ્રમુખપણા નીચે, ત્રીજો બાવળા મુકામે રા. સીતવાળા રતિલાલભાઈના પ્રમુખપણા નીચે, ચોથો વિરમગામ મુકામે પ્રોફેસર જેઠાલાલ સ્વામીનારાયણ અને રા. પોપટલાલભાઈ ધ્રાંગધ્રા ન્યાયાધિસના પ્રમુખપણા નીચે અને પાંચમો ધ્રાંગધ્રા મુકામે દરબાર શ્રી લાલસીંહજીના પ્રમુખપણા નીચે પાંચ મહોત્સવ ઉત્તમ પ્રકારે અને ઘણીજ સંતોષકારક રીતે પાળવામાં વિજય મેળવ્યો છે, અને આ છઠ્ઠો મહોત્સવ પાળવાનો આરંભ આપણે આજ કરીએ છીએ. તેમ કરતાં આ સભાની સ્થાપના વિષે, તેના ઉદ્દેશ વિષે અને તેને સિદ્ધ કરેલાં કામો વિષે જોઇએ તેવું વિવેચન પ્રમુખ તરફથી, કે યોગ્ય રીતે થવું જોઇએ તેમ સમાજના સેક્રેટરી તરફથી થયેલું હોવુંજ જોઇએ, એટલે એ વિષે મારે વિવેચન કરવું એ **पिष्टस्य पेषणं** થાય છે. પણ હું એમ માનું છું કે ઘણી બાબતમાં અને ખાસ કરીને આવી બાબતમાં **पिष्टस्य पेषणं** જેમ અધિક થાય તેમ અધિક લાભ મળે છે. તેથી હું ટુંકમાં આપ આગળ મારા શબ્દોમાં તે વર્ણવીશ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n37/mode/1up

realpatidar.com

આપણો ઉદ્દેશ અને કર્ત્તવ્ય.

વિરમગામ નિવાસી આપણી નાતના કેટલાક ભાઇઓ જેમાં સ્વર્ગસ્થ રા. દ્વારકાંદાસ, રા. અમરસિંહ દેસાઈ, રા. નારણદાસભાઇ, દરબારશ્રી લાલસિંહજી મી. પુરૂષોત્તમદાસ વગેરે મુખ્ય છે, તેમણે આ સમાજને અસ્તિત્વ આપ્યું છે, અને તે એવા ઉદ્દેશથી કે આપણા નાતભાઈ સમસ્તની હાલની શારીરિક, માનસિક, આર્થિક અને સામાજીક સ્થિતિ કેવી છે તેનું અવલોકન કરવું; તેમાં ખરૂં, સારૂં અને સુંદર શું છે અને ખોટું, નઠારૂં અને કુરૂપ શું છે તેનો ભેદ પાડવો; અને જે ખરૂં, સારૂં અને સુંદર હોય તેને ઉત્તેજન આપવાનો અને જે ખોટું, નઠારૂં અને કુરૂપ હોય તેને જડમુળથી ઉખેડી નાંખી ફેંકી દેવાનો ઉદ્યોગ સફલ થાય ત્યાં સુધી તે કરતાજ રહેવું.

આવા ઉત્તમ પ્રકારના પરોપકારી ઉદ્દેશથી ઉત્પન્ન થયેલી આપણી સમાજ જુદાં જુદાં સ્થળના આપણા નાતભાઇઓના જોડાવાથી દિનપ્રતિદિન વધતી અને સબળ થતી ગઈ અને હાલ તે કેવા સ્વરૂપમાં છે તે આપ આપની નજરે જોઇ શકો છો.

જે એક મનુષ્ય કે મનુષ્યમંડળ પોતાના મનુષ્યભાઇઓનું શુભ—ભલું—કલ્યાણ—ઈચ્છે છે અને તે તેમને સિદ્ધ થાય તે અર્થે સુબોધ આપી સન્માર્ગે ચલાવવા પ્રયત્નશીલ હોય છે, તે મનુષ્ય કે મનુષ્યમંડળ જનસમાજમાં પ્રિય અને પુજ્ય થઇ રહે છે. આ સિદ્ધાન્ત અનુસાર આપણી આ સમાજ જે આપણા જ્ઞાતિ બન્ધુઓનું શુભ ચીંતવે છે અને તે તેમને સિદ્ધ થાય એ અર્થે જ્ઞાનનો પ્રકાશ આપી સન્માર્ગે દોરવા અથાક પ્રયત્ન કરી રહી છે, તે આપણા જ્ઞાતી બંધુઓમાં પ્રિય અને પુજ્ય ગણાઈ રહી છે. અને જ્ઞાતિ સમસ્તના શુભ અર્થે નિસ્વાર્થે કાર્ય કરનાર મંડળ તરીકે માન પામી રહી છે.

આવી નિસ્વાર્થે જ્ઞાતિ સમસ્તનું શુભ ઈચ્છી તે તેમને સિદ્ધ થાય તે અર્થે સ્વાર્થ ત્યાગ તથા આત્મભોગ આપીને ભગીરથ પ્રયત્ન કરનારી આપણી સમાજે આપણા જ્ઞાતિ બંધુઓનું અજ્ઞાન ખસેડી તેને બદલે જ્ઞાનનો પ્રકાશ આપવાનું પ્રથમ અને ઘણીજ જરૂરનું કામ કર્યું છે; અને તે "કડવા વિજય" નામનું માસીક પ્રસિદ્ધ કરીને, અને તે ગરીબ અને તવંગરે સઘળા તેનો લાભ લઈ શકે તે માટે સસ્તુ લવાજમ રાખીને. આ માસીકના તંત્રી સમાજના સેક્રેટેરી જેમણે આપણા જ્ઞાતિબંધુના ભલા અર્થે પ્રયાસ કરવામાં પોતાના સ્વાર્થનો ત્યાગ કર્યો છે અને તેટલે દરજ્જે વખાણવા યોગ્ય આત્મભોગ આપ્યો છે તે મી. પુરૂષોત્તમદાસ છે. તેઓ પોતે તે માસીકમાં આપણા જ્ઞાતિબંધુઓને જુદી જુદી રીતે ઘણી બાબતો ઉપર પ્રકાશ આપી રહ્યા છે અને તે પ્રકાશની અસર એવી થઈ છે કે તેથી સર્વનાં જ્ઞાનચક્ષુ ખુલ્લાં થયાં છે અને પોતાનું શું શું કર્ત્તવ્ય છે તે સમજવા લાગ્યા છે. આતું ઉત્પન્ન થયેલું સમાજના કાર્યનું ફલ ઘણુંજ કીંમતી છે એટલુંજ નહિ પણ અર્થ સિદ્ધિ સાધક છે.

અહિં એટલું કહેવું પડે છે કે જેમ દરેક સારા કાર્યની સામે કાંઇને કાંઈ વિરોધ હોય છે તેમ આપણી સમાજના પરોપકારી સુધારાના કાર્યની સામે પણ વિરોધ છે. જેમની તરફથી તે વિરોધ આવે છે તે આપણી નાતનો ઘણો મોટો ભાગ જે બીલકુલ અભણ અને અજ્ઞાત છે તેની તરફથી નહિ; પણ સ્વર્ગસ્થ પાટડીના દરબારશ્રી સુર્યમલ્લજીના આશયમાં કહીએ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n38/mode/1up

realpatidar.com

થી ચાલતા આવેલા અને પોતાને લાભદાયક થઈ પડેલા એવા રીવાજોને પોતાના લાભાર્થે ચાલતા રાખવાની ઇચ્છા ધરાવનારાઓ તરફથી, સમાજના આવા વિરોધીઓ સમાજના ઉદ્દેશને ફીની મારવાના હેતુથી તેને તિરસ્કારે છે અને નિંદે છે. તેમજ આપણા અભણ અને અજ્ઞાત, ભોળા દીલના, બાળક જેવા, જ્ઞાતિબંધુઓને અનેક તરેહના વહેમ અને ભયમાં નાંખી સમાજના આપેલા સત્યબોધ પ્રમાણે ચાલતા અટકાવે છે. પણ સમાજનો પાયો સત્ય અને પરોપકાર પર રચાએલો છે; અને તેના વિરોધીઓનો પાયો અસત્ય અને સ્વાર્થ પર ચણાયેલો છે; એટલે સમાજ પોતાનો ભવ્ય મહેલ બાંધવામાં વિજયી થશેજ અને તેમના વિરોધીઓની બાંધણી અધવચ્ચ તુટયા સિવાય રહેશેજ નહિ. હવે આપણને ઘટે છે કે આપણે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી પક્કા ભરોંસાથી આપણું કાર્ય ખંતથી અને ઉમંગથી આગળ અને આગળ ચલાવતા રહેવું. મારા વિષે પૂછો તો હું જાતે હમેશાં સમાજની સાથેજ છું, અને સમાજનો ઉચ્ચ હેતું સફળ થયો જોવાની આતુર ઇચ્છા રાખું છું. મેં મારા બાપદાદા પાસેથી તેમની મીલકત વારસામાં લીધી છે તેમ આપણી નાતનું શુભ ચીંતવાનું તેમજ તેમની પાસે તે સિદ્ધ કરાવવા ખંતથી મંડયા રહેવાનું કાર્ય પણ મેં વારસામાં મેળવ્યું છે. એટલે જેમ તેમની મીલકતનો ઉપભોગ કરવા હું તૈયાર રહું છું તેમ તેમના ઉઠાવેલ શુભ ચિંતક અને શુભ સાધક કાર્યને પણ સફળ કરવા પ્રયાસ કરવા તૈયાર છું. પ્રયાસ કરવો એ આપણું કર્ત્તવ્ય છે. પ્રયાસમાં ઘડી ભર પાછા પડીશું તોપણ આખરે આપણી કીર્તિવંત જીતજ છે.

જીવનનો હેતુ.

બન્ધુઓ ! આ દુનીઆં પર વસતા માણસ માત્રના હૃદયમાં હરપળ—હરદમ—સુખ ભોગવતા રહેવાની આતુર ઇચ્છા જાણ્યે અજાણ્યે સમજ્યે અણસમજ્યે રહેલી હોય છે.

હવે જે સુખની માણસ ઇચ્છા રાખે છે તે સુખ કાંઇ એવી વસ્તુ નથી કે જે ખરીદી લાવીને કે બીજી કોઇ રીતે મેળવીને, ઘરમાં અમુક રીતે રાખી મુકવાથી હરપળ ભોગવી શકાય. એતો હૃદયની એક અવસ્થા છે; હૃદયનો એક ભાવ છે, અને ઉત્પન્ન કર્યો ઉત્પન્ન થાય છે. વળી તે ઉત્પન્ન થાય છે તે, તે ઉત્પન્ન કરે એવાં કાર્યો કરવાથી. એટલે જે કાર્યો કર્યાથી હૃદયમાં સુખનો ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે તે કાર્યોને સુખદાયક કાર્યો કહે છે અને જે કર્યાથી વિરોધ ભાવ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તેને દુઃખદાયક કહે છે.

આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે હરપળ સુખ ભોગવવાની ઇચ્છા રાખનાર માણસે હરપળ સુખદાયક કાર્યોજ કર્યા કરવાં જોઇએ. અને એ અર્થે કયાં કયાં કાર્યો સુખદાયક છે તે તેણે જીવન શરૂ કરતાં સમજવું જોઇએ. જો તે તેમ ન કરે તો તે ઘડીમાં સુખમાં અને ઘડીમાં દુઃખમાં ઘડીયાળના લોલકની માફક ફર્યાં કરે છે. અને હરપળ સુખ ભોગવાની ઇચ્છા તૃપ્ત નથી થતી અને તેથી હૃદયમાં હરદમ સંતાપ જામી રહે છે, અને પોતાનું જીવ્યું ન જીવ્યું થાય છે એમ જાણીને તે સંતાપ દૃઢ બની રહે છે.

આવાં મનુષ્યોનાં જીવન દુનીયામાં રહેતા વિદ્વાન અને અન્ય મનુષ્ય ભાઇઓને સુખમાં રહેતાં જોઈનેજ સુખી થનાર, પુરૂષો અવલોકે છે, તેમને જોઈ તેમનાં હૃદય દયાથી પીગળી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n39/mode/1up

realpatidar.com

જાય છે અને તેમને હરપળ સુખ ભોગવે એવા માર્ગે બોધ આપીને દોરવા આગળ નીકળી આવે છે. તે તેમની અતૃપ્ત અને અસંતુષ્ટ જીવન તરફ તેમનું ધ્યાન ખેંચે છે: એ શા કારણથી થાય છે તે તેમને સમજાવે છે; તેમાં સુધારો શી રીતે થાય તે બતાવે છે, અને તે રીત ગ્રહણ કરવાનો તેમની પાસે દ્રઢ નિશ્ચય કરાવી તે પ્રમાણે વર્તન કરાવે છે.

આપણી હીંદુ જનસમાજ દુનીયાં પર વસતી અન્ય જન સમાજોમાં સૌથી જુની છે. તેમાં થઇ ગયેલા વિદ્વાનો અને તત્વવેત્તાઓએ અસંખ્ય જમાનાનાં અસંખ્ય મનુષ્યોનાં જીવનનું અવલોકન કર્યું છે; અને તે ઉપરથી હરપળ માણસ સુખ ભોગવે તે અમુક અમુક કર્મો કર્યાથી, તેનો નિર્ણય કર્યો છે. પોતાના તેવા નિર્ણયને પછીના જમાનાના હીંદુ ભાઇઓને માટે પ્રથમ ઉત્તરોત્તર મુખપાઠથી અને પછી પુસ્તકોના રૂપમાં મુકી ગયા છે. તે પુસ્તકો તે આપણો પરમ પવિત્ર વેદ તેમજ અન્ય ધર્મ શાસ્ત્રો છે. વેદમાં આવતા વિષયોને વધારે સરળ અને વધારે સારી પેઠે અને અસરકારક રીતે સમજાય તેવા બનાવવા માટે પછીથી થયેલા વિદ્વાન અને પરોપકારશીલ પુરૂષોએ વળી તે ઉપરથી પુરાણો તથા કથાઓ રચ્યાં છે.

કેળવણી.

આ આપણાં ઇશ્વિરવાણી તુલ્ય પરમપવિત્ર વેદ અને ધર્મશાસ્ત્ર આપણે જીવંતપર્યંત હરપળ—હરદમ—સુખ ભોગવતા રહીએ તે માટે કયાં કયાં કર્મ કેવી કેવી રીતે કરવાં તેનો ઉત્તમ બોધ આપી રહ્યાં છે. એ વેદ અને એ ધર્મશાસ્ત્રો આજ્ઞા કરે છે કે મનુષ્યે જન્મ્યા પછી અમુક વયથી અમુક વય સુધી લગ્ન કરવાથી તેમજ સ્ત્રી સમાગમ કરવાથી બીલકુલ અલગ રહીને સંપૂર્ણ અને સારી વિદ્યા ભણવી. લગ્નથી અલગ રહેવાના તેમજ સ્ત્રી સમાગમ નહિ કરવાના કાર્યને પંડીત લોક બ્રહ્મચર્ય વૃત્તનું પાલન કહે છે. એટલે બીજી ભાષામાં બોલીએ તો આપણા વેદ અને ધર્મશાસ્ત્ર મનુષ્યને એવી આજ્ઞા કરે છે કે એણે બ્રહ્મચર્યવૃતનું પાલન કરીને સંપૂર્ણ અને સારી પેઠે વિદ્યાભ્યાસ કરી વિદ્યાસંપાદન કરવી.

આપણો વેદ તેમજ આપણાં ધર્મશાસ્ત્ર આવું કહે છે એમ નથી. પણ હાલના સમયના અંગ્રેજી કેળવણી પામીને વિદ્વાન થયેલા ગૃહસ્થો પણ તેમજ કહે છે. આ ઉપરથી આપણે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા સાથે માનવુંજ જોઇએ કે મનુષ્યે બ્રહ્મચર્ય વૃત પાળીને વિદ્યાભ્યાસ કરીને સારી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી જોઇએ.

વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાનું એક મુખ્ય અને ઘણીજ અગત્યતાનું કાર્ય આપણે કરીએ છીએ કે કેમ, અને જે રીતે તે પ્રાપ્ત કરવાની છે તે રીતે પ્રાપ્ત કરીએ છીએ કે કેમ તે હવે જોઈએ.

આપણી જ્ઞાતિના અતિ બહોળા વિસ્તાર પર બારીક નજર ફેરવી જોઇએ છીએ તો આપણને જણાય છે કે વિદ્યાના નામને છાજે એવી વિદ્યા ભણેલા આપણા જ્ઞાતિબંધુઓ તો માત્ર આંગળીના વેઢાપર ગણી શકાય એટલાજ છે. અને તે ભણેલા છે તે બ્રહ્મચર્યવૃત પાળીને નહિ પણ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની સાથે સાથે લગ્ન કરીને તથા સ્ત્રી સમાગમમાં ઉતરીને. વળી આપણને માલમ પડે છે કે થોડા ઘણા એવા છે કે જે ભણેલા કહેવાય; પણ તેમનું

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n40/mode/1up

realpatidar.com

ભણતર લખવા વાંચવામાં તેમજ થોડા ઘણા હીસાબ ગણવામાં સમાપ્ત થાય છે. આટલું ભણેલા તે પણ બ્રહ્મચર્યવૃત પાળીને નહિ પણ સાથે સાથે પરણીને તથા ઘરસંસાર ચલાવીને. એ સિવાયનો બધો ભાગ, ઘણો મોટો ભાગ, બીલકુલ વિદ્યાહીનજ છે.

આવી આપણા જ્ઞાતિબંધુની વિદ્યાની બાબતમાં અવસ્થા છે ત્યારે આપણે ચોખ્ખી રીતે કહી શકીએ છીએ કે આપણે આપણા–પવિત્ર વેદની આજ્ઞાનો ભંગ કરીએ છીએ તેમજ હાલના જમાનાના પરોપકારશીલ વિદ્વાનોના બોધની પણ અવગણના કરીએ છીએ. એમ કરવું એ શું આપણને લાજમ છે? એમ કરવું એ શું કોઈપણ રીતે ડહાપણ ભર્યું છે? નથીજ એમ હું અને તમે એક અવાજે કહીશું.

આપણામાંના કેટલાક ભાઇઓ એવી દલીલ કરે છે કે આપણામાંના ઘણાનો ધંધો ખેતીવાડી તથા તેના અંગની મહેનત મજુરીનો છે, અને તે ધંધો કરવામાં ગરીબાઇને લીધે ઘરનાં નાનાં મોટાં સઘળાં માણસોને રોકવાની જરૂર પડે છે. એટલે છોકરાંને નિશાળે મુકવા જેટલો વખત તથા જોગવાઈ નહિ મળતાં તેમને ભણાવવાં પાલવતાં નથી. માણસે ગુજરાન મેળવવા સારૂં કાંઈ ધંધો કરવો જોઈએ અને તે કરવામાં તેઓ રોકાય છે એટલે બસ છે.

આવા બંધુઓને કહેવું જોઇએ કે માતાપિતા ગમે તે ધંધો: કરતાં હોય અને તે ધંધામાં તેમને માણસોની ગમે તેવી જરૂર પડતી હોય અને તેમને ખાસ રોકવા જેવી ગમે તેવી ગરીબાઈમાં તેઓ હોય તોપણ તેમનો ધર્મ છે કે તેમનાં છોકરાંનાં પોતાના કલ્યાણ અર્થે, તેમનાં છોકરાંના પોતાના ભલા અર્થે, દુનિયાંના બીજા મનુષ્યભાઈઓના ભલા અર્થે અગવડ વેઠીને દુઃખ વેઠીને થોડાં વરસ સુધી કેટલાક સ્વાર્થ ત્યાગ કરીને પણ પોતાના ધંધામાં નહિ રોકતાં સારી પેઠે ભણાવવાં ગણાવવાં જોઈએ. કારણ કે જો તેઓ ભણી ગણીને પોતાના ધંધામાં જોડાશે તો તે ધંધાને તેઓ એવી સારી રીતે કરશે અને જમાવશે કે તેથી તેમને ઘણો સારો લાભ થશે. અને માબાપે વેઠેલાં અગવડ અને દુઃખ તેમજ કરેલા સ્વાર્થત્યાગનો દશવીસ ગણો બદલો મળી જશે. વળી ભણવા ગણવાથી તેમનાં જીવન જ્ઞાનમય અને પ્રકાશીત થયે સુખી થશે, અને તે બદલ તેમને તેઓ અંતરથી અત્યંત આશીર્વાદ આપશે; અને તે આશીર્વાદથી પરલોકમાં મળતું અલભ્ય સુખ તેમને મળશે તે તો વળી વિશેષમાં. તેથી આપણા ભાઈઓની ઉપર કહેલી દલીલમાં કાંઈ સત્ય લાગતું નથી.

વળી આપણા કેટલાક ભાઇઓ એવી દલીલ કરે છે કે અમને અમારાં છોકરાંને વિદ્યા ભણાવવાની આતુર ઉત્કંઠા હોય છે, પણ તેમ કરવાને જોઈતાં સાધન અને સવડ મળતાં નથી; એટલે લાચાર થઇ બળતે જીવે અમારે એમને આખરે અભણ રાખી અમારા ધંધામાં જોડી દેવાં પડે છે. જો અમને સાધન અને સવડ સારી રીતે આપવામાં આવે તો અમે અમારાં સંતાનને જરૂર વિદ્યા ભણાવીએ.

આ દલીલ જરા વિચારમાં લેવા જેવી છે. એ દલીલમાં બે બાબત છે. એક તો માબાપને સાધનની તંગી અર્થાત માબાપની ગરીબ અવસ્થા; અને બીજી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની સવડની તંગી અર્થાત્ પ્રાથમીક કેળવણી આપવાનું અને તે અર્થે પૂરતી શાળાઓ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n41/mode/1up

realpatidar.com

ગામેગામ રાખવાનું કર્તવ્ય છે જેનું એવી આપણી સરકાર તે તરફથી પૂર્ણ પૈસા નહિ હોવાના સબબે ગામેગામ ઉઘાડવી જોઇતી શાળાઓનો અભાવ યા ખોટ છે.

હરેક સરકાર જે સુધરેલી છે તે પોતાની પ્રજાને કેળવણી આપવાનો પોતાનો ધર્મ છે એમ માને છે. તે ધર્મ તેને એવી રીતે બજાવવાનો છે કે પોતાના રાજ્યમાં એક પણ માણસ પ્રાથમીક કેળવણી લીધા વિનાનું રહી ન જાય. હવે હરેક જણ કેળવણી લેવાનાં સાધન ધરાવતું નથી હોતું. ઘણાં જણ એવાં હોય છે કે જે ઘણાંજ ગરીબ હોય અને કેળવણી લેવાનાં સાધન રહીત હોય. આ બાબત સરકાર ધ્યાનમાં લઈ સર્વને કેળવણી કોઇ પણ જાતનું લવાજમ લીધા સિવાય મફત આપે છે. વળી ઘણા એવા હોય છે કે જેમને કેળવણી મફત આપવા છતાં લેવાની ઇચ્છા હોતી નથી. કેળવણી લેવાથી થતા લાભની જરા પણ સમજ કે ભાન નહિ હોવાથી તે લેવા તરફ બેપરવા રહે છે. આ બાબત ધ્યાનમાં લઈ સરકાર સામ દામ ભેદ અને દંડનો ઉપયોગ કરી ભય આપી હરેકને તે લેવાની કાયદાથી ફરજ પાડે છે. એટલે પોતાના રાજમાં રહેનાર હરેક જણ કેળવણી પામે છે. આવી રીતે અપાતી કેળવણી મફત અને ફરજીઆત કહેવાય છે.

આવી જાતની કેળવણી પોતાનાં સંતાનને અપાવવા માટે ઉપર કહેલી દલીલ રજુ કરનાર ભાઇઓ પોતાની સરકાર પાસે માગણી કરે તો તેમને સાધનની જરૂર ન રહે અને સવડ પણ મળે. દલીલ રજુ કરનાર આપણા ભાઇઓએ "સાધન નથી સવડ નથી તેથી બળતે જીવે અમે અમારાં સંતાનને અભણ રાખી અમારા ધંધામાં રોકીએ છીએ" એમ કહી સંતોષ માની બેસી રહેવું તે કરતાં સરકારને પોતાની પ્રજાને કમમાં કમ પ્રાથમીક કેળવણી આપવાની જે ફરજ છે તે યાદ દેવડાવી; તે ફરજ તેની પાસે અદા કરાવવા આગ્રહ પૂર્વક પ્રયત્ન કરવો; અને જ્યાં સુધી તે ફરજ તે અદા કરે નહિ ત્યાં સુધી તે કરતાં અટકવું નહિ. વળી તેવા પ્રયાસ દરમીયાન ગામમાં એક ખાનગી રાહે શાળા ઉઘડાવી પોતાનાં સંતાનને જેટલી બને તેટલી કેળવણી આપવી; પણ અભણ રાખી ધંધામાં રોકી દેવાં નહિ. પોતાનાં છોકરાંને કેળવણી આપવાની ઉત્કંઠા હોય—સાચી ઉત્કંઠા હોય—તો તે આપવા માટે સરકાર કાંઈ ન કરે તો ગામ તરફથી પણ કાંઈ કરીને કેળવણી આપવાનો ઇલાજ કરવો એ ડહાપણ કે તમને અભણ રાખી ધંધામાં જોડી દેવાં એ ડહાપણ ?

આ પાદરા ગામ જેના રાજ્યમાં આવેલું છે એવા શ્રીમંત સરકાર મહારાજા શીઆજીરાવ ગાયકવાડે પોતાના રાજ્યમાં વસતી પ્રજામાંનો દરેક જણ અભણ ન રહે, કેળવાય તે માટે પ્રાથમીક કેળવણી મફત અને ફરજીઆત કરેલી છે. આપણી નાતના જે ભાઇએ આ રાજ્યમાં રહે છે તે તો હવે કેળવણી લેતા થયા છે. એટલે આપણે એ માનવંતા નેક નામદાર જન હીતકારી મહારાજાનો ખરા જીગરથી ઉપકાર માનીએ છીએ. પણ તે સિવાયના બ્રીટીશ રાજ્યમાં વસતા આપણા ભાઇઓએ જેમ ગાયકવાડ સરકારે કર્યું છે તેમ પોતાને માટે કરાવવા સારૂ, હાથ જોડીને બેસી રહી તેમને અભણ રાખી ધંધામાં જોડી દેવાંથી સંતોષ માનવાને બદલે પોતાની સરકારમાં જોશભેર હીલચાલ કરવી. અને જો એવી હીલચાલ આપણા ભાઇઓ જાતે કરે તો મને સંપૂર્ણ આશા છે કે તેમની હીલચાલ ફળીભૂત

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n42/mode/1up

realpatidar.com

થાય. કારણકે આપણા જ્ઞાતિ બંધુઓ ખેડુત હોઈ સરકારની ઘણીજ અગત્યની પ્રજા છે એ સરકાર સમજે છે. વળી પ્રાથમીક શાળાઓ ઉઘાડી નીભાવવામાં આવે છે તે આપણા પોતાના લોકલ ફંડને નામે આપેલા પૈસામાંથી એ પણ સરકારથી ના કહેવાય એમ નથી. એટલે આપણોજ પૈસો બીજાં નજીવાં કામોમાં નહિ ખરચી નાંખતાં આપણાં પોતાનાં છોકરાંની કેળવણી અર્થે ગામોગામ શાળા ખોલવામાં ખરચે એ સ્વાભાવીક અને યોગ્યજ છે. પણ તે થાય તે એકે અવાજે ભરજોશમાં માગણી કરવામાં આવે તોજ. મા પીરસે છે ખરી પણ માગવામાં આવે તો. માટે આપણે બધા એકે અવાજે માગો એટલે સરકાર મા બાપ આપણને જરૂર કેળવણી પીરસશે.

આપણામાં એક કહેવત છે કે 'મન હોય તો માળવે પણ જવાય.' એ પ્રમાણે જો આપણને આપણાં છોકરાંને કેળવણી આપવાનું મન હોય–ખરેખરૂં મન હોય તો તે મેળવવી ગમે તેટલી અઘરી અને અશકય હોય તો પણ ઉપાય કર્યે સહેલી અને શકય થઈ શકે. માટે આપણે તેમ કરવાનું પ્રથમ મન કરવું અને પછી યોગ્ય ઉપાય યોજવો એટલે આપણે આપણું મન સંતુષ્ટ કરી શકીશું.

આપણી સરકાર ઘણીવાર આપણા પોતાના ઉપર દોષ મૂકે છે અને તે એવું કહીને કે આપણે આપણાં છોકરાંને ખેતીવાડીના ધંધામાં નાંખીએ છીએ અને નીશાળ હોવા છતાં તેમને તેમાં મોકલવાની પરવા રાખતા નથી. આપણે માથે મુકાતા આવા દોષમાંથી મુક્ત થવા માટે આપણે આપણાં સંતાનને વિદ્યા સારી પેઠે ભણાવાનું સબળ મન કરો અને પછી માગણી માગો એટલે ઉપર જણાવેલી દલીલ રજુ કરવાનું કારણ રહેશે નહિ.

વળી આપણા જ્ઞાતિ બંધુઓમાંના કેટલાક એવી દલીલ મૂકે છે કે અમારે અમારાં છોકરાંને વિદ્યા ભણાવીને મોટા મોટા જજ, બારીસ્ટરો નથી કરવા, મોટા મોટા ડોકટરો, કે તત્વવેત્તાઓ નથી કરવા કે બીજી નાની મોટી સરકારી નોકરીમાં દાખલ નથી કરવા. અમારે તો અમારો ધંધો કરવાનું શીખી પોતાનું ગુજરાન ચલાવી જાણશે એટલે બસ છે. વિદ્યા ભણવાની અમારાં છોકરાંને કશી જરૂર નથી.

આ દલીલ પણ અર્થ વગરની છે. વિદ્યા ભણવાનો મૂળ ઉદ્દેશ જજો અથવા વકીલ બેરીસ્ટરો થવાનો નથી. નાના મોટા ડૉકટરો કે તત્વવેત્તા થવાનો નથી. તેમજ કોઈ પણ સરકારી ખાતાની નોકરીમાં દાખલ થવાનો નથી. વિદ્યા ભણવાનો મૂળ હેતું તો એમ છે કે ઈશ્વરે આપણને આપેલી મનની શક્તિઓ તથા હૃદયની લાગણીઓને સારી રીતે કેળવી-ખીલવવી. ખરૂં ખોટું, શુભ અશુભ, સુરૂપ કુરૂપનો ભેદ સમજવો અને હમેશાં ખરૂં, શુભ અને સુરૂપ જે હોય તેજ કરવાની દ્રઢતા જમાવી કરવું. એટલે વિદ્યા ભણવી તે કોઇ ધંધો કરવાને અર્થે નહિ પણ ઉપર કહ્યા એવા હેતુ સર. પછી કોઇપણ ધંધામાં વિદ્યાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તેથી વિદ્યા તે ધંધાને માટેજ છે એમ ઠરાવવું એ અયોગ્ય છે. વિદ્યા તો હરેક માણસે ઉપર કહ્યા તેવા ઉદ્દેશથી ભણવીજ જોઇએ. અને વિદ્યા ભણી રહ્યા પછી જે કોઈ ધંધો પોતાને પસંદ પડે તે સ્વીકારી તેની તાલીમ લેવાની રહે છે. તે તાલીમ જો વિદ્યા ભણેલો માણસ હોય તો ઘણીજ ઝડપથી અને સારી રીતે લેઈ શકે છે અને તે

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n43/mode/1up

realpatidar.com

ધંધાને એવી રીતે જમાવી શકે છે કે તેથી તેની કમાણી ઘણીજ સારી થાય છે અને સંસારમાં ઘણે સારે દરજ્જે ચઢી શકે છે.

ઉપર કહી તેવી અને એના જેવી બીજી દલીલો આપણામાંના ઘણા બંધુઓ આગળ ધરે છે. પણ વિદ્યા ભણવાની સામે-કેળવણી લેવાની સામે-કોઇપણ જાતની દલીલ કદી પણ ટકી શકશે નહિ અને આખરે એમ જરૂર જણાશે કે આપણે વિદ્યા તો ભણવાનીજ છે. અને એ ભણ્યા વગર જો સંસારમાં આપણાં જીવન દોરીશું તો તે ગરીબાઇભરેલાં ગુલામગીરીવાળાં અને પશુ સમાન રહેશે. વિદ્યા ભણવાથી થતા લાભ તેમજ નહિ ભણવાથી થતા ગેરલાભ એટલા બધા છે કે જો અહિં તેમનું વર્ણન અને વિવેચન કરીએ તો પાનાનાં પાનાં ભરાઇ જાય. આપનો સમય વધારે લેવો પડે. અને તેમ થતાં આપને કદાચ કંટાળો આવે.

આપણામાંના જે ઘણા ઓછા ભણેલા છે અને જે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાથી કેટલા બધા સુખદાયક લાભ થાય છે તે સમજી શકતા નથી તેમણે તો તેમના કરતાં વધારે ભણેલા અને વધારે અનુભવી ડાહ્યા અને સમજુ હોય તે જે કરવાનું કહે તે ઉપર આડા અવળા પ્રશ્નો નહિ ઉઠાવતાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી, અને તે પ્રમાણે પોતાનું વર્તન કરવું. તેથી આપને હમેશાં સુખજ થશે અને તે કરવા સારૂં કદી પણ પસ્તાવું પડશે નહિ.

આપણો પરમ પવિત્ર વેદ આપણાં ધર્મશાસ્ત્ર આપણા અનુભવી ડાહ્યા પરોપકાર-શીલ વિદ્વાન આપણને વિદ્યા ભણવાનું કહે છે. તે ઉપર શ્રદ્ધા રાખી વિદ્યા ભણવીજ જોઇએ. આપણે ઘેર કાંઈ સારૂ નરસુ ટાણું આવે છે અને તે ઉપર આપણે ખરચ કરવું પડે છે ત્યારે જો કે આપણી પાસે પૈસો હોતો નથી તોપણ ગમે તેવી અગવડ અને દુઃખ વેઠવાનું નક્કી કરી, ઘરબાર જમીન જાગીર ગીરો મૂકી કે વેચી, પૈસા લાવવામાં કેવા તત્પર રહીએ છીએ. તેવાજ તત્પર જો આપણે અડચણ અને દુઃખ વેઠવાનું નક્કી કરી કોઈપણ રીતે પૈસા મેળવી વિદ્યા ભણવામાં અને આપણાં સંતાનને તે ભણાવવામાં રહીએ તો આપ જાતેજ વિચારી લો કે આપણને કેટલો બધો લાભ અને કેટલું બધું સુખ થાય.

આપણે બધા તો હવે મોટી ઉમ્મરના થઈ ગયા છીએ. આપણાથી હવે કાંઈ કેળ-વણી લેવા માટે નિશાળે જવાય એમ નથી. આપણું તો જે થયું તે થયું. પણ હવે આપણે આપણાં સંતાનને વિદ્યાહીન ન રાખવાનો, એમને વિદ્યા ભણાવવાનો, કેળવણી આપવાનો, દ્રઢ નિશ્ચય કરવો જોઇએ અને તે નિશ્ચય પ્રમાણે તેમને કેળવણી આપણે આપવી જોઇએ. આપણા ધર્મશાસ્ત્રમાં એવો એક શ્લોક છે કે

माता शत्रु पिता वैरी येन बालो न पाठितः
न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा ॥
रुपयौवनसंपन्ना विशालकुलसंभवाः
विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n44/mode/1up

realpatidar.com

તેનો અર્થ એવો છે કે. જે માતા પોતાના બાળને ભણાવતી નથી તે બાળની શત્રુ છે. જે પીતા પોતાના બાળને ભણાવતો નથી તે બાળનો વેરી છે. જેમ હંસના ટોળામાં બગલો શોભતો નથી તેમ સભામાં અભણ માણસ શોભતું નથી. રૂપ અને જોબન હોય તેમજ ઉચા કુળમાં જન્મેલ હોય પણ જો અભણ હોય તો તે શોભા બધી મારી જાય છે.

આ ઉપરથી તેમજ આપણા વિદ્વાન તેમજ વધારે અનુભવી અને સમજદાર પુરૂષોના વચન ઉપરથી એ સાર લેવો જોઇએ કે આપણે આપણાં સંતાનને અવશ્ય કેળવણી આપવી. આપણી ગમે તેવી સ્થીતિ હોય તોપણ અગવડ અને દુઃખ વેઠીને તેમને સંપૂર્ણ અને સારી રીતે ભણાવવાં. આમ થશે તો આપણને આપણા જીવનમાં હરપળ સુખ ભોગવવાનું એક મહા મોટું અને સાચું સાધન મળશે.

સ્ત્રી કેળવણી.

જ્યારે જ્યારે આપણામાં વિદ્યા ભણવા વિષે વાત ચાલે છે ત્યારે ત્યારે આપણે બધા એમ સમજીએ છીએ કે વિદ્યા ભણવાની છે તે એકલા છોકરાઓનેજ પણ છોડીઓને નહિ. પણ એમ સમજવું એ યોગ્ય અને વિચારયુક્ત નથી. છોડીઓને પણ છોકરાઓની માફકજ વિદ્યા ભણવાની જરૂર છે. અને તેમણે પણ છોકરાઓની માફક વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવીજ જોઇએ. માટે આપણે જેમ છોકરાઓને ભણાવવાના છે તેમ છોડીઓને પણ ભણાવવાની છે, એ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી.

આ મતની સામે પણ આપણા ભાઇઓ કેટલીક દલીલો રજુ કરે છે. આપણા કેટલાક જ્ઞાતિ બંધુઓ કહે છે કે સ્ત્રીઓને તો માત્ર ઘર કામજ કરવાનું છે. એમને કાંઇ રળવા જવું નથી એટલે એમને ભણવાની જરૂર નથી. આવું કહેનારને આપણે કહેવું જોઇએ કે રળવા માટેજ ફક્ત ભણવાનું નથી. બીજા ઘણાં ઘણાં કામને માટે ભણવું પડે છે. વળી તેમને કહેવું કે સ્ત્રીઓને રળવા જવું નથી એ વાત ખરી, તેમને ઘર કામ કરવાનું છે એ વાત પણ ખરી. પણ ઘર કામ કરવું—ઘરનો કારભાર કરવો—એ એક કઠિન કાર્ય છે.

આપણા દેશના તેમજ પરદેશના વિદ્વાનો કહે છે કે ઘરનો કારભાર કરવો એ એક મોટા રાજ્યનો કારભાર કરવા કરતાં પણ ઘણુંજ વધારે કઠિન કાર્યછે. ત્યારે તે કરનાર સ્ત્રીઓ રાજ્યનો કારભાર કરનાર કારભારીઓ—પ્રધાનો—કે દિવાનો—કરતાં પણ વધારે બુદ્ધિમાન અને હોંશીઆર હોવી જોઇએ. અને બુદ્ધિમાન અને હોંશીયાર થવાય છે તે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાથી. અને વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે તે વિદ્યા ભણવાથી. તેથી સ્ત્રીઓને પણ વિદ્યા ભણવાની જરૂર છે.

ઘરનો કારભાર કરવામાં જે અગત્યનું કાર્ય સ્ત્રીને કરવાનું છે તે પોતાનાં સંતાનને ઉછેરીને મોટાં કરવાનું; મોટાં થયે ખરાં મનુષ્ય બને તેવા ગુણનાં બીજ તેમના મનમાં તેમજ હૃદયમાં બાલ્યાવસ્થામાંજ રોપવાનું, તથા તેમને યોગ્ય પોષણ આપી વૃદ્ધિ પમાડવાનું; આ કાર્ય સ્ત્રી બરાબર કરી શકે એટલા માટે તેણે પોતાનાં સંતાનને કેવી રીતે ઉછેરવાં તેમજ ખરાં મનુષ્ય બનાવનાર ગુણ કયા કયા છે અને તે તેમના મનમાં કેવી રીતે બીજ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n45/mode/1up

realpatidar.com

રૂપે મુકી વૃક્ષ તરીકે ઉગાડવાં એ સારી પેઠે સમજવું જોઇએ. અને એ સમજાય છે તે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાથી; અને વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે તે ભણુવાથી; એટલે આમ પણ સ્ત્રીને વિદ્યા ભણુવાની જરૂર છે.

ઘરનો કારભાર કરવામાં બીજું જે અગત્યનું કાર્ય સ્ત્રીને કરવાનું છે તે આપણા ઘરને હુંફવાળું, પ્રકાશીત અને આખા દિવસની સખત મહેનત મજુરીથી લાગેલા થાકને ઉતારી, આવતા દિવસને સારૂં જોઈતાં નવાં જોર અને જોશ ભરનાર જે રંગ રસ તેથી ચારે બાજુએ ભરપુર બનાવવાનું છે. આ કાર્ય સ્ત્રી કરી શકે તે તે કરવાની કળા જાણે તોજ. અને તે કળા જાણે તે વિદ્યા ભણેતોજ; એટલે આ માટે પણ સ્ત્રીને વિદ્યા ભણુવાની ખાસ જરૂર છે.

બીજી જે દલીલ આપણા ભાઇઓ આગળ ધરે છે તે એ કે સ્ત્રીઓ ભણે તો વંઠી જાય. માટે તેમને ભણાવવીજ નહિ. એમની આ દલીલ તો છેકજ ભયંકર અજ્ઞાન અને અવિચાર ભરેલી છે. વિદ્યા ભણુવાથી પુરૂષ કે સ્ત્રી કોઇ વંઠી જતું નથી. પણ એથી ઉલટું સદાચરણી થાય છે. કારણકે વિદ્યા ભણ્યાથી વંઠેલપણું શું અને તે કેવું ખરાબ છે એ તથા સદાચરણ શું અને તે કેવું સુખદાયક છે એ તે બરાબર સમજે છે. અને વંઠેલપણાને ધિક્કારી સદાચરણને પસંદ કરી તે પ્રમાણે ચાલવા માટે દ્રઢ નિશ્ચય કરે છે. સ્ત્રી કે પુરૂષ વંઠે છે તે વિદ્યા ભણ્યાથી નહિ પણ કુસંગથી. અને કુસંગ થાય તે ઘરના માણસોનો કે બહારના માણસોનો. માટે તેમને વિદ્યા તો ભણાવવીજ.

વળી કેટલાક ભાઇઓ એમ કહે છે કે ભણુવાથી છોડીઓ નિર્લજ થઇ જાય છે અને ઘર કામ કરવા નાલાયક થાય છે. આવું કહેવું એ પણ ડહાપણ ભરેલું નથી. વિદ્યા ભણ્યાથી સ્ત્રીઓ નિર્લજ ન થતાં સલજ્જ બને છે અને ઘર કામ કરવામાં ઘણીજ કુશળ થાય છે. વિદ્યા એવી વસ્તુ છે કે કોઈપણ પુરૂષ કે સ્ત્રીને તે કદી કોઈપણ રીતે બગાડતી નથી. પણ તે ભતૃહરી કહે છે એમ—

विद्या नाम नरस्य रुप मधिकं प्रच्छन्न गुप्तं धनं
विद्या भोग करी यश सुख करी विद्या गुरुणां गुरुः
विद्या बंधु जनो विदेशगमने विद्या परं दैवतम्
विद्या राजसुपूजिता नहि धनं विद्या विहीन पशुः

વિદ્યા તો માણસનું રૂપ છે; વિદ્યા છુપુ ધન છે; વિદ્યા સર્વ તરેહના ભોગ આપે છે; વિદ્યા યશ અને સુખ આપનાર છે, વિદ્યા ગુરૂનો પણ ગુરૂ છે, વિદ્યા પરદેશગમનમાં બન્ધુ સમાન થઇ પડે છે, વિદ્યા તે એક મહાબળ છે, વિદ્યા રાજાઓમાં પુજાય છે ધન નહિ અને વિદ્યા વિનાના તે પશુ સમાન છે.

આવી જે વિદ્યા છે તે કોઈ સ્ત્રી કે પુરૂષને કોઈપણ દિવસ વંઠેલ કે નિર્લજ્જ બનાવેજ નહિ. એવી એવી અવિચારભરી દલીલો રજુ કરી સ્ત્રીઓને ભણાવવાની વાતથી વિરૂદ્ધ પડવું અને તેમને ન ભણાવવી એ ઘણુંજ મુર્ખાઈ ભરેલું કામ છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n46/mode/1up

realpatidar.com

જેમ છોકરાઓની વાતમાં ભણુવા વિરૂદ્ધ કોઇપણુ દલીલ ટકી શકતી નથી તેવીજ રીતે છોડીઓની વાતમાં પણુ તે વિરૂદ્ધ કોઈપણુ દલીલ ટકી શકતી નથી, તેથી જો આપને કડવાપાટીદારોનાં ઘરને આનંદ અને સુખનાં સ્થાન બનાવવાં હોય, જો આપને તેમનાં સંતાનને ખરાં સ્ત્રી પુરૂષ બનાવવાં હોય, જો આપને સૌ સૌની સ્ત્રી તરફથી મળતું અલૌકીક ખરા સુખનું પાન કરવું હોય, અને જો આપને આ ભવસાગરમાં ચાલતા આપણાં જીવન વહાણુને, શાંતિથી અને રસભેર સહી સલામતીથી તરાવી પેલે પાર ઉતરવાં હોય તો આપે સૌએ સૌસૌની દીકરીઓને ભણાવવવી જોઇએ.

આપણી દીકરીઓને ભણાવવા સારૂ જેમ છોકરાઓ માટે જોઇએ છીએ તેમ સાધન અને સવડ જોઈએ છીએ. અને તે સંબંધમાં છોકરાઓની વાતમાં જેમ આપણે કરવાનું કહેલું છે તેજ રીતે તેમની વાતમાં પણ કરવું જોઇએ.

આપણા જ્ઞાતિબંધુઓમાંનો ઘણો મોટો ભાગ જે શ્રીમંત નેકનામદાર ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યનીચે રહે છે તેમને માટેની ચિન્તા આપણુને રહી નથી. કારણ કે શ્રીમંત સરકાર નેક નામદાર શીઆજીરાવ મહારાજે પોતાના રાજ્યમાં છોકરાઓ અને છોડીઓ બન્નેની બાબતમાં કેળવણી મફત અને ફરજીઆત કરી છે. આપણી ચિન્તાનો અને કર્તવ્યનો ઘણો મોટો ભાગ આપણા શીર પરથી નામદાર સરકારે ઉઠાવી લીધો છે. તેને માટે આપણે જે કરીએ તે ઓછું છે. આપણે તેમની સાથેની સરખામણીમાં અલ્પજીવ છીએ; અને જે કાંઈ કરી શકીએ તે તેમનો ઉપકાર માનવો અને અંતઃકરણથી ઇશ્વરને પ્રાર્થના કરીને અમારા એ દયાળુ પરોપકારશીલ મહારાજાને આપણા ભાઇઓ ઉપર રાજ કરવા અમર રાખે એવું માગવું અને આ મહારાજાએ આપણે માટે જે પરમ પુણ્યનું કાર્ય કર્યું છે તેનો ખંતથી અને ઉમંગથી લાભ લઈ તેનાં ફળ ભોગવતા થઈ તેમને હર્ષીત કરવા.

લગ્ન.

આપણા જીવનમાં હરપળ—હરદમ—સુખ ભોગવતા રહેવા માટે બીજું જે મુખ્ય અને અગત્યનું કર્મ આપણો વેદ અને આપણાં ધર્મશાસ્ત્ર આપણુને કરવાનું કહેછે તે લગ્ન છે. અને તે કરવાનું આપણુને કહે છે તે આપણાં એટલે સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્નેનાં શરીર સંપૂર્ણ રીતે બંધાઇ પરિપક્વ અને સબળ બની તે કરવા તત્પર થાય ત્યારે પણુ તે પહેલાં નહિ; આપણી મનની શક્તિઓ તથા હૃદયના ભાવ સારી રીતે વૃદ્ધિ પામી કેળવાઇ બરાબર ખીલી જામી રહે ત્યારે તે પહેલાં નહિ. તેમજ સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્નેના હૃદયમાં એક બીજા માટે ઉત્પન્ન થયેલા પ્રેમને માર્યે એક બીજા તરફ આકર્ષાઈ આવી એક બીજા સાથે જોડાઇ જવાની સબળ ઇચ્છા થાય ત્યારે તે પહેલાં નહિ.

ઉપર કહ્યું તેવી રીતે લગ્ન કરવાનું એકલો આપણો વેદ કે એકલાં આપણાં ધર્મશાસ્ત્ર કહે છે એમ નથી. પણુ હાલના જમાનાના પશ્ચિમ તરફની વિદ્યા ભણી વિદ્વાન થયેલા પુરૂષો પણુ તેવીજ રીતે લગ્ન કરવાનું કહે છે. એટલે દરેક ધર્મીષ્ટ અને બુદ્ધિશાળી માણુસ લગ્ન કરવાની ઉપર જણાવેલીજ રીત યોગ્ય છે એમ માન્યા વગર અને કહ્યા વગર રહેશેજ નહિ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n47/mode/1up

realpatidar.com

હવે આપણે વિચારી જુઓ કે આપણે ાપણામાં લગ્ન કરીએ છીએ તે આપણો વેદ, આપણાં ધર્મશાસ્ત્ર અને આપણા હાલના જમાનાના વિદ્વાન માણસો કહે છે તેવીજ રીતે કે બીજી કોઈ રીતે. આપણે બધા એક અવાજે કહીશું કે આપણામાં લગ્ન થાય છે તે શાસ્ત્રોક્ત રીત પ્રમાણે નહિ પણ એથી ઉલટીજ અને વીપરીત રીતે.

આપણા જ્ઞાતિબંધુઓ એમ માને છે કે ઉંઝામાં વિરાજતી આપણી ઉમીયા માતા આપણને લગભગ દશ અગીઆર વર્ષને આંતરે એક દિવસ નીમી આપી, તેજ દિવસે સર્વને પોતાનાં સંતાનનાં લગ્ન કરવાની આજ્ઞા આપે છે; વળી તેઓ એવું માને છે કે જો કોઇ તે આજ્ઞાને તોડે છે તો તેના ઉપર માતાજી કોપે છે અને તેનું નિકંદન કાઢી નાંખે છે. આ મત કંઈક જમાનાઓ ઉપર બંધાયેલો છે, અને તે એટલી બધી શ્રદ્ધાથી મનાતો આવ્યો છે કે તેની વિરૂદ્ધ પડવાની કોઈની હીંમત ચાલતી નથી. અવસ્થા આવી હોવાથી દશ બાર વર્ષને આંતરે લગ્ન કરવાનો દિવસ આવે છે ત્યારે તાજાં જન્મેલાં બાળકોથી માંડીને તે લગભગ દશ વર્ષની ઉમ્મરનાં તમામ છોકરાંઓનાં લગ્ન કરી નાંખવામાં આવે છે, અને જો કોઈ તેમ નથી કરતો તો તેને અનેક રીતે હેરાન કરવાની ધમકી આપી તેમ કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. વધારે અચંબા જેવી વાત તો એ છે કે જો કોઈ કન્યાને વર ન મળ્યો હોય તો તેજ દિવસે તેને પરણાવેલી ગણાવવા સારૂ કોઈ ભાડુતી વર લાવી તેની સાથે પરણાવી દેછે અને પછી તેને તે કાર્ય કર્યા બદલ ભાડુ આપી કોઇપણ જાતનો હક રાખ્યા સિવાય કાઢી મૂકે છે અને છોડીને વિધવા ગણી પોતાના ઘરમાં રાખે છે. બીજી અચંબા જેવી વાત વળી એ છે કે કોઇ કન્યા માટે ભાડુતી વર પણ ન મળે તો ફુલનો દડો બનાવી, તેને વર કલ્પી, તેની સાથે કન્યાને પરણાવે છે. પછી ફુલના દડાને કુવામાં નાંખી દેછે અને કન્યાનો વર મરી ગયો માની તેને વિધવા થયેલી ગણે છે.

આ ઉપરથી આપણને જણાય છે કે દશ બાર વર્ષને આંતરે એકજ દિવસે લગ્ન કરવાના રીવાજને લીધે કન્યાઓને ભાડુતી વર સાથે પરણાવી પછીથી વિધવા બનાવવાનો કે ફુલના દડા સાથે પરણાવી પછીથી વિધવા ગણાવવાનો એવા બે અતિ દુષ્ટ અને હેવાનીયત ભરેલા રીવાજ નીકળી આવ્યા છે. જો કે તે હાલમાં બહુ નિર્બળ થઈ ગયા છે તોપણ સમૂળગા ગયા નથી.

લગ્ન કરવાની આપણી આવી વિચિત્ર રૂઢીથી વળી બીજા બે ઘણા અનિષ્ટ રીવાજ આપણામાં દાખલ થઇ ગયા છે. એક તો છુટાછેડા કરવાનો, અને બીજો નાતરૂ કરવાનો. અસુક કન્યા આગળ જતાં કેવી નીકળશે તેમજ અસુક વર આગળ જતાં કેવો પાકશે તેનો વિચાર કરવાને શરીર મન કે હૃદયમાં કોઈપણ જાતનું ચિન્હ જણાતું નથી તેવી ઘણી નાની ઉમ્મરે લગ્ન કરવામાં આવે છે. એટલે જ્યારે તેઓ મોટાં થાય છે અને એક બીજાના સહવાસમાં આવે છે ત્યારે હળીમળીને ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવે એવાં થોડાં નીકળે છે. પણ ઘણાં એવાં નીકળે છે કે જે સ્વભાવમાં વિચારમાં અને વર્તનમાં એક બીજાથી વિરૂદ્ધ પડે. એટલે તેમની બાબતમાં શિયાળ તાણે સીમ ભણી અને શ્વાન તાણે ગામ ભણી એવી રીતિ થાય છે. તેથી તેમનો ગૃહસ્થાશ્રમ ક્લેશમય બની રહે છે; અને પરિણામે એક બીજાથી અલગ થઈ જાય છે. આવાં સ્ત્રીપુરૂષને એકઠાં રાખ-

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n48/mode/1up

realpatidar.com

વાના ઘણા ઉપાયો કરતાં પણ એકઠાં રહી શકતાં નથી. તેથી તેમના દીલમાં તેમજ તેમના વડીલોના દીલમાં સંતાપનો સખ્ત અગ્નિ સળગતો રહે છે. તે શમાવવા માટે માત્ર એકજ ઉપાય ઉચીત ધારવામાં આવે છે અને તે તેમને હમેશને માટે અલગ કરી દેવાનો. જે લગ્નની પવિત્ર ગાંઠથી તેમને જોડવામાં આવેલાં હતાં, જે લગ્ન વખતે બન્નેના છેડા અતિ ઉમંગથી અને હર્ષથી ગાંઠવામાં આવ્યા હતા તે લગ્નની ગાંઠ, તે છેડાની ગાંઠ, છોડી નાંખવામાં આવે છે. એટલે તેમના 'છુટા છેડા' થાય છે, દેખીતી રીતે તો આ રીવાજ સુખદાયક ગણાય છે; કારણ કે તે વર અને વહુના અને તેમના વડીલોના દુઃખનો અંત આણે છે. પણ ધર્મની રાહે જોતાં એ રીવાજ અતિ દુષ્ટ મનાય છે; કારણ કે અતિ હર્ષ અને ઉમંગથી ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે અગ્નિ વગેરે દેવોની સમક્ષ, ઈશ્વરને સાક્ષીભૂત કરી, જીવંતપર્યંત લગ્નથી જોડાઈ રહેવાના ખાધેલા સોગન ઉપર પાણી ફેરવવામાં આવે છે.

છુટા છેડાથી છુટાં પડેલાં સ્ત્રી અને પુરૂષને સંસારમાં છુટાં રાખવાં એ સંસાર ખૂદને ઘણુંજ હાનીકારક લાગે છે. તેમનાથી સંસારને થતી હાની અટકાવવા તેમને ફરીથી પરણાવવાનો વિચાર કરવો પડે છે. અને તે વિચાર અમલમાં આવતાં નાતરાનો રીવાજ અસ્તિત્વમાં આવી જાય છે. નાતરાનો રીવાજ પણ અતિ લઘુવયમાં લગ્ન કરવાના રીવાજમાંથી આડકતરી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે. એટલે જો કે તેથી લાભ થાય છે તોપણ તે એક ધર્મ વિરૂદ્ધ કામનો ધર્મ વિરૂદ્ધ ઈલાજ છે એમ કહીએ તો ખોટું ન ગણાય. નાતરૂં કરવાનો રીવાજ હોવાથી છુટા છેડાના રીવાજને ઘણુંજ ઉત્તેજન મળે છે. કારણ કે નાતરૂં કરવાનો રીવાજ ન હોય તો સ્ત્રી પુરૂષનું પડેલું પાનું નીભાવી લેવા જેવું હોય તો પણ તેને ગંભીરરૂપ આપી, અતિ દુઃખકર માની, છુટા છેડા લેવાનું સબળ વલણ મનમાં થાય છે, અને તેથી સંસારમાં ભારે તોફાન જામી રહે છે.

વળી નાની ઉમ્મરમાં પરણેલાં છોકરાં નાની ઉમ્મરમાં એકઠાં રહેવા માંડે છે. કોઈ એમ કહે કે અમે છોકરાંને પરણાવીએ છીએ નાની ઉમ્મરમાં; પણ તેમને એકઠાં રહેતાં કરીએ છીએ તે મોટી ઉમ્મરે; પણ રોજ આ બાબતમાં જે બને છે તે ઉપર વિચાર કરીને જોઇએ છીએ તો એમજ જણાય છે કે એ તો માત્ર બચાવ કરવા ખાતર બોલવાનુંજ છે, અને માનવા યોગ્ય નથી. તેમ થાય છે તેથી તેમનાં શરીર મન તથા હૃદય કાચાં રહી ઘણાંજ નિર્બળ નિર્માલ્ય અને નિસ્સત્વ થઈ રહે છે, તેથી તેઓ વિદ્યા ભણવા માટે તેમજ માનસીક અને શારીરિક મહેનત મજુરીનાં કામ કરવા માટે નાલાયક બની રહે છે. અને પરિણામે અભણ અજ્ઞાત દુઃખી અને અલ્પ આયુષી થઇ ભવસાગરમાં તરતાં રહેવાને બદલે નીચે ને નીચે ડુબતાંજ જાય છે.

ઉપર કહ્યું તેમ ભાડુતી વર સાથે કે ફુલના દડા સાથે કન્યાને પરણાવીને હાથે કરીને વિધવા ગણવાના, છુટા છેડા કરવાના, અને નાતરૂં કરવાના ધર્મ વિરૂદ્ધ, આર્યને ન છાજે એવા જંગલી રીવાજ, લગ્ન કરવાની જે રૂઢીથી આપણી નાતમાં દાખલ થાય છે અને જે રૂઢીથી આપણી નાતના ભાઇઓ વિદ્વાન બળવાન અને ધનવાન થવાને બદલે અભણ બળહીણ અને ધનહીન થઇ જાય છે તે રૂઢી શું પસંદ કરવા જેવી છે? એ રૂઢી શું જડ-

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n49/mode/1up

realpatidar.com

મુળથી ઉચ્છેદીને ફેંકી દેવા જેવી નથી ? શાસ્ત્રમાં કહેલી રીતિએ લગ્ન કરવાં એ શું હજાર ગણે દરજ્જે વધારે સારૂં નથી ?

આપણા કેટલાક જ્ઞાતિબંધુઓ આપણામાં ચાલતી લગ્નરૂઢીની તરફેણમાં કેટલીક બાબતો મૂકે છે, અને તે એવી કે એથી સર્વનાં છોકરાં પરણી શકે છે; અને લગ્નનો ખરચ ઘણો ઓછો થાય છે; પણ એ દલીલો ખોટી છે. એમ કહીને તેઓ પોતાના સ્વાર્થ ખાતર ધર્મવિરૂદ્ધ અતિ દુષ્ટ અને પાપમય રૂઢીજ ચાલુ રાખવાનું આપણા અજ્ઞાન અને ભોળા ભાઇઓને સમજાવે છે. આવું કરનાર આપણી નાતના હીતના શત્રુ થાય છે. તેમ કરવાથી તેઓ રૌ રૌ નર્કના અધિકારી થાય છે. એમને માટે આટલુંજ કહેવું બસ છે. કારણ કે એથી અધિક કહી શકાય એમ નથી. આથી જો તેઓને કાંઈ અસર થશે અને પોતાનો દુરાગ્રહ તજી કુમાર્ગ છોડી સન્માર્ગે ચઢી અન્યને ચઢાવવામાં સહાય આપશે તો તેમનો આ સમાજ ખરા અંતઃકરણથી ઉપકાર માનશે. પણ જો એથી તેઓ વધારે ચીઢાઇને વધારે દુરાગ્રહ કરશે તો તેમનો ઉદ્ધાર થવાને બદ્લે નાશજ નિર્માણ થશે.

આટલા ઉપરથી હરેક સુજ્ઞ જ્ઞાતિબધુ સમજશેજ (અને સમજે છે પણ ખરા) કે લગ્ન કરવાની આપણી રૂઢી બીલકુલ નિંદ્ય છે, અને તે માતાજીના નામથી અને તેમનો ડર બતાવીને ચાલતી રાખવી એ પણ વહેમ ભર્યું અને અતિ નિંદ્ય છે. જે નિંદ્ય છે તેને જાતે તજી દેવા તથા બીજાઓ પાસે તજાવવા પોતાથી બને તેટલો પ્રયાસ કરવોજ જોઇએ, અને સૌએ સાથે રહી બળ કરી તે નિંદ્ય રીતને જડથી ઉખાડી ફેંકી દેવી જોઇએ.

આપણી આ સમાજના પ્રયાસે બારે વર્ષે એકવાર એકજ દિવસે લગ્ન કરવાનો રીવાજ તુટયો છે. અને તે બદલ તેટલી મુદતમાં બે વાર લગ્ન કરવાનો અને તેથી પણ વધીને મોટી ઉમ્મરે જ્યારે ફાવે ત્યારે પોતાનાં છોકરાંનાં લગ્ન કરવાનો રીવાજ દાખલ થઇ ગયો છે. અસલના રીવાજની અભેદ્ય દિવાલ તુટી છે. વળી એક બીજી બાજુએથી પણ એ દિવાલમાં ગાબડું પડયું છે. અને તે નામદાર શ્રીમંત સરકાર ગાયકવાડ મહારાજ શીઆજીરાવના પોતાના રાજ્યને માટે રચીને અમલમાં મુકેલા બાળલગ્ન નિબંધના કાયદાથી. એ શ્રીમંત મહારાજના રાજ્યમાં આપણા જ્ઞાતિના ઘણા ભાઇઓ વસે છે અને તે કાયદાથી તેઓને બાળલગ્ન કરતા અટકવાનું છે. શ્રીમંતે આપણને અમુલ્ય સહાય આપી છે ખરી, પણ કાયદામાં કલમ ૧ મુકીને તે સહાયનો કેટલોક જોશ નરમ પાડી દીધો છે. તે કલમ જો શ્રીમંત સરકાર કાઢી નાંખે અને કાયદાની નેમને ચુકાવી દેવાના લોકો તરફથી થતા પ્રપંચને જો દાબી દે તો બાળલગ્ન નિબંધ સર્વને અને ખાસ કરીને આપણને એક મહાન આશીર્વાદ રૂપ થઈ પડે. કારણકે તે આપણને અંધકારમાંથી બહાર કાઢી પ્રકાશમાં લાવી મુકશે, અને પ્રકારાના સર્વ લાભનો સુખકર ભોગ આપણને આપશે. માટે આપણે શ્રીમંત પાસે ડુપ્યુટેશનના રૂપમાં જવું, તેમને આપણી ખરી અવસ્થાનો ખ્યાલ આપવો, પ્રપંચીઓનો પ્રપંચ ખુલ્લો પાડવો અને કાયદાનો બરાબર અમલ કરવાની તેઓશ્રીને વિનંતિ કરવી.

વળી આપણા કેટલાક ભાઇઓ એક સ્ત્રી જીવતી હોય અને બીજી ત્રીજી એમ કેટલીક સ્ત્રીઓ કરે છે. આવું કૃત્ય કરવું એ માણસાઇની વિરૂદ્ધ છે, ધર્મ શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધ છે અને અતિ દુઃખકર છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n50/mode/1up

realpatidar.com

પહેલી સ્ત્રીની ઉમ્મર લગભગ ત્રીસ પાંત્રીશ વર્ષની થઇ ગઇ હોય અને સંતાનની અપેક્ષા રાખીને પહેલી સ્ત્રીની સંમતિથી જો બીજી સ્ત્રી કરવામાં આવે અથવા પહેલી સ્ત્રી કોઇ પણ રોગ કે પીડાને લીધે આંધળી, કે અપંગ થઈ ગઇ હોય તો તેની પરવાનગીથી જો બીજી સ્ત્રી કરવામા આવે તો તે માફ કરવા યોગ્ય ગણાય. પણ માત્ર બનતું ન હોય તેથી, ઘણી સ્ત્રીઓ કરવાના શોખથી, સ્ત્રીનાં માબાપની સાથે કાંઈ વાંધો પડયો હોય અને તેને લીધે તેમને પજવવાના ઈરાદાથી, પેરામણીના રૂપમાં કે બીજા રૂપમાં પૈસા મેળવવાના ઇરાદાથી, અથવા એવા બીજા કોઈ દુષ્ટ ઇરાદાથી, બીજી સ્ત્રી કરવામાં આવે તો તેને બીલકુલ માફ કરી શકાય નહિ. સબળ અને વ્યાજબી કારણ સીવાય બીજી સ્ત્રી કરી એ સ્ત્રીના પતિ થવામાં કેટલું બધું દુઃખ સમાયેલું છે તે જેને એ સ્ત્રી થઈ હોય તેજ સારી પેઠે જાણે છે; અને તેજ તેનો ખ્યાલ બરાબર રીતે આપી શકે છે. એના અનુભવ વગરના મારા જેવા માણસથી તો માત્ર એટલુંજ કહી શકાય કે તે કુટુંબને કલેશ કંકાશ મારામારી અને ગરીબાઈના ઉંડા કુપમાં ઉતારી દેનાર છે. ટુંકામાં અતિ દુઃખકારક અને પશ્ચાત્તાપથી શેકનાર કૃત્ય છે. જેને હાથે કરીને પોતાના પંડને, સ્ત્રીઓના પંડને, અને બીજાં કુટુંબીઓને દુઃખી તથા સંતપ્ત કરવાં હોય તે ભલે એકથી વધારે સ્ત્રીઓ કરે પણ જેને જંપમાં સુખમાં અને આનંદમાં જન્મારો ગાળવો હોય તેણે તે કૃત્યથી સદાય અલગ રહેવું.

કેટલાક દેશોમાં એક સ્ત્રીની હયાતિમાં બીજી કરવી એ ગુન્હો ગણાય છે અને તેમ કરનારને ન્યાયની કોર્ટમાં ધસડી જઇ યોગ્ય શીક્ષાએ પહોંચાડવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં તેવી વસ્તુસ્થીતિ નથી. આપણા દેશમાં એક સ્ત્રીના જીવતા છતાં બીજી કરનારને જે કોઈ પૂછી શકે છે અને સજાએ પહોંચાડે છે તે સરકાર નહિ પણ નાત. પણ બધી નાતોમાં તેમ નથી. એવી ઘણી નાતો છે કે જેમાં આ કૃત્ય કરનારને ન કોઈ પૂછે કે ન કોઇ કાંઈ નસ્યત કરે. આપણી નાત આવી નાતોમાંની એક છે. એટલે એકના જીવતાં છતાં બીજી ત્રીજી એમ કેટલીક સ્ત્રીઓ કરનારની લાલસા કરનારને પોતાની લાલસા સંતુષ્ટ કરવાની પૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. આમ છે ત્યાં કોને શું કહેવું એ સમજાતું નથી.

જે સ્ત્રી ઉપર બીજી સ્ત્રી આવે છે તે સ્ત્રીના હૃદયમાં જે સંતાપ થાય છે, એના ઉપર જે દુઃખનું ઝાડ ઉગે છે, અને તેનાં જે વિષમય ફળ આવે છે તે ઉપર નજર કરતાં, જો આપને તેની દયા આવતી હોય અને તેનું દુઃખ ટાળવાનું મન થતું હોય તો મારી આપને નમ્ર વિનંતિ છે કે એક સ્ત્રીના જીવતાં બીજી સ્ત્રી માગનારને કોઇ દિવસ પોતાની દીકરી આપશો ના. પોતાની દીકરી તેવાને આપી તેને માથે દુઃખના ડુંગર ઉગાડવા તે કરતાં તો તેને પોતાને ઘેરજ રાખવી વધારે સારી છે; અથવા તો સ્ત્રીની ખરી તંગીમાં જે કોઇ હોય તેને શોધી તેને તે આપવી એ બેહત્તર છે.

આપણામાંના કેટલાક ભાઇઓ જે પોતાને કુળવાન કહેવડાવે છે અને જે પોતાની દીકરીઓને પોતાના જેવા કુળવાનમાંજ આપવાના દ્રઢ નિશ્ચયવાળા છે તે, તથા બીજા ભાઈઓ જે પોતાની દીકરીઓને કુળવાન અને તવંગર ગૃહસ્થને આપવાની લાલસા રાખે છે તે, બીજી જગાએ પોતાની દીકરીઓ આપી શકાય એમ ન હોવાનું ધારી એક ઉપર

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n51/mode/1up

realpatidar.com

બીજી આપવાનો વિચાર કરે છે અને આપે છે પણ ખરા. આપણા તે ભાઇઓને મારી વિનંતિ છે કે તેઓ એવું ન કરે. કુળ હમેશાં ગુણ ઉપર આધાર રાખે છે. જ્યાં સારા ગુણ હોય ત્યાં હમેશાં કુળજ હોય છે. માટે કુળવાનને એક પર બીજી આપીને દીકરીનું જીવન દુઃખમય કરવા કરતાં ગુણવાનને આપી તે સુખી કરવું એ વધારે ઇષ્ટ છે. તવંગરને એક ઉપર બીજી આપીને ધન અને વૈભવથી વિંટાળવા છતાં દીકરીના હૃદયમાં ધકધકતી સગડી રાખવી એ કરતાં ગરીબને આપી તેની ઝુંપડીમાં જાડા ખોરાક પોશાકમાં લપેટી, શોકયના દુસ્સહ સાલ વગરની નિરાંતે સુખમાં રાખવી એ ઘણુંજ વ્યાજબી છે. મને સંપૂર્ણ આશા છે કે મારા જ્ઞાતિબંધુઓ આ બાબત લક્ષમાં લઈ તે પર ખાસ વિચાર કરી, એક ઉપર બીજી સ્ત્રી તરીકે પોતાની દીકરીઓને કદી આપવાનું મન કરશે નહિ.

એક ઉપર બીજી સ્ત્રી કરવાની વૃત્તિની જડ પણ, આપણામાં ચાલતી લગ્ન કરવાની વિચિત્ર રૂઢીજ છે. દશ બાર વર્ષને આંતરે, તરતનાં જન્મેલાં તેમજ ઘણીજ કાચી વયનાં બાળકોનાં એકજ દિવસે સવડ હોય કે ન હોય તોપણ લગ્ન કરવાની રૂઢી રૂપી ઘાતક વિ-ષમય જડમાંથી, ભાડુતી વર સાથે કે ફુલના દડા સાથે દીકરીને પરણાવવાની, છુટાછેડા કરવાની, એક ઉપર બીજી સ્ત્રી કરવાની, અને નાતરાં કરવાની ભયંકર વિષમય ડાળીઓ નીકળી આવી છે તે આપ વિચારો; તે જડને તથા તેમાંથી નીકળેલી ડાળીઓને અવલંબીને રહેનાર આપણા જીવનમાં કલેશ અને દુઃખનું કેવું આકરૂં ઝેર પેસી ગયું છે તેનો ખ્યાલ કરો; અને આપણા ભલા ખાતર, આપણાં દીકરાદીકરીઓના ભલા ખાતર અને તે ખાતર નહિ તો ઈશ્વરને ખાતર તે ઝેરી જડ અને ઝેરી ડાળીઓથી છૂટા પડો અને શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલી લગ્ન કરવાની અમૃતપાન કરાવનારી રૂઢીનો આશ્રય લો અને અમૃત પી અમર થાવ.

જીવનપર્યંત સુખ ભોગવતા રહેવા માટે ત્રીજુ જે મુખ્ય કર્મ આપણે કરવાનું છે તે કોઇ એક ધંધો. ધંધો ન કરીએ, આળસમાંજ આખું જીવન ગુમાવીએ તો આપણે આપણી સમાજને બોજારૂપ તેમજ હાનીકારક ગણાઇએ છીએ.

આપણામાંના લગભગ બધા ધંધો તો કરેછેજ, નવરા ભાગ્યેજ હોય છે. આપણો ધંધો ખેતીવાડી તથા તેને લગતી મહેનત મજુરી કરવાનો છે, અને તે વંશપરંપરાથી આ-પણે કરતા આવ્યા છીએ એમ મનાય છે. જો કે આપણામાંના કેટલાક તેમાં ખાસ કરીને શહેર અને મોટાં મોટાં ગામમાં રહેનાર ખેતીવાડી સિવાય પોતાને ફાવે તેવો બીજો ધંધો કરે છે, તોપણ આપણો સામાન્ય ધંધો તો ખેતીવાડીનોજ કહેવાય છે.

ખેતીવાડીનો ધંધો સૌથી ઉત્તમ ધંધામાંનો એક છે અને તે અતિ લાભદાયક છે. ઉત્તમ છે તે એટલા માટે કે ઉત્તમ ગણાતા ધંધામાં જેમ અનેક વિદ્યાઓ ભણવી પડે છે તેમ આ ધંધામાં પણ અનેક વિદ્યાઓ જેવી કે ભુતળવિદ્યા, ભુસ્તરવિદ્યા, ખગોળવિદ્યા, રસાયનશાસ્ત્ર, પદાર્થ વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, વનસ્પતિવિદ્યા, પ્રાણીવિદ્યા વગેરે ભણવી પડે છે; અને અતિ લાભદાયક તે એટલા માટે કે તે એક રૂપૈયાના દશગણા રૂપૈયા ઉત્પન્ન કરી આપે છે.

આવો ઉત્તમ અને અતિ લાભદાયક ધંધો કરનારા આપણે ઉત્તમ અને ધનવાન મનુ-ષ્ય થવાજ જોઇએ, પણ આપણે તેવા છીએ કે નહિ તે તપાસી જોઇએ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n52/mode/1up

realpatidar.com

તપાસી જોતાં આપણને જણાય છે કે આપણે તો એથી ઉલટા ગરીબ માણસ છીએ. આપણામાં પૈસાદાર ઘણાજ થોડા હોય તેથી શું થયું ? ઉત્તમ અને ધનવાન મનુષ્યને બદલે આપણે ગરીબ મનુષ્ય કેમ ?

કારણ એનું ઘણુંજ ખુલ્લું છે. તે ધંધો કરવામાં આપણે જેટલી વિદ્યાઓ ભણવી જોઇએ તેટલી ભણતા નથી; ખુલ્લેખુલ્લું કહીએ તો આપણે તો વિદ્યા સમૂળગી ભણતાજ નથી, તેથી વિદ્વાન થઈ ઉત્તમ બનવાને બદલે અભણ અને અજ્ઞાન રહી અધમ બનીએ છીએ. અને યોગ્ય રીતે ધંધો નહિ કરવાથી તે જે મહેનતનો બદલો આપે છે તે ભાગ્યેજ પેટપુર હોય છે. એટલે ધનવાનને બદલે ગરીબ થઈ રહીએ છીએ. અને એકવાર અધમતા અને ગરીબાઇના ઉંડા ધરામાં ઉતરી પડયા છીએ એટલે એમાંથી બહાર અવાતુંજ નથી. કારણ કે બાહાર આવવાનો યત્ન સરખો પણ કરતા નથી. પણ જો આપણે સઘળા એકવાર દુઃખ તથા અગવડ વેઠીને આપણાં સંતાનને વિદ્યા ભણાવીએ, ઉત્તમ ખેતી કરવા સારૂ જાણવાં જોઈતાં શાસ્ત્રનું સારૂં અધ્યયન કરાવીએ અને પછી એકએકની સાથે રહી એકએકને સહાય આપી ઉત્તમ રીતે ખેતી કરાવીએ તો આપણે એકદમ અધમતા અને ગરીબાઈના ઉંડા ધરામાંથી અદ્ધર બહાર આવીએ. પણ અતિ શોચનીય વાત એ છે કે આપણને આપણી અધમતા આપણી ગરીબાઈ સુજતીજ નથી અને આપણે તેમાં વધારે અને વધારે ઉંડા ઉતરતા જઇએ એવાં કૃત્ય નહિ કરવાનું કહેવા છતાં કરેજ જઇએ છીએ. બાળપણમાંથીજ લગ્ન કરવાની વાત છોડી દઇને, અને છોકરાંને અભણ રાખવાની મૂર્ખાઇ તજી દઇને, તેમને પ્રથમ સારી પેઠે ભણાવવાનું અને ઉત્તમ રીતે આપણો ધંધો કરી સારૂં ઉત્પન્ન કરતા થવાનું વારંવાર કહેવામાં આવે છે, છતાં તે મનમાં ઉતરતુંજ નથી. આ કેવી ગાઢ જડતા ! આ કેવી અઘોર નિંદ્રા !

કોઈ કહેશે કે અધમ અને ગરીબાઇમાં રહેવું કોઇને ગમે નહિ તો અમને ક્યાંથી ગમે? પણ અમારી પાસે સાધન તથા સવડ નથી એટલે અમે અમારાં છોકરાંને શી રીતે વિદ્યા ભણાવી, અમારો ધંધો ઉત્તમ રીતે અને લાભદાયક રીતે શી રીતે કરીએ ?

આવું કહેનારને કહેવામાં આવશે કે આપણી નાતમાં મહામંડળ નામના એક મંડળ પાસે કેળવણી અને ખાસ કરીને ખેતીવાડીની કેળવણી અર્થે કરેલું એક સારૂં ફંડ છે. ફંડના વ્યવસ્થાપકો જેમના અગ્રેસર પાટડી દરબાર શ્રી દોલતસિંહજી છે તે જે અર્થે તે ફંડ છે તે અર્થે વાપરવા તૈયાર છે. આપણી આ સમાજ પાસે પ્રથમ એક નાનું ફંડ હતું તે ફંડમાંથી યોગ્ય વિદ્યાર્થીઓને જોઈતી મદદ આપતા હતા અને એક બોર્ડીંગ ચલાવતા હતા. પણ જ્યારે મહામંડળ અસ્તિત્વમાં આવ્યું ત્યારે સમાજે તે ફંડના પૈસા તથા બોર્ડીન્ગ તેમને સોંપી દીધાં છે.

બોર્ડીન્ગને સારા પાયા પર મૂકવા સારૂં મરહુમ દરબાર શ્રી સુરજમલજીએ એક મોટું મકાન બાંધી આપવાનો પોતાનો વિચાર જાહેર કર્યો હતો અને તે સારૂ જમીન પણ તેઓશ્રીએ લીધી હતી. આગળ કામ ચલાવવાના હતા પણ તેઓશ્રીને પોતાને પરમ પ્રિય ધામ વૈકુંઠમાં કૃષ્ણ ભગવાને પોતાની સેવામાં બોલાવી લીધા; એટલે તે કામ હાલમાં વિલંબમાં

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n53/mode/1up

realpatidar.com

પડયું દેખાય છે. આશા રહે છે કે થોડા સમયમાં આપણે અમદાવાદમાં આપણી કડવા પાટીદારની એક ભવ્ય બોર્ડીંગ ઉભી કરેલી અને તેમાં આપણાં સંતાન વિદ્યાર્થે રહેતાં અને ફરતાં હરતાં જોઇશું. શાંતિમાં–પરમ શાંતિમાં રાખો, પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર દરબારશ્રી સુરજમલ્લજીના અમર આત્માને; અને દીર્ઘાયુષ્ય આપો આપણા દરબારશ્રી દોલતસિંહજીને.

જે જે ગામોમાં આપણા જ્ઞાતિ ભાઇઓ રહે છે તે તે બધાં ગામોમાંથી અમદાવાદમાં ભણવા માટે છોકરાંઓ આવી શકે નહિ, તેથી એવું ઈષ્ટ છે કે જુદાં જુદાં મોટાં શહેરોમાં જુદી જુદી બોર્ડીંગ હાઉસો કાઢવામાં આવે. દાખલા તરીકે એક બોર્ડીંગ હાઉસ અમદાવાદમાં; એક સુરતમાં, એક ભરૂચમાં, એક કલોલમાં, એક મેસાણામાં વગેરે.

એજ મહામંડળ ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને ફી અને પુસ્તક પણ આપતુંજ હશે, અને ખેતીવાડીની ખાસ કેળવણી આપવાની જોગવાઈ કરવાના વિચારમાં પણ હશે. પણ તે મંડળ ત્વરાથી કામ કરે તો સારૂં, એવી દરેક ગૃહસ્થના મનની ઈચ્છા રહે છે, અને આપણને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તે મંડળ હવે ત્વરાથી કામ કરશેજ.

એ પ્રત્યે આપણું કર્તવ્ય એટલુંજ છે કે આપણે જાતે તથા બીજા પાસે નાણાં ભરાવી જેમ બને તેમ ફંડને મોટું કરવા પ્રયત્ન કરવો અને તે ફંડનો યોગ્ય ઉપયોગ કરાવવા મંડયા રહેવું.

આમ થશે એટલે આપણા જે ભાઇઓ સાધન અને સવડની હરકત બતાવી ઉભા રહે છે, તેમની હરકત દૂર થશે અને આપણાં સંતાન સારી વિદ્યા ભણી ખેતીવાડીનું સારૂં જ્ઞાન મેળવી સારી રીતે ખેતી કરી સારૂ કમાઈ સુખી થશે.

કેટલાક ભાઇઓની સ્થીતિ ઘણી ગરીબ હોવાને લીધે શારીરિક બળ હોવા છતાં ખેતીનો ધંધો કરી શકતા નથી. એમને તેમ કરવા માટે પૈસા મળતા નથી; એટલે કાંતો બેસી રહે છે અથવા બીજાની નોકરી કરે છે. કેટલાક વાણીયાને ત્યાંથી ઉપાડ કરીને તે ધંધો કરે છે ત્યારે તેમની મહેનતનું ઘણું મોટું ફળ વાણીઓ ખાઇ જાય છે અને તેમની પાસે તો માંખણ જતું રહી છાશ રહે છે. એટલે ધંધો કર્યો ન કર્યો સરખોજ થઇ રહે છે. આપણા આવા ગરીબ ભાઈઓને લાભકારક રીતે ધંધે વળગાડવા સારૂં આપણે તેમને પૈસાની મદદ કરવી જોઇએ, અને તેમને મદદ કરવાનો સૌથી સારો ઉપાય એ છે કે આપણે આપણી પોતાની, શેર કાઢીને, એક મોટી બેન્ક કરવી અને કોઇ સારા મેનેજરના હાથમાં મૂકી તેનો વહીવટ કરાવવો અને આપણા જે ભાઈઓને તેમાંથી પૈસા જોઈતા હોય તેમને હલકા વ્યાજે ખેતીવાડી કરવા ખાતરજ ધીરવા. આનું પરિણામ એ થશે કે આપણા ભાઇઓ કોઈ ઘેર બેસી રહેશે નહિ, કોઇ અન્યની હલકી નોકરી કરશે નહિ. અને ખેતીવાડીનાં જોઈતાં સાધન મેળવવા તથા ઉપાડ કરવા પૈસા મળશે એટલે કરજની લોખંડની બેડીમાંથી તેમજ ગરીબાઇની વજની બેડીમાંથી મુકત રહી સ્વતંત્ર રીતે સુખમાં સંપૂર્ણ મહાલી રહેશે.

કેટલાક ભાઇઓના મનમાં વખતે એવો પણ ખ્યાલ આવશે કે બેન્ક પાસે નાણાં લેવા જતાં તેમની ગરીબ હાલત લોકોના જાણવામાં આવે અને તેથી તેમની આબરૂ જાય; અને તેથી તેઓ બેન્કનો લાભ લેતા અટકશે. જેને આવો ખ્યાલ આવે તેને કહેવાનું કે શેરથી મેળ-

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n54/mode/1up

realpatidar.com

વેલા પૈસાથી બેન્ક ઉભી કરવાની છે. ધર્માદાના કે બીજી કોઈ રીતના મેળવેલા પૈસાની બેન્ક ખોલવાની નથી. વળી બેન્કનો વહીવટ કરવાનો તે કોઇ પાટીદારના હાથે નહિ પણ કોઈ હોંશીયાર મેનેજરને હાથે. અને સારા સારા માણસો પણ તેમાંથી પૈસાની આપ–લે કરવાના; એટલે તેમણે પોતાની આબરૂ જવાનો ખ્યાલ કરવો એજ ખોટું છે.

આ અર્થે મારી આપ સર્વને આગ્રહ સર વિનંતી છે કે આ કાર્ય જે બીજાં કાર્યની સાથે ત્વરાથી ઉપાડી લેવા જેવું છે તેને ઉમંગથી ઉપાડી લો અને તેને સાકાર કરી તેથી થતાં સુખદાયક ફળ આપણા ભાઇઓને ચાખતા કરો.

ધાર્મીકક્રિયા.

લગ્ન, સીમન્ત, જન્મ, મરણ એ પ્રસંગો ઉપર આપણે ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે અમુક ધાર્મીક ક્રિયાઓ કરવાની હોય છે. તે ક્રિયાઓ આપણા કુળ ગોર આપણી પાસે કરાવે છે. આપણા કુળગોરમાંના ઘણા કાંતો ભણેલા હોતા નથી કે કાંતો ભણેલા હોય છે તોપણ ધર્મ-શાસ્ત્ર ભણવાની તેમજ ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરાવવાની પદ્ધતિ જાણવાની પરવા રાખતા નથી, અને આવા હોવા છતાં પોતાનોજ હક છે એટલે બીજો કોઈ તે કામ કરી શકે નહિ કે યજમાન જાતે બીજા કોઇને લાવી શકે નહિ એવો આગ્રહપૂર્વક મત ધારે છે. આથી થાય છે એ કે આપણને કરાવવામાં આવતી ધાર્મિક ક્રિયાઓ આપણાથી યથાર્થ રીતે થઈ શકતી નથી, તેનું ધાર્યું ફળ મળતું નથી અને તે અર્થે કરેલો ધનનો અને સમયનો વ્યય ન કર્યા જેવો થઇ રહે છે.

આજકાલના ઇંગ્રેજી વિદ્યાના પવનથી ભરાયેલા ભણેલાઓને ધાર્મિક ક્રિયા ઉપર ઓછી શ્રદ્ધા રહે છે. ધાર્મિક ક્રિયાની તેઓ અવગણના કરે છે. એમ છતાં જ્યારે કરવાની આવે છે ત્યારે તેઓ કરવા તો બેસે છેજ. પણ તે તરફ તેઓનું દુર્લક્ષ રહે છે. બીજો વર્ગ એવો છે કે જે બીલકુલ અભણ અને અજ્ઞાત છે. તેમની પાસે જ્યારે ક્રિયા કરાવવામાં આવે છે ત્યારે કુલ ગોર આડી અવળી ગમે તેવી કવિતા બોલીને, બીજું કાંઈ અટંસટં વદીને ક્રિયા કરાવી જાય છે. વચલો વર્ગ જે થોડું ઘણું ભણેલો અને શ્રદ્ધાળુ હોય છે તે ધાર્મિક ક્રિયાઓ યથાવિધિ કરવાની આતુર ઇચ્છા રાખે છે; પણ તે ઇચ્છા સફળ કરાવવા, તેમના કુલ ગોર સામે જેટલી અને જેવી હીંમત જોઇએ તેટલી અને તેવી બતાવી શકતા નથી એટલે તે પણ ગમે તેમ કરી લે છે.

આવું થાય તે ઘણું અનિષ્ટ છે. ધામીંક ક્રિયાઓ આપણે યથાશાસ્ત્ર અને યથાવિધિ કરવી જોઇએ. કારણ કે તેમની અસર ઘણી પવિત્ર અને પાવકી હોય છે. તે અતિ સુખ-કર અને આનંદદાયક છે, અને આપણે આપણા કુલગોર પાસે, તે યથાશાસ્ત્ર અને યથા વિધિ આપણને સમજ પાડીને કરાવે એવી માગણી કરવી જોઇએ. અને જો તે માગણી તે ન પુરી પાડે તો મારો પોતાનો મત તો એવો છે કે તેને દૂર રાખી અન્ય વિદ્વાન બ્રાહ્મણને ગોર કરી, તેની પાસે તે કરાવી લેવી જોઇએ. જો આપણે માગીએ તે મળે. આપણે આ-પણા કુલ ગોર પાસે માગણી કરીએ તો તે માગણી તેમણે જરૂર ગમે તેમ કરીને પુરી પાડવીજ જોઇએ. માટે તેવી માગણી કરો એટલે માગેલી વસ્તુ મળશે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n55/mode/1up

realpatidar.com

જમણવાર.

આપણામાં વળી ઉપર કહ્યા તેવા પ્રસંગો ઉપર જમણવાર કરવાનો રીવાજ છે. જેને ઘેર જે પ્રસંગ આવ્યો હોય તે તે પ્રસંગે ધનવાન હોય, કે ગરીબ હોય, સવડ હોય કે ન હોય, તોપણ નાત ભાઇઓને જમણ આપે છે. જમણ આપવાનો રીવાજ ખૂદ, એકંદરે જોતાં ઘણો સારો છે. જમણવારને લીધે એકજ ગામમાં રહેનારા કે એકથી વધારે ગામમાં રહેનારા જ્ઞાતિ બંધુઓ એકજ સ્થળે એકઠા થાય છે, એક બીજા સાથે મળેહળે છે, એક બીજાનો સંબંધ તાજો કરે છે અને આનંદમાં રાચી રહે છે. આથી જમણવાર એ એકજ નાતના એક કે વધારે ગામના ભાઇઓને એકત્ર કરવાનું, એકત્ર રાખવાનું, એક બીજા સાથે જોડાએલા બનાવવાનું, એક સાધન છે. એટલે એ ખૂદ નિંદવા જેવું નથી.

પણ જમણવાર સ્તુત્ય છે કે નિંદ્ય તેનો આધાર જે પ્રસંગ ઉપર તે આપવામાં આવે છે તે પ્રસંગ ઉપર રહે છે. આપણું હીંદુ ધર્મશાસ્ત્ર કહે છે કે મરણ પ્રસંગે તેમજ સીમન્ત પ્રસંગે આપવામાં આવતું જમણ નિષેધ છે; માટે કોઇએ તે સ્વિકારવું નહિ. આથી મરણ પ્રસંગે કે સીમન્ત પ્રસંગે અપાતું જમણ નિંદ્ય ઠરે છે. લગ્ન પ્રસંગે જમણ આપવાનું ધર્મશાસ્ત્રમાં કોઈ જગાએ કહ્યું નથી, તેમ એ નિષેધ છે એમ પણ કહ્યું નથી. એટલે ધર્મશાસ્ત્રના આધારે તે સ્તુત્ય છે કે નિંદ્ય તે કહી શકાતું નથી. પણ એ પ્રસંગ આનંદનો હોવાથી તે પ્રસંગે જો જમણ આપવામાંઆવે તો તે વાંધા ભર્યું ન ગણાય.

ત્યારે મરણ અને સીમન્ત પ્રસંગે કોઇએ જમણવાર કરવુંજ નહિ એવું ઠરે છે. અને કોઈ જમણવાર આપે તો તેમાં ભાગ પણ લેવો નહિ. પૈસાદાર કે ગરીબ કોઇએ તે બે પ્રસંગ ઉપર જમણવાર આપવાનું ધર્મશાસ્ત્રમાં છેજ નહિ, માટે તે કોઇએ આપવું નહિ તેમજ લેવું પણ નહિં. લગ્ન પ્રસંગે ઇચ્છા હોય તો જમણ આપવું ઠરે છે, અને એ પ્રસંગે આપણે જમણ આપીએ અને લઇએ તો આપણને કાંઈ દોષ નથી. પરંતુ જમણ આપવાનું જેનું ગજું હોય તેણેજ આપવું જોઇએ. જેનું ગજું ન હોય તેણે મિથ્યાભિમાન રાખી ખોટી સ્પર્ધા કરવાના ઇરાદાથી કરજ કરીને કે ઘરબાર વેચીને જમણવાર કરવું નહિ; કારણ કે એમ કરવાથી ગરીબાઈમાં અને દુઃખમાં ઘણો મોટો વધારો થાય છે.

પણ આ સમજ હાલ આપણામાં છે નહિ. મરણના પ્રસંગે બારમાના કાયટાના લાડુ કંઇક સાલથી ખાતા આવ્યાથી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થતાં તે સમજ જતી રહી છે. એ આપવું છે ને લેવું છે, ખવડાવવું છે ને ખાવું છે એ સિદ્ધાન્ત રાખી આપણે તે આપીએ છીએ અને બીજાની પાસેથી તેનું ગજું હોય કે ન હોય તોપણ તેને ઘેર લાંઘવા બેસીને પણ તે લઇએ છીએ, અને કંઇકને, ઘર વગરના, જમીન જાગીર વગરના, બનાવી નાંખવામાં ભાગ લઇએ છીએ. આ કેવું કઠોર અઘોર કૃત્ય છે? તેનો ખ્યાલ પણ સમશાનીઆ લાડુ અને સીમંતીયા કંસાર ખાનારાઓને આવતો નથી. આવું બને તે ઘણુંજ અનિષ્ટ છે.

આ આપણામાં ઘુસી ગયેલો જબરજસ્તીથી તથા મ્હેણાં ટાણાં મારી સામાના દીલને દુભાવી જમણવાર લેવા આપવાનો રીવાજ જો આપણે બધા ધારીએ તો જલદીથી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n56/mode/1up

realpatidar.com

નીકળી જાય એમ છે. કમાણીની બાબતમાં કસાકસીના હાલના સમયમાં પૈસાની ટાંચને લીધે અને દેવામાં પડી દુઃખ ભોગવવાના ત્રાસને લીધે જમણવાર આપવાની કોઇને અંતરની ઈચ્છા નથી. જમણવાર નહી આપું તો મારી આબરૂ જશે અને નાતમાં હું હલકો ગણાઈશ એ ખ્યાલ પણ ઘણે ભાગે ઘસાઈ ગયેલો છે. આવી અવસ્થામાં માત્ર એટલુંજ કરવું જોઇએ છીએ કે સારી સ્થિતિના માણસોએ જમણવાર બંધ પાડવા માટે જમણવાર કરવાંજ નહિ. એટલે એમનાથી ઊતરતી અવસ્થાના ગૃહસ્થો તેમનો દાખલો લઈ જમણવાર કરશે નહિ. આ કાર્ય સિદ્ધ કરવા ખાતર જે સારી સ્થિતિના ભાઇઓ ભાગ લેશે તેમને ગરીબ ભાઇઓના ઉંડા અંતરમાંથી આશીર્વાદ મળશે. માટે બંધુઓ ! આપણે જાતે તે ભાગ લેવા માંડો અને આપણા વર્ગના જેટલા જેટલા ભાઇઓ હોય તે બધાને તેમાં ભાગ લેતા કરો અને ગરીબનાં ખરા દીલથી નીકળી આવતા આશીર્વાદનાં અમર ફળ જેવા સુખના ભોગી થાવ એવી મારી આપને વિનંતિ છે.

પ્રિય ભાઇઓ ! જે જન સમૂહમાં દરેક જણ સમસ્ત જનસમૂહ તે હું અને હું તે સમસ્ત જનસમૂહ, સમસ્ત જનસમૂહનું જે, તે મારૂં અને મારૂં જે તે સમસ્ત જનસમૂહનું એવો ભાવ હૃદયમાં ધારે છે અને પ્રબલ રાખે છે તે જનસમૂહ સમસ્તનું હીત વિચારવું અને તેને સિદ્ધ કરવું એ બહુજ સહેલું પડે છે. કારણ કે તેમાંનો દરેક જણ પોતાના સમસ્ત જનસમૂહના હીતને ખાતર પોતાનું આત્મહીત થોડું ઘણું તજવું પડે તો ખુશીથી અને ઉમંગથી તજવા તૈયાર રહે છે; પોતાનું આત્મહીત, તજવું પડે છે તેથી નારાજ થતો નથી, વિરોધ ઉત્પન્ન કરતો નથી, પક્ષ બાંધી ધમાધમી, લડાલડી અને મારા મારી કરતો નથી.

જનસમૂહ સમસ્તનું હીત વિચારવામાં અને તે સિદ્ધ કરવા સારૂ પ્રયાસ કરવામાં વિરોધ આવે છે, પક્ષ બંધાય છે, ધમાધમી લડાલડી અને મારામારી થાય છે તે તેમાંના પ્રત્યેક જણના હૃદયમાં સમસ્ત જનસમૂહ તે હું અને હું તે સમસ્ત જનસમૂહ; સમસ્ત જનસમૂહનું જે, તે મારૂં અને મારૂં જે તે સમસ્ત જનસમૂહનું એવો ભાવ પ્રબળ હોતો નથી તેથી; પોતાનું જે છે તેમાંથી સમસ્ત જનસમૂહના હીત ખાતર થોડું ઘણું તજવું પડે તે તજવા તૈયાર થતો નથી તેથી, અને તે સંભાળી રાખવા, તે સાચવી રાખવા, ઉલટો પ્રયાસ કરવા ઉભો થાય છે તેથી, આવો જનસમૂહ સુખી અવસ્થામાં ચઢવાને બદલે છીન્ન ભીન્ન થઇ ધનહીન અને શક્તિહીન થઇ અધોગતિને પામે છે.

આપણી નાત જે એક જનસમૂહ છે અને જેના આપણે જન છીએ તેમાં પ્રત્યેક મનુષ્યમાં આખી નાત તે હું અને હું તે આખી નાત, મારૂં તે આખી નાતનું અને આખી નાતનું તે મારૂં એવો ભાવ પ્રબળ રીતે જામી રહેલો નથી. ઘણાક એવા છે, જેમના હૃદયમાં મારૂં મારા બાપનું અને તારૂં મારૂં સહીયારૂં એવો ભાવ પ્રબળ રૂપે જામી રહેલો છે. આવા આપણી નાતના ભાઇઓ આપણી આખી નાતનું હીત વિચારવામાં અને સાધવામાં પોતાના હીતનો જે થોડો ઘણો ભોગ આપવો પડે તે આપવા ચહાતા નથી. એ કરવામાં પોતાના હીતને હાની પહોંચશે એવો ભય ધારી વિરોધ ઉભો કરે છે; પક્ષ બાંધે છે; તથા ધમાધમી લડાલડી અને મારામારી જમાવે છે. એટલે આપણી નાત સમસ્તનું હીત સાધવાના પ્રયાસ અનવચ્છિન્ન અને અસ્ખલીત ચાલ્યા જતા નથી. આ ઘણું અનિષ્ટ અને શોચનીય છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n57/mode/1up

realpatidar.com

જો આપણે આપણી નાતસમસ્તનું હીત સાધવું હોય અને તે અર્થે કરેલા પ્રયત્ન સફળ કરવા હોય તો આપણે પક્ષપક્ષનું હીત સાધવામાં થતી ધમાધમી લડાલડી અને મારામારી તજી દો; જો આપણે તે અર્થે ધમાધમી મારામારી અને લડાલડી તજવી હોય તો નાતસમસ્તના હીતની સામે મૂકવામાં આવતો વિરોધ અને બાંધવામાં આવતા પક્ષ છોડી દો. જો તેવો વિરોધ અને પક્ષ છોડી દેવા હોય તો નાતસમસ્તના હીતને ખાતર સ્વહીતનો થોડો ઘણો ભોગ આપવો પડે તો તે આપો. અને તેવો ભોગ આપવા તૈયાર થવું હોય તો નાત સમસ્તનું હીત તેજ મારૂં હીત અને મારૂં હીત તેજ નાતસમસ્તનું હીત. નાતસમસ્ત તેજ હું અને હું તેજ નાત સમસ્ત એવો જે ઇશ્વરને પ્રિય, રૂષિમુનીને વહાલો, આર્યને માનીતો, અને માણસને અમૃતસુખ આપનારો અનુપમ મંત્ર છે તે જીવનમાં હરદમ હરપળ રટી, વાણીમાં અને વર્તનમાં સાકાર કરો.

---

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n58/mode/1up

1916-10, 11 & 12 -Kadva Vijay (1492)

realpatidar.com

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં

અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

પ્રખ્યાત **આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં** અમૃતતુલ્ય ઔષધોએ પોતાના ચમત્કારિકપણાથી આખી દુનિયામાં મોહોટી ફતેહ તેમજ નામના મેળવી છે એમ જાહેર કરતાં અમોને જરા પણ સંકોચ થતો નથી. કારણકે આજસુધીમાં તેને માટે લાખો સર્ટિફીકેટો મળ્યાં છે અને મળતાંજ રહ્યાં છે.

ઔષધ.	ગુણ.		કિંમત.
૧ સહસ્રપુટી અભ્રક ભસ્મ.	ક્ષય મટાડે–કૌવત આપે.	તો. ૧ના	રૂ.૫૦–૦–૦
૨ શુદ્ધ મોતીનો ઉંચો સુરમો.	આંખનાં બધાં દર્દો મટાડે.	,, ,,	૨૪–૦–૦
૩ ઉત્તમ લોહ ભસ્મ.	લોહી સુધારે.	,, ,,	૫–૦–૦
૪ અમૃતાર્ણવ પાક.	પુષ્ટિ અને તેજ આપે.	ડબા ૧ના	૨–૦–૦
૫ **આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.**	ધાતુને સુધારે વધારે.	ડબી ૧નો	૧–૦–૦
૬ શુદ્ધ મોતીનો કાળો સુરમો.	આંખની ઝાંખ મટાડે.	તો. ૧ના.	૧–૮–૦
૭ શુદ્ધ મોતીનો ધોળો સુરમો.	,,	,, ,,	૨–૦–૦
૮ નેત્રાનંદ મંદાર.	ફુલું પડળ મટાડે.	,, ૦ાનો	૧–૦–૦
૯ કાસાંતક.	ઉધરસ મટાડે.	ડબી ૧ નો	૧–૦–૦
૧૦ જ્વરાંતક.	તાવને મટાડે.	,, ,,	૧–૦–૦
૧૧ બાળમિત્ર.	બાળકોને હ્રષ્ટપુષ્ટ કરેછે.	,, ,,	૧–૦–૦

આ દવાઓની વધારે વિગત તથા આવીજ ચમત્કારિક બીજી ઘણી દવાઓની વિગત જાણવાને માટે અમારૂં પ્રાઇસલિસ્ટ મંગાવીને વાંચો.

વીરમગામ એજંટ,
મેસર્સ ગીરજાશંકર પુરૂષોત્તમ શર્મા
ઍન્ડ કો.—બોરડી બજાર.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી
માલેક—**આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય,**
જામનગર—કાઠિયાવાડ.

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1492/page/n59/mode/1up

realpatidar.com

શીવલાલ દયારામ

પંચાલ.

ચોખા ચાંદી સોનાના દાગીના

વેચનાર

ઠે. રતનપોળ દુકાન નં. ૫૨૯૪

અમદાવાદ.

realpatidar.com